

Expres

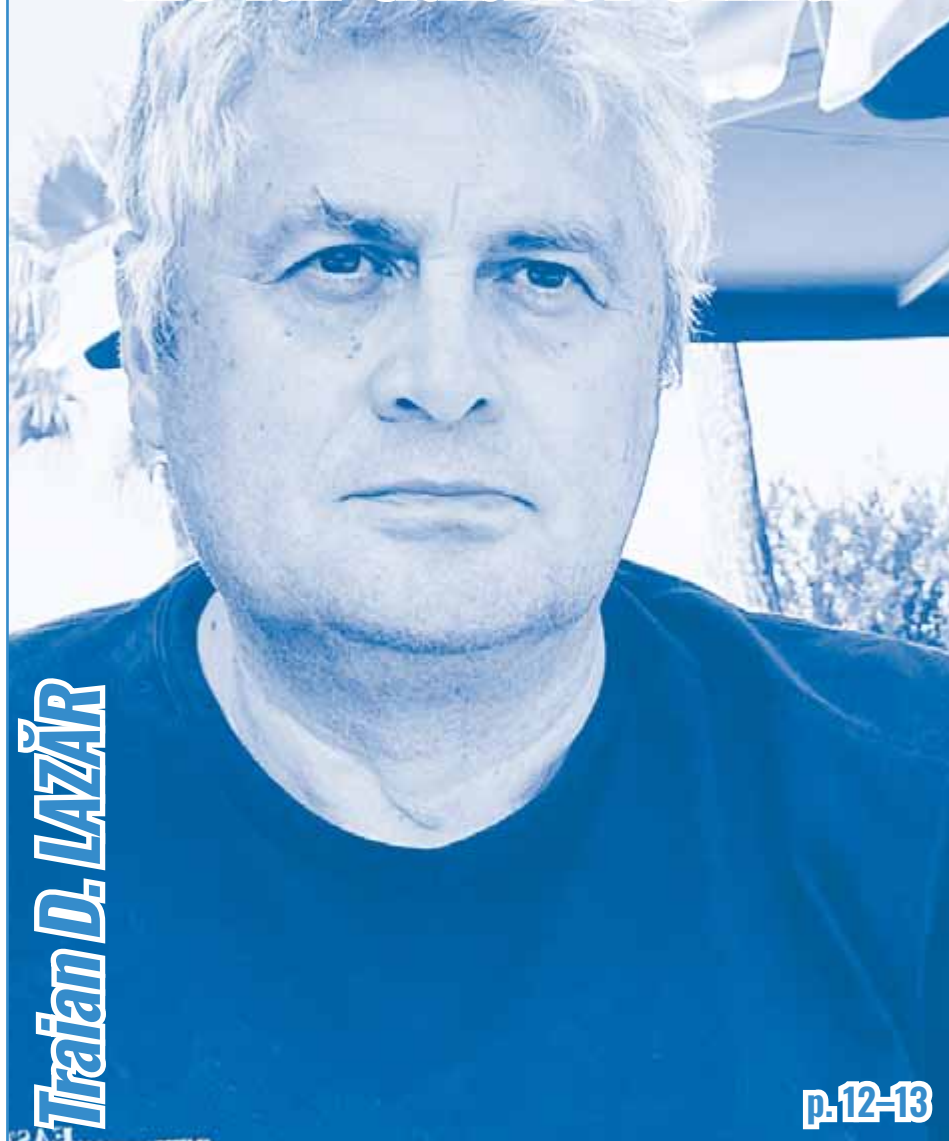
cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul VI, nr. 10 (70), octombrie 2022 • Apare lunar

24 pagini

Două ipostaze romanești ale lui Gabriel Chifu

Traian D. LAZĂR

p. 12-13

Dublul

E încă departe de a se lumina de ziuă și încă mai departe
de a ne lămuri în toate privințele. Împărtășesc destinul
unui bărbat de două ori încovoiat de mijloc
din Adorația magilor
cea pictată pe pânză concavă. Probabil că beatitudinea
nu mi s-a șters cu totul de pe fața schimonosită.
Întreaga mea înfățișare vorbește despre o coborâre
și, într-adevăr,
îmbătrânind la munte, eu am copilărit în cer.
Privirea mi-o înalță tot mai rar din țărâna cea albă.
Puțin adus de spate,
las impresia vie că am dezhumat
un glob uriaș dar invizibil.
Stau în noapte gârbovit,
cu brațele ca niște nori legănându-mi-se pe lângă corp
și amintindu-mi, sunt mântuit și mut.

Ion Mircea

Liviu Ioan STOICIU

Un izvor nesecat de poezie premiată

Constantin COROIU

Un maestru al artei portretistice

Ioan HOLBAN

Poezia lui Șerban Foarță (I)

Ioan ȚICALO

Un «cruciat al exilului»

Liviu ANTONESEI

Poesis. Există un semn

Al. CISTELECAN

Dosarul Tudoran (cu șină)

Monica PILLAT

3

„Sub semnul Binelui veghetor...”

9

Gellu DORIAN

4

Rugăciune

11

Adrian ALUI GHEORGHE

5

Breviar editorial

14

Ionel BOSTAN

6

Versul subversiv

16

Adrian Dinu RACHIERU

7

Dumitru Radu Popescu și „Morișca” Adevărului (II)

20

Constantin PRICOP

8

Elemente de sociologie

24

„Fără îndoială că îmi merit dușmanii, dar nu cred că îmi merit prietenii.” – Walt Whitman

Revista apare cu sprijinul Primăriei Iași

Expres cultural numărul 10 / octombrie 2022

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin Pricop (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor Durnea (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Ioan Adam, Radu Andriescu, Adina Bardaș, Gellu Dorian, Constantin Dram, Florin Faifer, Adrian Alui Gheorghe, Mihaela Grădinariu, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Gabriel Mardare, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Alexandru-Radu Petrescu, Ioan Răducea, Gheorghe Simon, Liviu Ioan Stoiciu, Diana Vrabie

Liviu Ioan STOICIU Un izvor nesecat de poezie premiată 3

Nicolae PANAITE Și eu am fost în Grecia! 3

Constantin COROIU Un maestru al artei portretistice 4

Leo BUTNARU Textul ca relief ... 4

Ioan HOLBAN Poezia lui Șerban Foarță (I) 5

Ioan ȚICALO Un «cruciat al exilului» 6

Liviu ANTONESCU *Poesis* Există un semn 7

Al. CISTELECAN Dosarul Tudoran (cu șină) 8

Daniel Ștefan POCOVNICU Vârstele paradoxului cioranian 8

Monica PILLAT „Iubesc poveștile pentru așezarea lor sub semnul
Binelui veghetor” 9

Armina Flavia ADAM Cuvintele fac cercuri 10

Daniel CORBU Scrisori providențiale 11

Gellu DORIAN Rugăciune 11

Traian D. LAZĂR Două ipostaze românești ale lui Gabriel Chifu
Palatul plăcerilor literare 12; Un cartograf european 13

Adrian ALUI GHEORGHE Breviar editorial 14

Eugen MUNTEANU Răstimp parizian, 1997–2000.
Jurnal epistolar (X) 15

Ionel BOSTAN Versul subversiv 16

Dan Bogdan HANU Post(s)tări 16

Magda URSACHE Umori și rumori 17

Virgil DIACONU Un infern deghizat în patrie 18

Mircea M. POP Lucian Blaga în limba germană 18

Maria TRANDAFIR Timpul și omul 19

Adrian Dinu RACHIERU Dumitru Radu Popescu și „Morișca”
Adevărului (II) 20

Flavius PARASCHIV Un (fals) tratat de antropologie 21

Emanuel VASILIU Serile filmului românesc – ediția a XIII-a 21

Maria BILAȘEVSCI Adrian Podoleanu. Un virtuoz al zugrăvirii
de subțire 22

Ioan RĂDUCEA Vandalizarea după Graffiti 22

Andrei BREABĂN O nouă stea pe cerul României 23

Constantin PRICOP Elemente de sociologie 24

e-mail: exprescultural.iasi@gmail.com;
www: exprescultural.ro
facebook.com / expres.cultural
ISSN: 2537-5989

Felix AFTENE, CHEMAREA

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista
pot depune sumele în contul:

RO04BTRLRONCRT0PC2450901 – Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS
Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din stra-
da Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

Abonamente

Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.

**84 lei / an + 24 lei taxe poștale,
42 lei / 6 luni + 12 lei taxe poștale.**

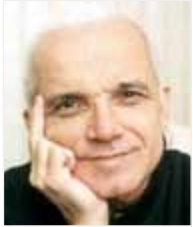
Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată
adresa poștală completă și perioada de abonare.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări
din categoria *Graffiti*.

* **Responsabilitatea asupra conținutului
textelor revine în întregime autorilor.**

* **Rugăm colaboratorii să ne trimită textele doar
pe adresa: exprescultural.iasi@gmail.com, până
pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să
aibă maximum 7000 de caractere
și să fie în format Word.**

dtp: valicirca@gmail.com

Liviu Ioan STOICIU

Un izvor nesecat de poezie premiată

Mă uit la resursa naturală de poezie, la zăcămintul care trebuie exploatat în scris. În limba română ai senzația că poezia e exprimată (sau se exprimă) complet, infailibil. Apar mereu debutanți talentați care scriu spontan și demonstrează, prin calitatea lingvistică, prin poezia redată în limba română, diversitatea de stiluri, care dă lustru profunzimii simțirii. În timp, cenaclurile au crescut generații de poeți, din secolul XIX până azi s-au succedat zeci de cenacluri literare care au impus poeți de dicționar: de la Junimea (condus de Titu Maiorescu) și Literatorul (Al. Macedonski), la Sburătorul (Eugen Lovinescu), la Cenaclul Labiș (Eugen Barbu) sau Cenaclul de Luni (Nicolae Manolescu) și Echinox (Ion Pop) sau Euridice (al ultimelor generații, condus de Marin Mincu), să dau câteva exemple. În alt regim, festivalul-concurs Nicolae Labiș de la Suceava-Mălini avea să alimenteze literatura română (anul viitor ajunge la a 55-a ediție anuală; e cel mai vechi festival-concurs) cu premii săi la debut în manuscrise, cu sutele de premii adunați în timp. Poeții importanți moldoveni, să mă refer numai la cei ce conduc azi reviste literare (fiind buni de arătat cu degetul fiecare ca personalitate accentuată poetică), au fost laureați la acest festival-concurs, de la directorul *Expresului cultural*, Nicolae Panaite, la directorul revistei *Convorbiri literare*, Cassian Maria Spiridon, sau directorul revistei *Hyperion*, Gellu Dorian, sau directorul revistei *Feed Back*, Daniel Corbu, sau directorul revistei *Conta*, Adrian Alui Gheorghe, sau foști șefi de reviste, Nichita Danilov, Valeriu Stancu, Adi Cristi, Aurel Ștefanachi, Liviu Antonesei, ei îmi vin acum în minte). Nu știu să fie mulți poeți care să nu fi fost premiați ai acestui festival-concurs de la Suceava. Eu n-am fost premiat, „ca excepție”. Apropos, e mai mult decât semnificativ să conștientizezi cum cerne sita în timp, să vezi sutele de nume de premii ai Festivalului-concurs „Nicolae Labiș” de la Suceava, de-a lungul celor 54 de ani trecuți; cum trece gloria premiului (deși a fost jurizat de critici și poeți celebri în epocă) și cum se alege praful de marea majoritate a lor. Un exercițiu de trecere în revistă a premiilor festivalului-concurs Labiș dă de gol și slăbiciunile judecăților de valoare ale juriilor. Nu vreau să credeți că sunt frustrat, Doamne ferește, fiindcă n-am fost premiat la festivalul-concurs Labiș, la primele lui cinci ediții (fiindcă după aceea n-am mai trimis versuri, înțelegând că nu sunt pe placul scriitorilor și criticilor epocii, din juriu) – nici nu se pune problema. Dar e interesant de evaluat azi ce era poezia în acei ani de soi, privind numele celor din juriu și ale debutanților premiați. Am la îndemână cărțuța intitulată *Caiete măline*, editată de poeta Carmen Steiciuc, apărută în 2009, plină de învățăminte dacă urmărești edițiile festivalului-concurs Labiș. Voi face caz, de curiozitate, de primele ediții, la care cred că am participat ca debutant – având perspectiva anilor trecuți și a unei literaturi în mișcare, care mai degrabă îngroapă decât susține scriitorii români în viață, fie la debut, fie după consacrare. Prima ediție a acestui festival-concurs s-a ținut în 1969, când eu aveam 19 ani – în juriu, poeți dispăruți demult din „istoriile” literare (și cu toate acestea, ei erau „zeii” care dădeau premii): Veronica Porumbacu, Dragoș Vicol (nul, nelipsit patru ediții la rând din juriu), Corneliu Sturzu – plus Grigore Hagi, Horia Zilieru, Lucian Valea, Marcel Mureșeanu (ultimul, inițiatorul acestui festival-concurs, s-a perpetuat în juriu la toate edițiile!). Premiații din 1969 (când eu eram în armată, la Bârlad, la radiotelegrafie)? Nici

un poet care să fi rămas fericit în actualitate: Constantin Ștefuriuc, Laurențiu Cârsteian, Viorel Dălja, Emil Dreptate, Toma Biolan, Constantin Știrbu, N. Crețu (dintre cei care au scos cărți și au avut o anume cotă de receptare), pe de o parte, și pe de altă parte numai nume de necunoscuți, care n-au intrat în lumea literară: George Gavrilănu, Delia Procopiuc, Aurel Caciuc, Ion Ceneschi, Claudia Duminică, Mihai Lău, Doina Misuteac, Mircea Rostaș, N. Pascu, Elena Selenaru, N. Socoliuc, Petru Stoian... În 1970 (eu aveam 20 de ani) juriul avea personalități valabile și azi: G. Bălăiță, Emil Brumaru, Adrian Munțiu, N. Prelipceanu (dar și pe C. Blănuș, G. Sidorovici, G. Muntean și cei doi pomeniți, perpetuați în juriu) – iar premiați? Habar nu am cine sunt: Octavian Berindei, Ileana-Anca Sârbulescu, Aurora Circu, G. Mareș, D.V. Deleanu, Doina Moșuleac, Gh. Mincă, Mircea Oprea, Mihaela Dumitru, Petru Nicolae, Al. Pleșca (și iar necunoscuții pomeniți și la prima ediție, premiați în al doilea an, gen G. Gavrilănu, Mihai Lău, Elena Selenaru). Totuși, la ediția a doua au fost premiați și poeți care s-au impus în timp: Ioana Crăciunescu, Gh. Crăciun (probabil e viitorul prozator, lider optzecist) și Carolina Ilica, sau poeți rămași în penumbră (deși au fost răsfățați la debutul editorial) gen Ion Stanciu și Victor Teișanu. E deja penibil să vezi că premiații acestui festival-concurs (pe care eu îi *invidiam* că sunt premiați), cu nemiluita, n-au însemnat nimic în poezie. Așa se scrie istoria literară... La ediția a III-a, exact același juriu (cu președinte – același nimeni al poeziei, Dragoș Vicol) și laureați – necunoscuta Reveca Păștinaru, dar și Constantin Pricop (probabil viitorul critic-eseist valoros), necunoscutul Ilie Bătcă, dar și Cornelia Maria Savu – plus necunoscuții Mihaela Nichituș, M. Dragoman, Eugen Vasiliu (o fi celebrul avocat de azi?), Victor Traian Rusu sau iar A. Caciuc. Dar și nume care promiteau la început și s-au stins pe drum: Paul Balahur și Veronica Galiș... Să mai continui? La ediția a IV-a (1972, aveam 22 de ani), juriu cu Virgil Teodorescu, Gh. Tomozei, Ion Bănuță, M.R. Iacoban, Dragoș Vicol, M. Petroveanu, Platon Pardău, M. Iordache (câți dintre ei au intrat în istoriile literare, să poată să confirme valori la debut?). Premiați: numai nume care s-au dat la fund, au strălucit la început și atât, de genul soților Dan Verona-Veronica Galiș. Printre ei erau și Elisabeta Vartic și Doina Doru sau Dinu Adam. Restul, fără nici un viitor în literatura română: Olga Nagy, Aurel Clinciu, V.G. Puiu iar, Anca Isăcescu, Crenguța Diaconescu, M. Păcuraru, V. Zetu, Gabriela Târnoveanu. În sfârșit, mă opresc la ediția din 1973 a festivalului-concurs (la care probabil că am mai participat pentru ultima oară cu grupaje de poeme; repet, degeaba). Juriu: D.R. Popescu, Corneliu Sturzu, Ioan Meșoiu, Ion Țugui, Viniciu Gafița, N. Prelipceanu, Radu Mareș, Marcel Mureșeanu, G. Damian. Premiați: iar Paul Balahur, iar Dinu Adam, dar și Olga Neagu sau Al. Sfârlea, poeți pe drept cunoscuți azi. Au rămas în actualitate Doina Uricariu și Viorel Dinescu. Și iar premiați de care nu se va mai auzi niciodată: V.G. Puiu, M. Babei, Simona Maria Șerban, Florin Ciurumelea, Emil Bogoș... Concluzia parțială? Pe bună dreptate eu n-am fost premiat al acestui Festival-concurs N. Labiș – el nu era de nasul meu.

Minunat lucru, atât de numeroase premii anuale acordate pentru poezii în manuscris la acest festival-concurs de la Suceava continuă glorios, curg debutanții, poezia de limbă română să trăiască!

4 octombrie 2022. BV

Nicolae PANAITE

Și eu am fost în Grecia!

Conform arborelui genealogic, bunii și străbunii mei își au obârșia în zona Tesalonicului, Salonicul de astăzi din Grecia. Așadar, în țara cu zei și eroi cunoscuți din legendele Olimpului, cu o fabuloasă istorie și cu energiile bune și purificatoare ale Muntelui Athos.

Pe la începutul secolului XIX, venind din Tesalonic, ajungea în portul Brăila armatorul grec Panaiotis. Aici, la un bal, a cunoscut-o pe stră-străbunica mea, Elisaveta. După întâlnirea din acea seară, conducătorul vasului a rămas definitiv pe meleagurile noastre. Au avut șapte copii; doi au venit în Moldova, stabilindu-se în arealul Iașilor, iar ceilalți au luat drumurile Europei... Astfel, de-a lungul vremurilor, numele Panaiotis a suferit modificări în vorbire și documente notariale, ajungând astăzi să se scrie și să se pronunțe Panaite.

În a doua jumătate a secolului I e.n., în Tesalonic, apostolul Pavel a fondat o biserică ce purta numele urbei. La îndemnul lui, unii locuitori au dat dovadă de atașare, cuvioșenie, devoțiune și credință în Cuvânt. Prin modul lor de trai și grai au fost exemple pentru o parte a locuitorilor din Macedonia și Ahaia. Felul de viață al tesalonicenilor de atunci, din jurul lui Pavel, poate fi și azi un model de urmat...

În ultima decadă a lunii august din acest an, am fost printre participanții la cea de a **XI-a ediție a Turnirului de poezie de la Ouranopolis**, Orașul cerului. Turnirul a avut loc într-un spațiu, se înțelege, mirific și cu povești verosimile. Din stațiunea Ouranopolis, de lângă Muntele Athos, faci cu mașina până la Tesalonic cam două ore.

Organizatorul acestei acțiuni, cu un anume statut special, a fost Uniunea Scriitorilor din România. Mulțumesc încă odată, pe această cale, poetului Gabriel Chifu pentru alegerea acestei localități deosebite, și pentru buna desfășurare a Turnirului.

Zi și noapte, de pe Muntele sfânt Athos, tainele și visele cu ochii deschși ating oglinda mării Egee. Se spune că, în acest areal, un porumbel ar putea citi un ziar de la o distanță de 80 de metri, iar un șoim chiar de la 100 de metri.

Plutind pe valurile mării Egee, oglinda apei, ca o curtezană, mă atrăgea într-un basm binefăcător, cu personaje de neuitat. În murmurul rugilor și în dangătul clopotelor, am trăit binecuvântările unui apartat și unic ritual. La Athos privim nu doar la ceea ce este vizibil, la ceea ce este limitat în timp, ci și la ceea ce nu se vede încă, deoarece este veșnic. Așadar, am pășit pe aceleași plaiuri în care a copilărit și trăit, până la o vreme, stră-străbunicul meu Panaiotis.

În Ouranopolis, într-o după-amiază spre seară, am văzut un uriaș ce cred că avea peste vreo doi metri, ochi ageri și blânzi, iar vorbirea-i era tare, clară și hotărâtă. Privindu-l mai mult, imediat m-am dus cu gândul că poate fi un descendent al celebrului Ahile. Lunecarea mea în legendă s-a întrerupt brusc, când o zee a timpurilor noastre l-a prins de braț, pierzându-se în mulțime... I-am căutat atent cu ochii, dar nu i-am mai văzut... Parcă cineva îi răpise spre alte lumi.

Am ascultat recitalurile poezilor prezenți, de aleasă înzestrare, timp de patru zile. Fiecare autor a citit ceea ce a crezut că-l reprezintă, făcându-și selecția cu atenție, responsabilitate și rigurozitate. A fost o confluență a scriitorilor din generații diferite, cu stiluri, viziuni și accente distinse și distincte.

Ne-am trecut, petrecut și întrecut între noi, reușind, cred, un regal de poezie. Participanții la ediția a XI-a a Turnirului, veniți din mai multe puncte cardinale de la noi, au fost: Flavia Adam, Angela Baciuc, Daniel Bănuțescu, Liviu Capșa, Ion Cocora, Adi Cristi, Ioana Diaconescu, Horia Gârbea, Marcel Miron, Nicolae Panaite, Valeriu Stancu, Cosmin Andrei Tudor. Toți aceștia au fost ascultați, aplaudați și notați de Gabriel Chifu, Angelo Mitchievici, Adrian Popescu, Vasile Spiridon, Varujan Vosganian. Au mai fost prezenți, împreună cu noi, două tonice și fremătătoare „aripi” stihuitoare: Adrian Alui Gheorghe și Eugen Suciu.

Nu știu de ce, gândul unei reîntoarceri deja mă bântuie! Singur sau nu, voi revedea Ouranopolis-ul și Tesalonic-ul, mergând pe urmele de odinioară ale străbunilor mei...

Constantin COROIU

relecturi subiective

Un maestru al artei portretistice

Puțini, foarte puțini scriitori români au ridicat arta portretului la un nivel atât de înalt ca *Nicolae Iorga*, îndeosebi în „Oameni cari au fost”. Cea dintâi ediție critică integrală a acestei scrieri unice în cultura noastră îi are ca autori pe *Valeriu Râpeanu*, nu demult ieșit din scena vieții, și *Sanda Râpeanu*. Sunt trei masive volume (însușind peste 1700 de pagini) ce cuprind toate textele scrise, vorbite sau publicate de Nicolae Iorga, de-a lungul mai multor decenii, despre „oameni cari au fost”, români și străini, de la mari creatori în toate domeniile, figuri istorice și eroi legendari, până la „furnicile spiritului”, cu expresia sa, fără de care progresul culturii și civilizației unui popor nu ar fi posibil. Pe scurt, este vorba de o *restitutio in integrum*, sintagmă pe care o pronunț cu crispăre căci, ca și alte expresii și vocabule, a devenit o marcă a jafului și distrugerii României, ceea ce ar părea o impietate că o folosesc aici, dar, de fapt, este chiar cum nu se poate mai potrivită mai cu seamă într-un context ca acesta în care este vorba despre Nicolae Iorga, moralistul, apărătorul valorilor autohtone, slujitorul idealului național, apostolul neamului.

Într-o repede situare, istoricul și criticul literar Valeriu Râpeanu, pentru care biografia și opera lui N. Iorga au constituit obiecte de studiu de o viață, îl așază pe acesta alături de alți doi mari maestri ai portretului: *I. L. Caragiale* – „primul portretist din istoria presei românești” și *G. Călinescu*, cu inegalabilele portrete din monumentală „Istorie a literaturii române de la origini până în prezent”, între care și cel al lui Iorga, văzut de genialul critic „ca un personaj fabulos aparținând lumii basmului”. Rememorez finalul antologicului portret în mișcare al Profesorului din Istoria lui Călinescu: „În sentințe biblice se ridică deasupra patimilor mărunte, se închidea în negura de fum a unei înălțimi inaccesibile și întocmai ca Moise, spărgând tablele legii aduse unui popor netrebnic, tunând asupra sălii profeții grozave, fugea întunecat de o justă mânie, în aplauzele ropotitoare ale auditoriului”. Trăsăturile omului-spectacol, care va fi avut mereu în minte aforismul lui Eminescu: „Pasiunea înaltă, pasiunile înjosesc”, surprinse de Călinescu, el însuși un om-spectacol, sunt ilustrate pe deplin și în opera portretistului Nicolae Iorga. Ridicându-se deasupra patimilor mărunte, „Moise” dă totuși frâu liber pasiunii. Or, proclama Eminescu *pasiunea înaltă, pasiunile înjosesc*. Doar că, de data asta, „poporul netrebnic” nu mai e doar publicul dintr-un amfiteatru, care îl purta pe valul aplauzelor pe magistrul, ci lumea mare, iar ecoul „tunetului” său reverberează până departe în timp și spațiu. Iorga nu e doar un autor, e drept fabulos, de necrologuri și evocări cu caracter aniversar sau comemorativ. Evenimentele de acest fel, preluând o formulă clasică, nu sunt cauza, ci ocazia de a se pronunța asupra unor probleme grave și urgente. Stilistic, tonul sacerdotal se însoțește la el atât de organic cu cel polemic și chiar cu cel pamfletar încât nici o stridență nu e posibilă. *Titu Maiorescu* – „...a lăsat, lângă o operă mică, un așa de mare renume”; *Vasile Alecsandri* – „un bogat și strălucit diletant”; *Mihai Cantacuzino* îi inspiră o reflecție ca aceasta: „oameni cu resorturile stricate”. Din jocul de umbre și lumini rezultă aproape întotdeauna trăsătura definitorie: *Kogălniceanu* – „... din toate a avut ce trebuia pentru a fi un om întreg, cu mintea lui ca inima lui și cu fapta lui ca vorba lui – taina cea mare a vechilor moldoveni”; *Dinicu Golescu* – „acest frunțuș al lumii vechi”; *Patriarhul Miron* – „un fiu nobil al țărănimii noastre, cu înfățișare de prinț de vechi neam”; *Ioan Inocențiu Klein* – „încă un mormânt care vorbește”. Să fi avut oare în vedere și mormântul lui *Alexandru Ioan Cuza* de la Ruginoasa, despre care a scris atât de tulburător când se împlineau 40 de ani de la moartea Domnitorului Unirii, dar pe care mai târziu îl va portretiza atât de negativ, cum observa G. Călinescu, și atât de nedrept, cum am spune noi?: „... Un domn care nu s-a născut din neam mare, care n-a avut o cultură superioară, care n-a protejat artele, care n-a înălțat clădiri menite să rămâie, care n-a strâns în jurul său pe frunțușii prin talente ai neamului, care

s-a arătat indiferent față de opinia scrisă. Un român care n-a iubit solemnitățile și care nu s-a gândit că ar putea să poarte, dacă nu coroana vechilor domni independenți, măcar cuca lui Alexandru Ghica și a lui Bibescu, a lui Mihai Sturdza. Un stăpânitor care nu s-a dovedit prin fapte de milostenie, prin mari așezăminte pentru ajutorarea semenului său. Un monarh care nu și-a însemnat numele între ale voievozilor celor cucernici – căci a bruscă pe un mitropolit și a «stricat legea» canoanelor – ori ale celor virtuosi, căci a fost aplesat patimilor pământului și a crescut în palatul său copii cari nu erau ai Doamnei”. Chiar dacă toate acestea ar fi adevărate sau importante, iar unele sunt, pot ele întuneca figura emblematică a celui care a fondat statul român modern, pot ele umbri faptele sale întemeietoare?! Imposibil, de vreme ce, așa cum scria *Nichifor Crainic*, brazda de pământ românesc miroase a Cuza. Iat-o și pe *Regina Maria-Cristina de Austria*, mama regelui Alfons al XIII-lea, regele Spaniei, care atunci „când apărea lângă frumoasa ei noră, biata rochiță demodată a depărtatelor ei tinereți strălucea de o lumină ce se vedea din înaltul cerurilor credinței sale”.

Este uimitoare forța cu care Nicolae Iorga transmite în doar câteva fraze fie ele și circumstanțiale un mesaj cu lungă bătaie socială, morală și politică. Apoi, „istoricul total și scriitorul psiholog”, cum îl caracterizează Valeriu Râpeanu, dovedește o dată în plus că cine vorbește despre alții, despre marile personalități ale istoriei și culturii, fatalmente vorbește și despre sine. Încât, evocând evenimente, fapte, destine tragice, drame umane, figuri mărețe sau smerite, Iorga se autodefineste, își revelă natura eminentemente etică și spiritul proteic. Nu în ultimul rând își dezvăluie unele obsesii devenite și teme ale scrisului său, cum ar fi, de pildă, tema morții. În comentariul la volumul întâi din „Oameni cari au fost”, apărut în 1934, *Mircea Eliade* opina că „niciodată nu este mai zguduit marele suflet al profesorului Iorga ca în fața morții”. Portretele, mai aprecia scriitorul și istoricul religiilor – „sunt profetice, adică clarvăzătoare, esențiale, relevând o realitate pe care inteligența și intuiția normală nu o pot decât întrevedea”. De reținut în primul rând din acest text calificativele „profetice” și „esențiale”.

Mari critici, precum *Pompiliu Constantinescu*, *Mircea Eliade*, *G. Călinescu*, *Vladimir Streinu*, *Perpessiciu*, *Șerban Cioculescu*, *Tudor Vianu*, au remarcat stilul inconfundabil, incandescent, forța și talentul artistic ale celui care regreta totuși că nu a avut „mai mult talent poetic pentru a fi mai aproape de adevăr”. Vladimir Streinu făcea o observație memorabilă: „De când scrie Domnia-Sa, limba noastră a fost trecută prin cuptoare de simțiri, care au făcut-o să sfârșie și să frigă”. Și exemplifica prin textul comemorativ prilejuit de împlinirea a 315 ani de la uciderea lui *Mihai Viteazul*. Dar exemplele sunt cu sutele. Între ele, aș aminti portretul lui *Nicolae Grigorescu*, din discursul rostit la moartea pictorului: „Ce frumos bătrân, cu ochii de o strălucire minunată, de străbătător diamant negru! Ce aristocratic distincție, ca de prinț, ca de rege, în această față de fiu din popor, care nu era măcar boier și care începuse ca zugrav de icoane! Ce siguranță în mișcări, parcar fi fost un tânăr! Ce cumpănire a cuvintelor, luate totdeauna într-ales! Ce bunătate și simplitate desăvârșită în tonul blând al glasului său care nu se va mai auzi! Ce bucurie în a face bucuria, ce regală munificență în a răspândi darul minunilor ce-i răsăreau de la sine supt mâna magică! Ce însușiri rare strânse din mila lui Dumnezeu în același suflet mare de simplu genial!”.

Nicolae Iorga conturează mai cu seamă profilul moral al personajelor care se înșiruie, aș spune democratic, în vasta galerie de portrete vii din „Oameni cari au fost”. Este un spectacol interactiv care te fascinează și îți solicită toată gama de sentimente și stări, inclusiv starea de angoasă, de teamă că ai putea să mori înainte de căderea cortinei, deși, paradoxal, ai vrea ca ea să nu se producă niciodată.

cosmografe **Leo BUTNARU**

Textul ca relief ...

Am publicat unele volume de scrieri compacte ca esențe și dimensiuni, pe care unii colegi de la reviste le treceau la capitolul proză, alții – la eseuri (*yes-euri*), mai ceilalți – la poeme în proză, și care sunt, într-adevăr, de o formațiune deloc ușor de definit, nelăsându-se tratate, poziționate, clasificate ca gen, „neadecvate” instrumentarului literaturologic. Am evitat și eu să le găsesc o așezare, o lămurire teoretică, dar, lejer-ludic, le-am zis: ceva între proză, *yes-eu*, poem sau absolut viceversa, în această blândă, prietenoasă butadă (cu inflexiuni de... baladă) mai important părăndu-mi-se a fi: absolut viceversa. În unele subiecte de acest (ne)gen (dar ca interacțiuni ale genurilor, adică – *multigenuri*, probabil și *multigene*) pot fi realist, dar si suprarrealist, pot fi romantic, dar și... supraromantic, și... postromantic în postmodernism, tradiționalist, dar și... supratradiționalist, constructivist, dar și... supraconstructivist, neuitând de tentațiile deconstrucționiste ale unor avangardiști etc. Aici ar fi spațiul unei... supra-democrații creatoare a cuvântului, metaforei, tezei și antitezei, ideii, sentimentului.

Prin urmare, textele cvasi-interstițiale, între proză, poem și *yes-eu*, drept definire de sine, sunt, conform unei naturi ceva mai greu de delimitat, marcate de prozodie, de metaforă și lirism ca sinteze neconvenționale ale structurilor interne, ale ritmurilor desfășurării frazelor, în genere ale scriiturii, ca aliterații, sonorități intercomunicante ca într-un „dialog” al unor ecouri. Sunt mai mult sau mai puțin libere în constituirea lor, însă nu categorice în așa-zisa abandonare a narativului liniar sau a disoluției genurilor. Ar fi, probabil, unele exemple de cultivare a interdisciplinarității.

Și totuși, la o mai atentă cercetare, aceste texte / subiecte de (ne)gen concret, ci ca loc de interacțiune a genurilor, eu le văd într-o predestinată trecere de la unul – la altul, la altele, percepându-le din interiorul plăsmuirii, creării și exteriorizării lor eseistic-narative drept împreunare, în mare, a două genuri (de bază) – a romanului de idei și a reflecției (și reflectării) poetice. Romanul ideilor în interacțiunile autonomizării lor formale și formative ca tendință de integritate și generalitate intertextuală. Și am ținut să aibă un limbaj inteligibil, însă nicidecum dus spre simplitate, spre facilitare. Deoarece cred în subtilitatea și inteligența cititorului. Cu precizarea: în a unui cititor pe care mi-l doresc, nu în a unuia pe care să-l... „momesc”.

De când am tot publicat poeme, eseuri, proză, cărți de traduceri, cam știind cine citește, cât citește și cum citește „pe la noi” (o mai îndelungată experiență acumulativ-culturală prin redacții), nu am ținut să fiu un autor al multilor, ci, în măsura posibilităților, – al... cultilor. (Sper să nu irit, să nu scandalizez pe cineva cu atare mărturie.) Nu mi-am dorit texte oarecum... aparente, „transparente”, ci m-am gândit că nu ar fi rău să ajung la convexitate (și complexitate). Adică, la relieful lupei, pe care să o utilizeze inteligența și competența.

De fapt cam toți scriitorii își doresc o operă de un suflu, un stil (în cazul meu – și un lirism) de dincolo de comun. Dar, firește, nu și de dincolo de comunitate, în pragul căreia mulți au exclamat: *A bon entendeur, salut!*

Poezia lui Șerban Foarță (I)

Între poeții contemporani, Șerban Foarță este unul dintre foarte puținii creatori ai unui limbaj poetic propriu, aducând ceea ce economiștii numesc „plusvaloare” limbii poeziei, constituită cu poeții secolului XIX și, mai ales, desigur, cu Eminescu: nu întâmplător, recenta antologie **Amor amoris**, apărută în colecția „Poeți laureați ai Premiului Național de Poezie «Mihai Eminescu»”, în coordonarea lui Gellu Dorian și sub veghea lui Nicolae Manolescu este dedicată geniului eponim: „Pentru că acest volum de versuri apare într-o serie cuprinzându-i pe, exclusiv, cei câțiva laureați ai Premiului de poezie ce poartă numele lui Eminescu, consider că-i de datoria mea să-l încep cu un poem închinat lui, – ca unui geniu eponim ce este. Textul nu putea fi (aș zice: *fatalmente*) decât unul erotic. Tonalitatea (muzicală) a uverturii fiind aceasta, am socotit ca, din rațiuni de unitate, să-mi continui până la capăt, partitura în cheia, timbrul și registrul amintite...”. Puțini poeți, câțiva, bine cunoscuți, în prima jumătate a secolului trecut și alți câțiva, în curs de „clasicizare”, de azi, au creat, pe urmele lui Eminescu, un limbaj poetic nou. Lexicul e nivelul unde se manifestă, cel mai intens, invenția, creativitatea, intenționalitatea literară; în lirica lui Șerban Foarță – de la **Texte pentru Phoenix** (1976), **Simple-roze** (1978), **Șalul, șarpele Isadorei** (1978), **Copyright** (1979), **Areal** (1983) și **Holorime** (1986), până la **Caragialeta** (1998), **Un castel în Spania pentru Annia** (1999), **Erau ziare, evenimente** (2000), **Opera somnia** (2000), **Spectacol cu Dimov** (2002), **Caragialeta bis** (2002), **„Cartea-borcan”** (2003) și **Amor amoris** (2010) –, cuvintele se cheamă unele pe altele, se înșurubează unul în celălalt, calea părând a fi sonoritatea, „rădăcina” și, deopotrivă, terminația lor, dar, din ceea ce ar putea fi un joc amuza(n)t cu lexicul, crește *sensul nou*, fie prin „deturnarea” celui vechi, în fapt, prin îmbogățirea lui, fie prin inventarea unui sens cu totul nou, nemaivăzut: „Pomii, ieri golași, azi umplu-mi pomiere cu larg bor:/ iată merii, iată merii, iată meritele lor,/ Fie ziua cât de mornă, într-un mai mai mult moroz,/ ei ne leagă, ei ne leagă, ei ne leagă-n crengi roz./ Murmură mai galeș merii, pe când fum mai vezi pe horn,/ decât dulcii, decât dulcii, decât dulcimer și corn./ Iarna, ntre chiseluri, lumea o scrutam unicolor/ doar prin ambra, doar prin ambra, doar prin ambrazura lor./ (F)leacuri mai de preț nici însuși vrăjitorul cel din Oz/ nu ne vinde, nu ne vinde, nu ne vindecă-n Ventôze./ Cere-mi-o și, cu plăcere, înainte să adorm./ eu, cu lâna-n floare-a merii/ merinoșilor, te-adorm./ Dacă, însă, «Mais il neige, mais il neige» -mi spui tu, iar, -/ eu nu pot decât să-ți replic: «Mais il n'est jamais trop tard!»” (**Pomiera**).

Invenții lexicale fără număr – căluțe, străargint, galbastru, maroșu, maroz, newtombrelă, lunambulă și lunambul, pălindă (dintr-un gerunziu, cum, altădată, la Bolintineanu, murindă), superflu(ture) –, cuvinte în carte din cărți (*alint* din poemul **Newtombrelă** e „ca al lui Søren Kierkegaard), litere jucate pentru cuvinte noi – (f)leacuri, (f)rondel, cas(t)nici, (s)pun, d(o)am(n)e, in(de)finiit –, accente modificate („câis”, scrie poetul, pentru a rima cu „weiss”) – forțază cuvintele vechi până în zăriștea noului limbaj poetic: odată create, cuvintele circulă liber, socializează cu altele, vechi și noi, structurează o lume: iată ce se poate naște la o lecție despre formarea limbajului poetic: „Un pește negru-l innegri/ pe unul alb, – și unul gri/ veni pe lume din această/ cromatică idilă castă;/ iar din cei galbeni și albaștri/ ieșiră zeci de pești galbaștri./ Estimp, un peștișor maro/ trecu pe lângă unul roșu,/ cu solzi ca asul de caro,/ dând viață unuia maroșu,/ care,-n răspăr cu unul roz,/ ivi un alevin maroz./ De ce, din soiul alb și galben/ ne iese tot un pește gALBen?/ Și pentru ce, din alb și-albastru,/ ne-alegem cu doar pește-ALBastru?/ – Poate ne spune un matroz,/ sau un galbastru,/ un

maroz...” (**Acuarela sau acuarium**). Totul poate părea un joc, dar *homo ludens*, ne spune Huizinga, creează universuri noi, nemaîntâlnite și, mai mult, jocurile sale ivesc tragicul, dând – o confirmă și Mircea A. Diaconu – sentimentul timpului: „Ciudad cum Șerban Foarță, poet prețuit mai ales pentru arta sa de bijutier, îți dă un puternic sentiment al timpului”, scrie criticul într-un inspirat studiu intitulat **Poezia, precum banda lui Möbius...** Lingviștii, îndelung răbdători cu ficționarii care fac presiune asupra limbii ca să-și construiască un limbaj pentru o lume a lor, plasează aceste invenții lexicale într-o sacoaș (mult prea) încăpătoare cu „lice-nțe poetice”; chiar și așa, îi pot acorda *licența* lui Șerban Foarță intrucât, iată, cuvintele sunt *numai ale sale*, nu pot fi folosite de alții pentru că sensul, frumusețea și – să îndrăznesc? – dulceața lor sunt, întregi, doar în (con)textele sale poetice; „În, verde, zegrasu-n balans,/ Trăia un cal din cei mai singuri,/ Când valul unui soi de linguri/ Pofți căluțele la dans./ Întâi le spuse, prin sonar/ Despre-acel cal, în dulce șoaptă,/ Că are-un amplu buzunar/ Ce numai oul lor l-așteaptă.../ O, numai «o!»-ul lor l-așteaptă./ Albeața lor de vag schelet/ Întră, vertebră cu vertebră,/ Într-un rozalb frison și-o febră/ De voaluri crețe,-ntr-un balet./ Păreau năluci de carnaval/ Cum balansau întru sărutul/ Și mângâierea ‘celui val/ Ce le-nțețea,-n crescendo, rutul.../ Le înțețea,-n crescendo, rutul./ Ci micul hippocamp nubil,/ Scăl-

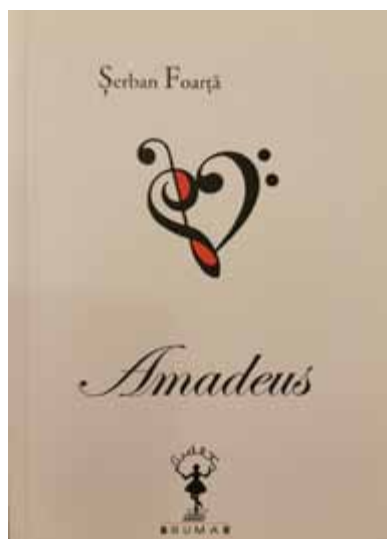
dat în străargintul lunei,/ Iată-l cum cade pradă unei/ Langori ce-l face imobil/ Pentru-a primi multiplul ou, -/ Când cea mai (co)aptă de conubiu/ Căluță face-i-l cadou,/ Din dragoste,- nu-ncape dubiu.../ Nu mai încape niciun dubiu” (**Seepferdchenwalzer**). În laboratoarele catifelte, antifonate ale poetului, nu doar limba română e supusă experimentului alchimic; sunt convocate aici franceza, engleza, italiana, rusa, germana, greaca, ba chiar și latina, limba „moartă” se prinde în jocul celor „vii”; jocul cuvintelor e, în fapt, *povestea ființei interioare* călătorind „pe mările atopus”, într-un vas ce poartă numele Moirei care scurtează firul vieții („Ci hai cu mine-n mările atopus/ (acele ce coprinse-n hărți nu sunt/ pe călăfătuțu-n zori cu unt/ și miere vas – pe numele-i Atrôpos./ Nu prin ochean în kaleidoscopos/ tiparul să-l scrutam în amănunt/ al vr’unei Kandii-al vr’unui trapezunt/ mai candid/ mai trapez/ mai făr’de scopos):/ cu leftere de pește și de alge/ stătute ape limpezi și anale/ că prova n-ai de ce s-o bărbieresti!/ Nici nu ai a intra în daravele/ cu galioane bricuri caravele/ trireme au tartane barbarești”), printre poeții din Fanar, purtând în suflet „Arcadia ferice”, în Levant, înapoi, în vremea lui Plinius Maior și înainte, printre francezi, englezi și nemți: „Nici bleu, nici oranj,/ culoarea nici-nici/ e a unui franj/ furat de furnici./ Și galben, și frez,/ culoarea și-și/ nu are nici crez,/ nici ce ispăși,/ Cam brun, cam oliv,/ culoarea cam-cam/ nu are motiv/ să facă tam-tam./ Când gri, când pembă,/ această tafta/ s-ar zice că e/ dar nu e a ta,/ **Résumé**/ Ni chair, ni poison,/ ces moires anciennes/ on croit qu’elles sont/ sans être les miennes./ **Summary**/ Half-picture, half-song/ a silk very fine/ seems mine, to belong/ but it is not mine./ **Zusammenfassung**/ Halbdunkel, halblucht,/ ein Taft wie ein Witz/ scheint, ist aber nicht/ in meinem Besitz” (**Această tafta**). Formulei conform căreia se „tratează” cuvintele limbii române, care cresc unul în/din celălalt, i se supun, în atelierul bijutierului, și cuvintele limbii engleze, de pildă: „Large is the space,/ the sky

is blue,/ I like your face, -/ I miss, Miss, you!/ You are a **Rhap-/ sody in Blue**./ you are a rap, -/ I miss, Miss, you!/ You are a blues,/ your blouse is blue,/ the colour lose, -/ I miss, Miss, you!/ The snow is white,/ an white half-blue;/ long is the night, -/ I miss, Miss, you!” (**Song of innocence**). **Vrăjitor al cuvintelor** e „licența” lui Șerban Foarță, într-o formulare standard și, de aceea, banală; poetul e un creator de imagini, figuri, lumi noi, într-o cromatică fastuoasă: „Duduia-n roz, pe nume Roza-Linda,/ era vizibilă cu, doar, oglinda, -/ *grație acesteia*, voiam să zic,/ altminterea nu deslușeam nimic,/ oricât mă străduiam să văd; nici baremi/ o pată roz, – cu ochiul liber, care-mi/ era inapt s-o vadă-n spațiul tri-/ dimensional, în care dame-n gri/ sau negru,-n galben, alb sau alte masle,/ se văd când singure, când cu odrasle/ la piept, prin parc... Însă duduia-n roz/ (invenție-a vrăjitorului din Oz?)/ trăia-ntr-o lume osebită: una/ catoptrică, – ce-aduce cu minciuna/ ce are,-n fine, chip doar în oglinda/ de sticlă... Ca duduia Roza-Linda” (**Roza-Linda**).

Din hârjoana atent supravegheată a cuvintelor, din pliurile memoriei și din alb-negrul unor fotografii, ies, din când în când, *poze* care, în lirica lui Șerban Foarță, nu sunt fotografii, instantanee, nu *fixează* imaginile ori figurile, ci le surprind *în mișcare*. Două sunt categoriile de referenți în pozele lui Șerban Foarță, desemnând nu atât repere, jaloane ale unei geografii fie și interioare, ci *poziția* ființei-în-lume, în surparea și superbia sa. Mai întâi, *spațiile*, zonele de (re)acțiune ale ființei, pe un traseu care începe în *realitatea* secundă a unui univers familial, trecând spre *departele* aceleiași zone, altundeva, în zăriștea imaginarului, pentru a sfârși în *ficțiunea* Edenului uitat, pierdut și, prin poză, regăsit. Spațiul familial amintește de „interioarele” lui Emil Brumaru: o atmosferă păstoasă, densă, aproape opacă în dulcele ei prea dulce și în mecanica unor gesturi repetate, într-o rutină fără sfârșit: „Știu: gura ta e un furnal/ de dulciuri: drop-suri, mente, malțuri,/ cu două porți de albe smalturi/ și-un stridor cvasiinfernal/ de, pasămite, mori cu valțuri:/ un veșnic machinal cranț-cranț,/ la care, azi, consimt și-mi număr/ pralinele din roscencranț,/ pe când angora noastră, Franz,/ îmi toarce împăcat pe umăr...” (**Confiteor!**). Pe un al doilea etaj, interiorul domestic se mută departe, undeva, pe Rin, îmbrăcându-se tipic nemțește: „Așază-te sub micul câis/ și ninsă lasă-mi-te, până,/ pe ochi, pe gură și pe mână,/ va stăpâni culoarea weiss,/ precum și-n părul tău de lână;/ căci, nu uita, mai am o câisă,-n/ cămara noastră de pe Rin,/ cu lungi lulele și cu scrin,/ cu șase farfurii de Meissen/ și-o cadră a lui Crist, cu crin” (**Pastel**). În sfârșit, poza spațiului ultim, a celui ficțional e a *ascensiunii* în Eden, spre pajiștile ultimului Cer: „În pajiști, vagi ispite: doamne/ angelicate, în extaz./ Angelii care, în extaz, -/ în paji, iști vagi ispite, Doamne:/ aripe, har penultim, cer/ cei fără,-n umăr, amplu foșnet;/ cei fără număr – amplu foșnet,/ arii, pe harpe,-n ultim Cer;/ ar vrea,-n auz îngeresc, imnic,/ și har; peninsuli de azur/ și harpe,-n insuli de azur,/ ar vrea-n auz, înger schimnic,/ cei fără număr, – freamăt alb/ de harpă,-n insule de-albastru/ de harpă, Ninsule de-albastru.../ Cei fără,-n umăr, freamăt alb,/ aripa harului cu boare/ de harpe,-n umbra grea, o vor;/ de har, penumbra, grea o vor;/ arii, paharului cu boare/ de mir, cântându-i, – după ce-i/ vor fi dus doru,-n pajiști, Doamne!/ Vor fi dus doru,-n pajiști, doamne/ de mir (cântându-i) după cei/ fără de, – număr, pene albe/ de har: penete dalbe,-n cor/ de harpe neted-albe,-n cor/ fără

de număr, – pe nealbe/ cărări umblând?... Parfum de crin,/ în pajiști; cântece și ‘arpe./ În paji, iști cântece și, iar, pe/ cărări, un blând parfum de crin.../ Îngerul ultimului Cer/ se roagă pentru-aceștia, Doamne!/ Se roagă, pentru-aceștia, doamne/ în gerul ultimului Cer”.

continuare în numărul următor

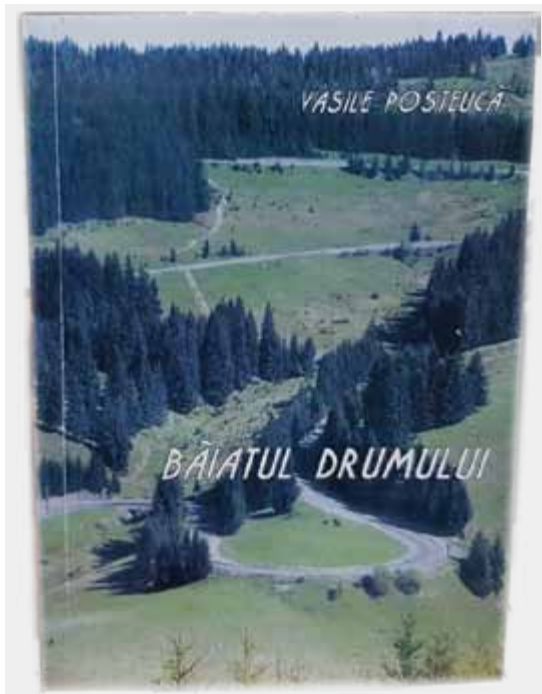
Un «cruciat al exilului»

Se împlinesc anul acesta 110 ani de la nașterea scriitorului-martir Vasile Postecă (10 sept. 1912) și o jumătate de secol de la suspecta sa moarte (6 dec. 1972), survenită la Spitalul Columbus din Chicago. La începutul lui octombrie 1972 avea să noteze în *Jurnalul* său *intim*: *Cred că au reușit să-mi pună ceva în mâncare (...)* cu ocazia Congresului Uniunii și Ligii (Asociației) Românilor din SUA, ale cărui lucrări s-au desfășurat, ca un făcut, într-un mohorât de septembrie din același an, 1972. Vizitat la spital de Mircea Eliade, acesta și-a notat impresiile în propriul *Jurnal*, din care inserăm câteva fragmente, preluate de la Ion Crețu: „Vorbește cu un enorm efort, și uneori ininteligibil. Înțeleg totuși că e *sigur* (s.a.) că-și va revedea copiii; că și-a iertat toți dușmanii și i-a iertat și pe comuniștii care i-au nenorocit țara. (...) L-am găsit în pat, slăbit, foarte galben. (...) Postecă supraviețuiește prin miracol. Nu vrea să moară înainte de a-și revedea fata și băiatul, pe care i-a lăsat copii mici când a fugit din țară și care se apropie de acum de 30 de ani (...)”. E de notat că înmormântarea din 9 decembrie a fost oficiată de IPS Valerian Trifa, în fruntea unui sobor de preoți, la care a participat și Principesa Elena a României, la vremea respectivă Maica Alexandra.

Până atunci, Vasile, dezmiardat de mama sa Ileana și de gospodarii din Stănești de Jos, cu numele de Țălică, trece cu brio prin școala primară, devine absolvent al Liceului „Lațcu Vodă” din Siret, descinde la Universitatea din Cernăuți, încheind strălucit cursurile Facultății de Litere și Filozofie, unde i-a avut profesori, printre alții, pe Leca Morariu, Ion Nistor și Traian Brăileanu. La vremea studiilor superioare, a fost între 1934 și 1935 președintele Societății „Arboroasa”, vicepreședinte al Centrului studențesc din Cernăuți și organizatorul primului Congres al studenților bucovineni la Suceava, în 1936. Patriot până în măduva oaselor, V. Postecă reușește să deranjeze guvernele de atunci, fiind arestat și încarcerat. Ca să scape de opresiune, în 1941 ia calea amară a exilului, e internat în lagărul de la Buchenwald, de unde va fi eliberat în 1944 și ajunge pe pământ american, susținându-și în 1962, la Universitatea din Toronto, o foarte apreciată teză de doctorat cu subiectul *Experiența interioară în opera lui Rainer Maria Rilke*.

E unul din fondatorii grupului „Iconar”, inițiat de Mircea Streinul, publică versuri și proză, până la plecarea din țară, în câteva reviste, inclusiv în „Convorbiri literare” condusă de I. E. Torouțiu, iar în exil are o intensă activitate publicistică în Europa occidentală și America. În spațiul cultural românesc a rămas un necunoscut, opera sa inițială având o soartă cumplită, parcă prevestind evenimentele următoare din viața sa. Primul volum de versuri, *Cântece de țară*, publicat la Editura „Bucovina” a lui I. E. Torouțiu, este confiscat de autorități din cauza prezenței aluziilor la adresa lui Carol al II-lea. Cele două lucrări (*Viața și opera lui Emanoil Grigorovitz* și *Cântece și descântece, folclor stăniștean*) vor fi distruse, în 1941, de ruși, volumele aflându-se în proces de tipărire la Editura Mitropolitului Silvestru Morariu. (Emil Satco-Alis Niculică, *Enciclopedia Bucovinei*) Abia în 1997 bucovineanul din Tereblecea Ion Crețu îi întocmește o antologie cu titlul *Icoane de dor* pe care o publică la Editura „Dacia Europa Nova” din Lugoj, iar în 2000, neobositul editor Ion Filipciuc aduce în fața cititorilor romanul *Băiatul drumului*, acesta fiind scos la Biblioteca „Miorița” din Câmpulungul Bucovinei. I. Filipciuc precizează că V. Postecă a redactat acest roman în trei etape: la Cernăuți, pe când era student și apoi profesor, în lagărul de concentrare de la Buchenwald (manuscris dispărut) și, în sfârșit, „de prin 1947 până în 16 iunie 1950, când Vasile Postecă creionează «epilogul» de pe vaporul «Neptunia», în

drumul peste Atlantic, înspre Canada.” Textul, crede editorul, a fost pritocit și îmbogățit în anii următori, iar manuscrisul, cu *Glosarul* întocmit de Vianor Bendescu, „a fost încredințat de către văduva prozatorului, doamna Zamfira Postecă, în anul 1979, unui literat din București și, mai apoi, în 1999, ziaristului Ion Crețu din Cernăuți (...)”. Poate fi considerat un miracol faptul că, de data aceasta, manuscrisul a scăpat, vreme de zece ani, de vigilența organelor și a zăcut încă pe atâta până să ajungă într-o altă mână sigură pentru a putea fi publicat.

Romanul e de o uimitoare și încântătoare frumusețe, amintiri din vremea unei copilării sinusoidale dintr-un miraculos topos, pentru că aici, *umblând Tătuca din Cer pe pământ, s-o-mpidicat Dumnezeu într-un ciomp și-o curs din sac toate bogățiile. De aceea se află la noi toate minunățiile, cum numai în rai s-o pomenit*. Drumul acestui bucovinean de o rară noblețe sufletească a fost sinuos și s-a încheiat tragic aidoma unui martir chemat în sălașurile dreptilor din Ceruri, având în vedere că romanul se deschide cu această recunoaștere: *Dumnezeu a fost atât de evident și de prezent în viața mea, clipă de clipă și an de an, în necazuri și bucurii, în pericolele cele mai mari, ca și-n grădinile de pace ale inimii, încât mă simt dator să încep povestea copilăriei mele ca o smerită ingenunchere în marea Lui lumină și bunătate*.

Roman al copilăriei și al formării sale ca om de caracter nezdruccinat, *Băiatul drumului* este scris cu inima care simte că, totuși, în lume călătorește *mai multă dragoste decât ură*. Raiul din afară îl invadează, punându-i în lucrare profunzimile și aducându-i lumina edenică în sufletul deschis ca o corolă: *Era, de fapt, într-o uitare de rai. Într-un joc ce desființa timpul și-mi făcea trupul să nu mai știe de foame și sete. Eram pe altă lume, de unde îi vine în auz o muzică vrăjită, înălțându-l în sfere interzise altora*. Povestea pendulează între această magie care se sustrage vremuirii și realitatea crudă năvălind fără cruțare asupra satului păstrător ale unor străvechi tradiții. Strigătul *Vin rușii. Taie țâțele la femei! Omoară copiii!...* e disperarea care a însoțit istoria noastră, amintind de același răcnet prezent la Gala Galaction în narațiunea *La Vulturii*: „Fugiți! fugiți! vin turcii!...” Au venit și alții, mereu cu gânduri hrăpărețe, iar la Stănești Țălică face cunoștință cu hoția și cu moartea, câtă vreme în spațiul mirific al copilăriei sale e tulburat de confruntarea sângeroasă dintre austrieci și ruși. O cumplită imagine îl va urmări în viitoarele sale peregrinări, autorul dovedindu-se un portretist de excepție: *O baltă neagră de sânge încheagat. Numai fața*

îi era curată. Scursă de sânge și albă ca o năframă de mire. Mustățile stăteau ca două rândunele moarte, pe margine de cuib. Nu se putea citi durere pe față, ci mai degrabă o lumină pornită dintr-o adâncă împăcare. M-am apropiat și i-am mângâiat fața și fruntea lată ca un ogor de grâu.

Odată cu preajma, personajul simte cum îi este sfârtecă copilăria, durerea adunată, câmpurile acoperite de cruci, jertfelnicia mamei în raport cu copiii și lipsa tatălui dus pe front în Galiția, toate îl îmbătrânesc și îi aduc pe umeri responsabilități de om matur, *un boț de lut*, ca la Ion Creangă, încearcă să conjuge două drumuri, cel temporal, al cunoașterii de sine, și cel spațial, potrivit spuselor lui Keyserling: „Drumul cel mai scurt spre noi înșine e ocolul pământului.” Pe Țălică îl aștepta și o asemenea călătorie, însă deocamdată el își desfăta sufletul într-un univers magico-spiritual dominat de „prezența” lui Irimie (o paralelă cu Nechifor Lipan din *Baltagul* lui Mihail Sadoveanu oricând e posibilă), tatăl său, cel care, pentru prieteni, *avea sufletul ca o țarină*, nănașul aducându-și aminte cu admirație de fin: *când era lucru, apoi lucra, dar și când se dădea la petrecut, apoi șezi, soare, -n loc și te crucești*. Lumea stăneștilor pare coborâtă direct din cea a carpilor de altădată. Aici moartea și priveghiul se constituie în prilej de adunare și de poveste pentru bătrâni, de *polojenii* și de haz în rândul tinerilor, iar autorul, plin de har, pare să se întrecă pe sine însuși în prezentarea unei femei trecute de pragul vieții: ... *fața-i părea crin dintr-o ogradă de mănăstire. Părul despletit și lăsat pe sâni părea mătăsoasă neagră culeasă din crucea nopții. (...) Și mâinile pe piept parcă n-ar fi fost ale ei, ci ale Precistei din icoana pristină a Isusului, așa erau de subțiri și albe. (...) Nastasia era ca scrisă cu lumină pe-un patrafir*. Se adevărește cu asupra de măsură că Țălică, spre deosebire de frații săi, are *cheia poveștilor*, iar povestea spune lucruri adevărate și, de bună seamă, acceptate de comunitate, mai ales că povestea e îngemănată cu cântarea: *Cine nu știe a cânta îl poartă pe cel necurat în inimă și darul fluierului îi de la Dumnezeu*. Romanul lui V. Postecă aduce, dincolo de intersectarea planurilor narative, o noutate absolută, stâna devine un soi de han, unde *o ieșit poveștile la drum, cum ies buratecii la lună*, iar întâmplările povestite fac casă bună cu izvorul și farmecul cântării celei de viață dătătoare: *Eu îmi petreceam degetele, ușor, prin părul ei lung și mătăsoș, și şuvițele foșneau răscolind în mine cântec de scripcă fermecată*, pentru că, axiomatic, *împlinirea în muzică înseamnă întoarcerea în Dumnezeu*. Și, cum inima fiecăruia e o cămară de bucurii, *datoria noastră sfântă este să înviem (...) vioara din mormântul inimii*, ceea ce se întâmplă adeseori în lumea de o cuceritoare complexitate a lui V. Postecă, o lume, care, în zbaterea ei pământească, tinde către inocență. Unul din personaje, de-a dreptul pitoresc, se mai îmbată, își imblățește nevasta, suferă pentru gestul necugetat și, de aceea, *stă cu genunchii pe grăunțe ca să se pedepsească și să-și ispășească... păcatul*.

Băiatul drumului e o fericită împletire de sinceritate, de evenimente ce emoționează cititorul și de impresionant limbaj artistic, o adevărată cristelniță de unde răsare plămada românească a unui autor prea puțin cunoscut. În plus, textura romanului e străbătută de dorul autorului pentru Dumnezeu, de aceea încheiem cu un ultim și edificator citat din introducerea lui V. Postecă intitulată *Câteva cuvinte de drum*: *Foarte puțini sunt condeierii care scriu cu inima, capabili să vadă adevărul, să se închine evidențelor divine, să mărturisească și să predice împărăția interioară*. Adăugăm: scrierea aceasta fermecătoare merită cu prisosință să fie introdusă în programa de studiu atât în liceu, cât și în cea a studenților filologi.

Liviu ANTONESCU

Poesis

Există un semn

Scurta poveste a sutienului

N-am observat asta pînă acum –
dar femeile, toate femeile,
cînd ies tremurînd din apă.
Își controlează atent sutienele,
nu contează dacă ies
din marea învolburată
sau din adormita piscină –
toate fac același lucru...

poate că asta se întîmplă
pentru că, la scara istoriei,
sutienul este o invenție recentă...

ea nu face acest gest banal,
ea are modelul sutienului
în veșnica sa memorie.

25. 08. 2022, Hersonissos

O analiză spectrală

Totul poate fi imitat, totul se simulează,
la război, în dragoste, în viața care trece
zi după zi prin noi...

totul, de la tandrețe la orgasm,
politețea e o minciună utilă tuturor.

Marea minte mereu, val după val,
cu fiecare curent ascuns în coama spumei –
e privilegiul ei de la începuturile lumii.

Există un semn care nu înșală,
un semn al devotamentului, al devoțiunii,
trecerea mâinilor cu cremă ecran
pe pielea aprinsă a celuilalt trup.

Iar aceasta nu se uită nicicînd.

26. 08. 2022, Hersonissos

Lecquier, toujours...

Oboseala drumului, o ploaie ușoară
și alte pretexte comice au amînat
întîlnirea mult dorită cu marea...

dar acum, a treia zi după carte
întîlnirea cu valurile s-a petrecut,
am stat așezat în apa mică,
lovit ușor de măruntele talazuri,
apoi am plecat înspre larg
și nu mă voi întoarce niciodată –
bătrîne Jules, mai tînăr decît mine,
marea mea merge în oceanul tău,
timpul are noduri ciudate –
cîndva ne vom întîlni...
dimineață, a treia zi după carte,
ea s-a așezat în sfîrșit în leagănul
de bambus, de pe malul piscinei.

27. 08. 2022, Hersonissos

Homer în Creta

Cînd lumina e mai strălucitoare,
penumbra își sporește puterea,
nici întunericul nu e negustorie grozavă –
cumpănesc atent avantajele și dezavantajele.

E minunat cînd se ascund răutățile din jur,
e jalnic să nu mai văd corăbiile în larg
îndreptîndu-se către cetatea Ilionului.
Undeva se găsește un echilibru!

26 – 28. 08. 2022, Hersonissos

Dark White

Obişnuiam să socotesc întunericul și negrul
frați siamezi, probabil toți credem la fel...

nu doresc nimănui să cunoască întunericul alb

și nici măcar pe cel vag atenuat –
nisipul la ora amiezii pe o plajă imensă
de la malul stîncos al Mării Egee.

30. 08. 2022, Hersonissos

Instantaneu

Veneau încet, prin apa mică, ținîndu-se de mînă,
el subțire și athletic, cu pielea arămie,
ea clădită cumva în simetrie inversă...

aproape de mal, s-au oprit și a urmat
un sărut de o pasiune explozivă –

poate prietenul meu Charlie avea dreptate,
iubirea nu cunoaște loc, timp, nici poziții
sau poate efebul era actorul perfect al lumii.

Îl aud cum spune angel radios, iar ea
strălucește ca o lună plină!

29 – 31. 08. 2022, Hersonissos

Pe malul piscinei

Ciripesc pe malul piscinei
de parcă sînt un stol de vrăbii,
izbucnesc în rîsete, se ating ușor,
aș spune că sînt două femei frumoase,
dar aș fi retrograd, așa că spun că sînt
două persoane nonbinare foarte simpatice –
dacă nova lingua mundana permite adjective.

Nu mă tulbură decît faptul
că ocupă marginea bazinului pe care
o lovesc cu palma cînd întorc.

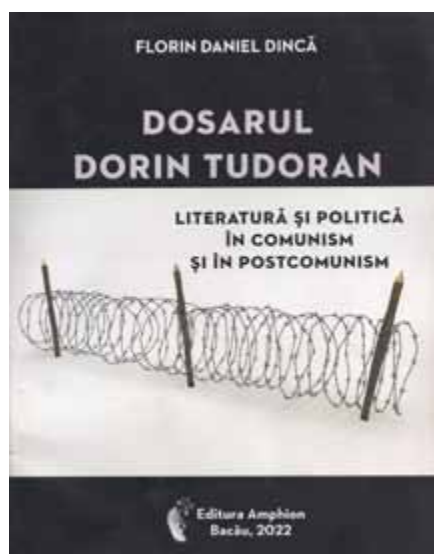
Aș putea să le spun că e un loc public,
nicidecum o piscină privată,
dar risc vreo acuzație de hărțuire,
așa că mă întorc fără a mai bate cu palma
marginea bazinului –
gestul dura din antichitatea vieții mele
de înotător.

31. 08. 2022, Hersonissos

Dosarul Tudoran (cu șină)

O perspectivă inedită, cu deschidere spre monografie (dar fără să ajungă la ea), de abordare a operei și activității (vieții, la urma urmei) lui Dorin Tudoran deschide Florin Daniel Dincă în *Dosarul Dorin Tudoran. Literatură și politică în comunism și în postcomunism* (Editura Amphion, Bacău, 2022) – teza lui de doctorat. Florin Daniel Dincă nu e un „tudoranolog” începător, căci în 2020 a editat – și prefațat –, tot la Amphion, ediția a II-a din *De bunăvoie, autobiografia mea*. Acum însă a luat-o metodic de la „dosarul” și

„cazul” Tudoran, ieșind apoi din ele, ori de câte ori era nevoie de vreo precizare suplimentară, atât în convorbiri „documentare” cu Dorin Tudoran, cât și în expediții migăloase prin publicistica – din toate timpurile – poetului (mai puțin prin poeziile ca atare). Mai pe scurt, și de nevoie, și în contextul social-literar din vremea ultimilor ani comunisti. Rezultatul e un „dosar” amănunțit al raporturilor dintre Tudoran și putere, văzută, aceasta din urmă, la toate palierele la care poetul a întâlnit-o: de la cel mai înalt, cu Ceaușescu însuși, la cel cu politrucii din miezul puterii, cu cenzorii și cu șefimea literară cu care s-a intersectat. Dar, firește, în primul rând, cu

securității (generali și subalterni) și cu ajutoarele lor. Așadar, un „dosar” al conflictului cu puterea și al prigoanei suportate drept consecință, realizat cu maximă acribie. Una, ce-i drept, foarte solicitată, având în vedere că „de la poem la carte nicio creație a lui Tudoran nu a ajuns la cititor fără să poarte unele mărci ale unui cîmp literar apăsător de o ideologie ostilă culturii sloboade”. Iar traumatizarea acestor texte e reconstituită și documentată cu toată rigoarea. Același tratament l-au suferit și reportajele și interviurile realizate de Dorin Tudoran, așa încît munca de detectiv a lui Florin Daniel Dincă a avut destul „cîmp” de investigat.

Pornind de la *Eu, fiul lor* – dosarul „de securitate” publicat de Tudoran în 2010 – Dincă va urmări toate fazele ciocnirilor cu puterea, inclusiv după 1990. În cazul dosarului de urmărire propriu-zis și-a propus patru obiective – de care se ține strîns – în privința informatorilor deconspirați care roiau în jurul poetului: „în ce măsură notele pe care le făceau /.../ conțineau implicații politice interne”, „în ce măsură legau cazul Tudoran de instituții și de interese extrafrontaliere”, „în ce măsură executau acte de compromitere a obiectivului (s.aut.)” și „în ce măsură, după anul 1990, și-au manifestat deschiderea spre confesiune și spre căință”. În plus, încearcă și el să identifice alți informatori, dintre cei nedibuiți de Tudoran. Scoase în relief sînt îndeosebi agresiunile de dinaintea plecării în exil, cele de la începutul deceniului IX, cînd Tudoran era amenințat cu arestarea „pentru tulburarea ordinii publice și pentru atingerea bunelor moravuri, precum și pentru parazitism social”. Atent e urmărit procesul de „radicalizare” a poetului, dus pînă la „apogeul” acesteia, cînd poetul „a șters orice linie dintre vocea internă și vocea din for”. Nu mai puțin și situația din primii ani de exil cînd condiția lui Tudoran era încă dramatică. Eseurile și scrisorile lui Tudoran sînt explorate cu migală iar explorarea lor, coroborată cu faptele publice, duce la concluzia unui „donquichottism structural”, casant. Reconstituirea atmosferei și a condiției publicistului și poetului sînt și ele operă de migală, de la refacerea „traseului dactilogramei” în cazul publicisticii, pînă la intervențiile în textele poetice și în volumele de poeme. Hărțuirea poetului a început, de fapt, încă de la debutul cu *Mic tratat de glorie*, care a stat vreme de cinci ani în sertarele editurii (și mai mult va sta *De bunăvoie, autobiografia mea*). Ea s-a accentuat cu vremea iar Florin Daniel Dincă expune *saga* editorială a cîtorva poeme și volume, unele reușind să spargă filtrul cenzurii (bunăoară, poemul *Cîteva episoade neromantate din viața bunicului meu*; sau, în cazul volumelor, ruperea în două a manuscrisului *Erotica*). Alteori și spargerea acestuia devine zadarnică, întrucît volumele sînt retrase din librării – cum se întîmplă cu *Adaptarea la realitate*, din care autorul „nu a primit nici măcar un exemplar”.

Desigur că după '90 lucrurile se schimbă și pentru Dorin Tudoran, dar nu cine știe cît, de vreme ce „după ce a revenit în România în 1990, nimeni nu i-a cerut un manuscris, nimeni nu i-a propus să îi tipărească o carte” (asta e chiar de necrezut).

Publicistica lui Tudoran e străbătută în toate direcțiile și Florin Daniel Dincă face un concis catalog problematic, în care concentrează „temele” prioritare ale poetului și publicistului. La fiecare palier, că e vorba de reportaje, de interviuri ori de pamflete sau eseuri, Florin Daniel Dincă se întreabă „cum procedează Dorin Tudoran” – și se „documentează” asupra metodei, prezentînd-o detaliat, dar și asupra „artei” și fondului ideatic sau problematic. Întreaga carte are un tensionat epos al conflictului, avînd în vedere că Dorin Tudoran n-a rămas dator nimănui. Incidentele refăcute scot și ele în prim-plan un temperament de luptător care se revendică dintr-o casanță morală irascibilă numaidecît. O carte, pe scurt, care și-a făcut datoria.

Vârstele paradoxului cioranian

Argumentul dezvoltat prin ipostazierea citatului din tinerețea lui Cioran oferă sens suplimentar căutării, ajustînd privirea altcumva a prefeței de mai tîrziu, la *Principele*. Ce distinge scriitura „cu personalitate accentuată” de retorica discursului atestat al filosofiei disciplinare. Adesea dificil ilustrabil prin pasaje din mari filosofi, dar aparent reductibil la interpretări de exegeți reputați a lumina înțelegeri „profane”.

E punctul nevralgic unde Cioran scapă receptării sintetice, conceptuale, cuprinzătoare, formulînd pretenții, în definitiv, „filosofice”. Se impune agresiv și surprinzător cu forța expresivă a cuvintelor alese spre a specula imprecizii relative, parțiale, poate chiar deliberat căutate a fascina cititorul. E atîta analogie ce reclamă bunăvoința interlocutorului tăcut, vrăjit de ispita căderii în păcatul superbeii aproximații. Deși, la revenirea asupra pasajului, confruntă un „denotativ” surprinzător, neașteptat, camuflat de limbajul plastic, nervos, șocant, încărcat subit cu imaginea prea vie pentru gustul și pretenția unei metafizici. Cît de mult și-ar fi moderat, de la Kant pînă azi, exigențele științei riguroase, confruntînd inclusiv metafizica metafizică a limbajului lui Heidegger.

Din asemenea unghi, aplecarea temeinică asupra prefețelor elaborate de Cioran sugerează, propune o cale a pătrunderii, a intrării orientate scrutător spre opera, gîndirea, filosofia lui. „Cezura” din „transplantarea” într-o cultură străină dobîndind, și de aceea, altă semnificație, încă vagă, aproape pierdută, risipită cel puțin, pe drumul reflectării în oglinda programatei, artificialei „naturalizări”.

Orice problemă cu miză ori temă aspirînd la pretenții filosofice impune trasarea unui parcurs hibridizat bio-bibliografic spre a nu rata mai nimic din ceea ce e important pentru înțelegerea ei. Reflexul acestei evidențe se regăsește în deja publicate antologii tematice cioraniene. Efort inaugural adaptat cerințelor pieței editoriale. Adică puțin (sau deloc) preocupate a epuiza materia ordonată tematic și dia-cronic cuprinzător. Preferînd izbutirea formulei spumoase vreunui acribios standard de completitudine. Ceea ce, s-o recunoaștem, e cît se poate de rezonabil. Fiindcă tot surprinde esența mișcării, metamorfoza ideilor, a obsesiilor creatoare ce-l marchează pe Cioran în parcursul existenței, indisociabil înregistrate de traiectoria scrisului, a cărților în limba română apoi franceză.

Dintr-o asemenea perspectivă, *Tratat de descompunere* (1949), primul volum publicat în limba de adopție, oferă cititorului veritabil inventar al temelor anterior propuse în limba română de eseist. Sintetizate acum, inclusiv spre a oferi oportunități strategice de ajustări „igienice”, convenabile, propice înscrierii fără asperități în paradigma spațiului cultural țintit de seducția și orgoliul cuceririi.

Confruntarea cu inerția mentală colectivă din primele volume se convertește acum în răsturnarea acrobatică a semnificațiilor din roata amortirii încrederii oferită de paradox. Întors prin definiție „împotriva credinței”, a celei colective, profană, a *simțului comun* apostrofat și scandalizat de orice tentație filosofică inaugurală. Reformulînd eșafodajul supozițiilor pe care reclădește în discurs înnoitor fundamentul principal de percepție, senzație, simț, gîndire și limbă, primite toate de-a gata

odinioară, însă acum răsucite în răspăr de răzgâiatul copil adoptiv.

Cartea aceasta înregistrează trecerea din reflexul sălbatic al frondei în deliciile subtilității eretice. În opera de tinerețe, Cioran se răfuia cu întreaga tradițională cultură română folosindu-se de arma șocantă, necruțătoare din paradox. În literatura franceză, învechită în relele contradicției polemice, singura șansă ce-i rămîne e a mînuirii figurii de gîndire cu grația specifică unui mare balerin spadasin. Cyrano venit din Balcani, chitit să provoace la duel destinul tragic al lumii occidentale, deja obosite de istorie, utopie, orgoliu imperial și rafinament cultural. Pe care n-o consolează decât vag ultimul moralist, cel mai întîrziat clasic cu puțință, flexibilizându-și manierismul stilistic în captivitatea decadenței, ce, numai ea, preferă absurdul sistematizatei deconstrucții postmoderne.

Paradoxul nou, deși vechi în moravul sau năravul autorului, e resort detonant de finale pretenții și speranțe ale ingineriei conceptuale ce a forjat în ambiție fenomenologică hegeli-nă istoria filosofiei europene:

„Unde apare paradoxul, moare sistemul și triumfă viața. Prin el își salvează onoarea rațiunea în fața iraționalului. Ce e tulburare în viață nu poate fi exprimat decât în blestem sau imn. Cine nu le poate mînuși mai are la îndemînă o singură scăpare: paradoxul – surăs formal al iraționalului.”

Ce-i el din perspectiva logicii dacă nu un joc iresponsabil, iar din a bunului-simț o imoralitate teoretică? Dar nu ard în el toate irezolvabilele, nonsensurile și conflictele ce frîmîntă subteran viața? De cîte ori umbrele ei neliniștite se mărturisesc rațiunii, aceasta le îmbracă șoaptele în eleganța paradoxului, spre a le masca originea. Însuși cel de salon este el altceva decît expresia cea mai profundă pe care o poate afecta superficialitatea?

Paradoxul nu-i o soluție; căci nu rezolvă nimic. Poate fi folosit doar ca împodobire a ireparabilului. A voi să îndrepti ceva cu el este cel mai mare paradox. Fără dezbuzarea rațiunii nu mi-l pot închipui. Lipsa ei de patos o obligă să tragă cu urechea la murmurul vieții și să-și desființeze autonomia în tîlmăcirea acesteia. În paradox, rațiunea se anulează pe ea însăși; și-a deschis grănițele și nu mai poate opri năvala erorilor palpitate, a erorilor care zvănesc.

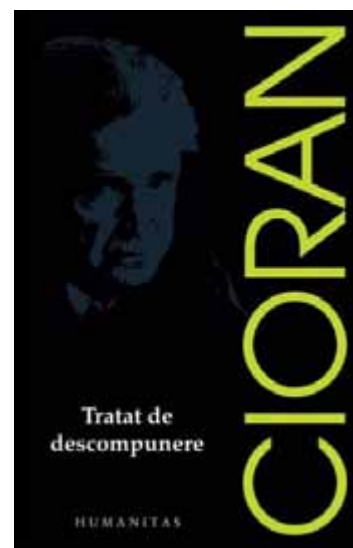
Teologii sînt paraziți ai paradoxului. Fără întrebuintarea lui înconștientă, ei trebuiau să depună de mult armele. Scepticismul religios nu e decît practica lui conștientă.

Tot ce nu încapă în rațiune este motiv de în-doială; dar în ea nu este nimic. De aici avîntul rodnic al gîndirii paradoxale, care a introdus conținut în forme și a dat curs oficial absurdității.

Paradoxul împrumută vieții farmecul unei absurdități expresive. Îi întoarce ceea ce ea i-a atribuit dintru început.”

(*Amurgul gîndurilor*, Humanitas, București, 1991, pp. 13-14)

Bunul-simț, pe care Cioran îl echivalează (abuziv, aș zice) cu *simțul comun*, și accentuarea propensiunii teologice pentru paradox luminează calea unui profet al căderii, adînc preocupat de *metanoia*, răsucirea duhului printre erezii.

Monica Pillat: „Iubesc poveștile pentru așezarea lor sub semnul Binelui veghetor”

~ în dialog cu Adina Bardaș ~

Am citit cu emoție cel mai recent volum al dumneavoastră, „Aproape în departe”. E un titlu care are și ceva profund consolator, parcă dispersând pânza de singurătate care se vrea, poate mai ales acum, atotputernică. Singurătatea nu pare a vă defini, în ciuda unor drumuri existențiale care nu au fost line. Care sunt podurile de lumină care v-au ajutat și vă ajută să traversați cu împăcare spații interioare cutureierate de inevitabile îndoeli sau tristeți?

Iubirea și credința îmi întind punți salvatoare între văzut și nevăzut, între palpabil și inefabil, între aproape și departe. Iar scrisul, cu care îmi pun pe hârtie certitudinile, nu din narcisism, ci din dorința de a-i ajuta și pe ceilalți să își afle alinarea, îmi dă puterea să merg înainte. Chiar dacă mă așez singură în fața foii albe, când încep să compun, intru în câmpul magnetic al creatorilor de acum și al celor de demult, mă înconjoară cei dragi ai mei de aici și de dincolo, mă simt învăluită de veghea Domnului și caietul devine chilia în care suntem împreună.

Început de octombrie

Stoluri de gânduri se înalță
Pe cerul toamnei, la apus
Și-n norii care se deșiră
Îmi reapar, deși ești dus.

Această blândă ofilire,
Pe care n-o mai pot opri,
Vine din dorul după tine,
Acum când ești, fără să fii.

Te-aștept, dar ești așa de aproape,
Că nu mai știu să mă separ,
Fie și numai o secundă,
De tine, fără să dispar.

Credeți în destin? V-a ispășit cutezanța împotrivirii în fața lui?

Din proprie experiență, știu că destinul nu poate fi desăvârșit în cuprinsul unei singure vieți. Tatăl meu, Dinu Pillat, care a făcut parte din „generația pierdută”, având de îndurat urgia închisorii și a persecuției comuniste, ar fi putut fi considerat o victimă a acelor timpurilor teribile, dacă mama mea, Cornelia Pillat, nu s-ar fi luptat, după moartea lui, să îi păstreze vie memoria, nu doar prin publicarea ultimei sale scrieri, *Dostoievski în conștiința literară românească*, și prin reeditarea operelor lui critice, *Mozaic istorico-literar. Secolul XX, Monografia Ion Barbu, Itinerarii istorico-literare*, ci și prin evocarea sa proprie din cartea *Ofrande*. Apoi, tot ea i-a sugerat lui Carmen Brăgaru (autoarea unei substanțiale teze de doctorat) să-și intituleze monografia *Dinu Pillat. Un destin împlinit*, atrăgându-i atenția tinerei cercetătoare asupra ascensiunii spirituale a omului, doar aparent înfrânt de lumea în care îi fusese dat să trăiască. Urmând exemplul mamei mele, am con-

tinuat să lucrez la îmbunarea soartei tatei, prin reeditarea romanelor lui de tinerete, prin publicarea volumelor de corespondență ale familiei și prin studierea dosarelor de urmărire și a documentelor din Procesul Noica-Pillat de la CNSAS. În martie 2010, am fost martora minunii care a făcut posibilă recuperarea romanului *Așteptând ceasul de apoi* din arhivele CNSAS. Interesul enorm suscitât de această scriere, considerată cap de acuzare și corp delict, în condamnarea pe viață a tatălui meu, a dus la publicarea de către Editura Humanitas a seriei de autor Dinu Pillat în 6 volume, pe care le-am îngrijit împreună cu criticul și profesorul universitar George Ardeleanu, autorul remarcabilelor studii introductive. Am avut astfel fericirea să particip la restituirea în timp a operei și personalității lui Dinu Pillat care a devenit pentru cititorii de azi un model de noblețe sufletească și de eroică umanitate. Cum bine spunea de curând Carmen Brăgaru, creația lui critică și literară a cunoscut o faimă postumă, de neimaginat acum o jumătate de veac.

Tot din volumul „Aproape în departe” se desprind ușoare, străvezii contururi ale unei „ars poetica”: „Totuși când scriu, deodată simt/ Cum intru-n ritm cu nevăzutul/Care...mă îmbată de mister...”. Dincolo de miracolul zidirilor prin cuvânt, ce vă aduce și spre ce vă îmbie această consonanță cu nevăzutul?

Succesiunea ireversibilă a momentelor de viață ne schimbă în decursul anilor parcurși, iar trecutul șterge continuu imaginile noastre de altădată, care intră astfel în nevăzut. Pe de altă parte, viitorul, care ne așteaptă, ne pregătește pentru trecerea în invizibilul de la capăt. Ceea ce am convingerea că ne salvează, încetinindu-ne dispariția, este recursul la memoria iubitoare care păstrează vie flacăra dăinuirii și transfigurează efemerul. Atunci, descoperim launtric scânteia divină cu care am venit pe lume și cu care vom părăsi la urmă locuința pământească, pentru a ne alătura infinitului.

Ideal

Să poți fi pretutindeni
Și nicăieri anume,
Să navighezi pe valul
Minutului ce iese
Din mările uitate,
Îngândurând prezentul,
Să fii îmbrățișarea
Care alină dorul
Departelui de-aproape...

Prima mea întâlnire cu scrisul dumneavoastră s-a desfășurat sub semnul ludic al unei palpante cărți pentru copii, care se citește cu egală plăcere la orice vârstă. Câteodată în poemele dumneavoastră zvăcnește un miez de poveste. Ce înțeles ascunde această constantă atracție jucăuș-luminoasă către copilărie?

Iubesc poveștile pentru așezarea lor sub semnul Binelui veghetor. Oricât de sumbre ar fi încercările prin care are de trecut eroul/eroina, odată lăsate în urmă, ele devin trepte de șlefuire a sufletului doritor de înțelepciune. Mă fascinează deplasarea ființei de la opacitate la transparență, de la tulburare la limpezire în narațiunile care promit cititorului o ieșire providențială din labirintul existențial. Apoi, strategiile pe care povestea le propune protagonistului pentru a învinge adversitățile sunt: ascultarea, atenția empatică acordată întregii firi, stăpânirea de sine, abilitatea de a transforma crisparea în unduire, încheștarea în dans, lupta în joc, ludicul având rolul de a echilibra contrariile și de a conferi percepției subiective o justă distanță. Atât în poezie cât și în proză, am ținut seama de aceste reguli, pentru că am vrut să dau realității aura basmului.

Cine sau ce vă cheamă când scrieți? Cui spuneți poveștile pe care le imaginați?

Cum am mai spus, poezia e precedată de o muzică interioară care îmi cuprinde mintea și ceea ce încerc să fac atunci este să pun în cuvinte acea stare. Este o chemare inefabilă la care caut să răspund. Poveștile însă vin altfel. Ele au o existență independentă și circula peste tot, aduse de vânt. Eu le prind și le ascult de la început până la sfârșit, iar după aceea le aștern pe hârtie. Nu le născocesc eu, ele sunt deja compuse, îmi preexistă. Eu doar le captez și le fac vizibile prin scris. Nu sunt o povestitoare, ci o mesageră.

Când revelezi cărțile pe care le-ai scris, ce se trezește prin întâlnirea cu ipostazele unui alt timp? Ce sentiment se strecoară printre oglinzile șlefuite sau tulburate de trecerea vremii?

Cu soțul, Nic Săulescu, 2020

Ceea ce observ, uitându-mă în urmă, este continuitatea, mișcarea în spirală ce tinde, cu fiecare întoarcere pe verticală, să-și lărgască orizontul cuprinderii. Concepția asupra rostului nostru pe pământ nu mi s-a schimbat, ci a crescut ca lăstarul din sămânță. Deși diferite ca gen, poeziile, ficțiunea, eseurile critice, cărțile mele de amintiri au un numitor comun: demersul hermeneutic prin care se poate înfăptui întoarcerea părții în întregul din care s-a desprins.

Ce credeți că lăsați în urmă și ce teritorii inefabile câștigați cu fiecare carte?

Las în urmă subiectivismul, neliniștile și grijile derizorii, mă detașez de particularitățile proprii, de nume, ies din timpul și din spațiul cotidian, pentru a-mi crea mie și cititorilor o insulă de libertate, de bunăstare sufletească și de speranță. Cu fiecare carte explorez spectrul iubirii.

De la poveștile coridoarelor de oglinzi la vis – una dintre teme etern-roditoare în proza și în poemele dumneavoastră. Vorbeați odată despre forarea în straturile viselor pe care străbătându-le ajungeți să vă desprindeți de propria identitate și atunci e nevoie de timp pentru a vă aduce aminte cine sunteți... Au fost vreodată dureroase aceste reîntoarceri, lăsându-vă cu gustul unor paradisuri pierdute?

Bineînțeles. Adesea mă surprind în ipostaza unui Meșter Manole care recuperează noaptea, în vis, tot ce i se destramă la lumina zilei.

Tăgadă

Din mine iese ca un abur
Duhul demult înțărmit
Și se înalță în albastru,
Acum, amețitor de sus.

Pe jumătate mă desprind,
Pe jumătate sunt legată
De firul pal care deșiră
Împletitura de mai jos.

De n-ar fi spaima răspândirii
Într-un deschis fără liman,
S-ar dezveli pesemne Raiul.

„La început, scrisul e ca o aventură a plecării în larg, dar acest larg poți să fii tu însuși; și nu te cunoști, nu știi cum ești...” spuneți recent într-un interviu. Cum s-ar descrie această întâlnire cu necunoscutul din noi? Și spre ce ne îndeamnă?

Aleg două definiții ale identității: prima stă sub semnul timpului și al prefacerii: „ești ceea ce devii”, cealaltă stă sub semnul anamnezei: „devii ceea ce ești”. Eu optez pentru cea de a doua definiție care se referă la descendența divină a ființei. De aceea Necunoscutul pe care îl descopăr mă umple de taină, de bucurie și de veghe.

continuare la pagina 10

Răbdarea

Răbdarea este darul
Credinței în durata
Care-mbunează răul
Și-aduce alinarea.

Oricât aş vrea să vină
De repede sorocul,
Până când nu îl coace,
Pe îndelete, timpul,
Rostul ascuns al firii
Nu iese la lumină.

Atunci, ca de la sine,
Cade din Pomul Vieții
Dulceața unei liniști
Ce-ntrece așteptarea.

Sunteți modelul unui exemplar devotament pentru familie. „Când dorm sau când veghez, mă impresoră/ Iubite chipuri, voci și peisaje,/Odoarele aducerii aminte/ Ce-mi fac din întuneric înstelare.” În nobila misiune a neuitării marcată de înstelări, care sunt cele mai semnificative lucruri pe care le-ați aflat despre granița subfire dincolo de care se întind foșnitoare lumi care vor să intre în dialog cu noi?

Am aflat că amintirile nu sunt apanajul melancoliei și al regretului după cele pierdute, ci că ele alcătuiesc un tezaur de energie, de curaj și de nădejde care ne umple de sens și de farmec prezentul. Trecutul poate fi armura sub care clipa se încarcă de forță în lupta cu neantul.

Vă invit la o mică incursiune în spațiul unor variațiuni ale chestionarului lui Proust:

Trăsătura principală a caracterului meu:

Candoarea

Ideea mea de fericire:

Să aduc binele

Greșelile pentru care am cea mai mare indulgență:

Greșelile de ortografie, pentru că ele se pot corecta imediat

Cuvintele care mă călăuzesc:

Nu suntem singuri

Visul care m-a făcut fericită:

Scrișul prin care am încercat să îmbunesc realitatea

Un moment care mi-a schimbat viața în bine:

Venirea tatălui meu din închisoare

Definiția iubirii:

Neuitarea

Culoarea interioară dominantă:

Albastrul

În trecere

Să fii în trecere prin lume,
Să nu te-nchizi vreodată-n nume,
Să nu te uiți cu dor în urmă
La ce răsare și se curmă,
Să te prefiri oricând ca somnul
Și să te-aduni numai când Domnul
Te vrea în noapte lumânare,
Să-I faci din flacără cărare,
Loc de popas târziu și cină,
Culcuș de taină în lumină...

Cu atâta delicatețe remarcați într-un interviu: „Albul hârtiei e albul unui inger care doarme. Cum să scriu ca să nu-l trezesc? E ca prima zăpadă pe care calci...”. Ce se întâmplă când îl treziți, dincolo de faptul că deveniți „lumina/în care el [ingerul] se-îndepărtează?”

Se întâmplă ceva extraordinar. Scriu cu alb pe alb și cuvintele se aprind ca niște lumânări.

Ce întrebare v-a dominat viața? Și ce întrebare, care nu v-a fost adresată niciodată, ați râvni să vi se pună, poate ca o invitație de a intra pe o potecă neumblată spre revelații de sine?

Ce pot să fac ca să fiu vrednică de darurile sufletești pe care le primesc de-a lungul timpului?

Într-un poem, intitulat „Interviu” mi-am imaginat câteva întrebări de taină la care am cutezat să răspund: De unde vii?/ Mă trag din somn./ Din care vis?/ Din Dumnezeu./ Ce vezi în jur?/ Același duh/ Care se schimbă după chip./ Unde te duci?/ Mă las purtat./ Ca o sămânță, spre pământ./ Ca un creion, condus în alb./ Și nu te temi?/ Ba da... când spun.

Armina Flavia ADAM

Cuvintele fac cercuri

Un curcubeu deasupra orașului

Nici în afara mea, nici în lăuntru meu,
n-a fost vreodată o liniște cu asemenea greutate.
Pe aici, hurducăiau
autobuze burdușite cu oameni și cu sudoare.
Pe aici, alunecau domnișoare pe role –
genunchii lor
luau mințile salcâmlor de pe margini.
Pe aici, ar fi fost mai bine să fie
pajiști cu brusturi și flori de cicoare,
poate un râu mustind de pești
și de minuscule insule plutitoare.
Nici în afara mea, nici în lăuntru meu,
n-a fost vreodată mai sărbătoare decât acum.
La est, un curcubeu arcuind inserarea,
ca pe-o spinare de femeie prea tânără,
în durerile facerii.

Vulpi argintii

Între seară și dimineață, e o prăpastie caldă,
deasupra căreia suflu, sperând c-o să treacă.
Dumnezeu trebuie să fie departe,
mai departe decât tocul ușii,
decât livada, mai departe decât
evlavia sau iertarea.
Noi n-am uns porțile cerului
și pare-mi-se că scârțâitul lor se aude
și ne adună, din când în când, la un loc.
Noi n-am îngăduit să ne scape din mâini
bunătatea, nici semeția. Și iată răsplata:
cuvintele fac cercuri
în jurul acestor zile înșelătoare,
niște vulpi argintii
pe care nici să le alungăm nu putem,
nici să le-aducem suficient de aproape încât
să ne temem de ele.

Metalic

Sfințenia mea se destramă unde lumina neonului
aproape că face o cută,
o suprafață denivelată, ca între cornițele unui
ied.
Sub un soare mălos, s-ar putea să îmi pierd capul.
Cel mai potrivit ar fi să fiu
o floare de fier, cu frunze de fier.
O lighioană, imitându-vă veșnicia.
Lăsați-mă în voia vântului, în voia aerului
pentru care ceilalți ar plăti
cu-asupra de măsură!
Mâna mea urmărește linia unei tristeți
pe jumătate închipuite,
soarbe totul, chiar și pe mine.
Cuiva îi va fi dor de culoarea rochiei mele,
de nevinovăția ei.
În tulburare, zadarnic îmi voi căuta trupul,
zadarnic voi pipăi
numele devenit slavă în flăcări.
Oale și ulcele vor fi aceste cuvinte care,
în suferință, îmi întorc spatele.
Și eu, în toată splendoarea, o floare de fier,
cu frunze de fier, căutând un pământ roditor,
care să nu se îndepărteze de mine.

În laboratoarele îngerilor

Este nevoie ca pasările
să traverseze mai multe oceane,

să treacă-ndoiala peste marginea patului
și să se ciocnească de peretele nordic,
să am și eu șanse la mântuire.
Braț la braț merg laudele și războaiele,
viclenia și știrile care îngrozesc
oamenii și rozătoarele pe picior de plecare.
Tot mai opacă e noaptea, tot mai zimțată
și tot mai elastică.
Un câine latră la lună,
la fel de bine ar fi putut urla niște lupi, niște
muște
sau o femeie furioasă pe toată lumea.
În laboratoarele îngerilor, netăgăduind că ele
există,
fiecare cuvânt are propria luptă,
dar numai unul singur,
complet diferit de cel ce-mi stă pe vârful limbii
acum,
aduce a diamant.

Acheron

Împrejurul lucrurilor și înlăuntru lor
cel desăvârșit,
în seva arborilor de sequoia
și sub antenele unor lepidoptere,
marje de adevăr.
Gurile noastre scormonesc întunericul
și nu se aude.
Fricile ni se scaldă în aur
și capetele ni se scufundă în flori
și întinerim.
Cine să deseneze
degetele noastre de nou-născuți,
rușinându-se de tremurul cald, încă, al ierbii?
Cine să înfioare
creștetul zilei de mâine, când noi,
extenuați de copilărie și joacă,
ne năpustim către mâna întinsă peste Acheron,
fără să mai privim înapoi?

Poem, la apus

Dintre atâtea femei, tocmai eu.
Pune sare pe strălucirea mea,
pe bunătatea fără sfârșit!
În lacrima ta, inserarea se dispersează tardiv,
carnea mea e numai grâu și lumină.
Binecuvântată fie durerea –
la iarnă, aceste cuvinte vor sta în hambare
și numai noi vom gusta din miezul lor greu!
La iarnă, tot ce am socotit vreodată,
va deveni translucid
și va țâșni printre numele noastre,
mai viu decât frica țâșnește prin urechile acului.

Un oraș străin

Ce caut eu și ce-ar căuta orice gând
la poalele unui întuneric
care nu îmi mai este prieten?
Ce caut eu în vestea propriei morți,
când voi înșivă mă vedeți printre voi, bucurându-mă?
Ce caut eu în trupul zilei de mâine,
în viermuiala unui oraș
ce prea devreme s-a năpustit asupra numelui
meu,
cu surle și trâmbițe să-l conducă
pe tărâmul de dincolo?

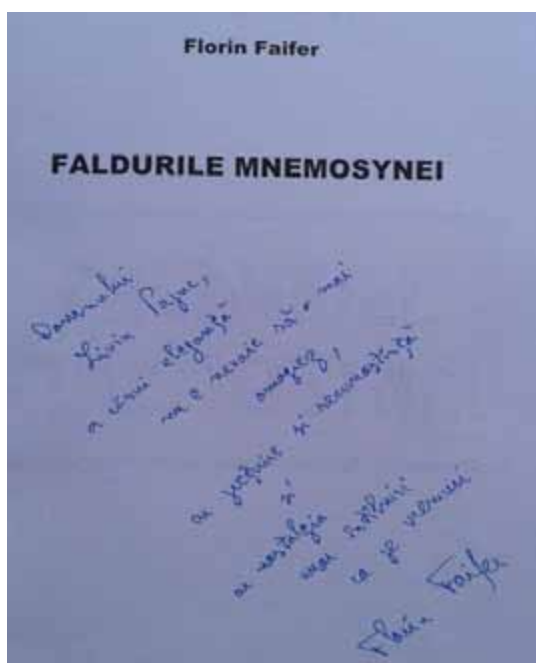
Liviu PAPUC

nostalgia duratei

Despre Florin Faifer – frângurele...

Personalitate pregnantă, discretă în același timp – îmi vine greu să-l evoc pe Florin Faifer, deși împrejurările ne-au adus, în repetate (dese?) rânduri, la întâlniri „față către față”, la cisle îndelungate și pahare „de vorbă” benefice, deschizătoare de părții și orizonturi. Nu mi-l aduc aminte ca pe un „vorbicios”, înclinația lui fiind să asculte, interesat, să pigmenteze conversația cu vorbe de duh sau precizări docte, angajându-se cu fervoare în încrucișări de vorbe spirituale, atunci când era cazul. Memorabile au fost unele ședințe „de lucru” ale redacției *Revistei române*, publicație a Asociației ASTRA – Despărțământul Iași, în care președinta Areta Moșu și redactorul-șef Victor Durnea, plini de conștiinciozitate, încercau să imprime o atmosferă „la obiect”, sobră, demnă de statura intelectuală a participanților, vreme în care neastâmpărății (spiritual) Nicolae Turtureanu sau regretatul Bogdan Ulmu, secondați îndeaproape de Florin și de mine, deviau neconținut de la subiectul în discuție, întru crearea unei bune-dispoziții generalizate, care făcea să scapere idei interesante, ce-și așteptau „cornițele” din „magma” glumelor, calambururilor, jocurilor de cuvinte, înțepăturilor confraterne.

Îi plăcea să creadă despre mine că aș fi un bun cunoscător al oamenilor – mi-a declarat-o în câteva rânduri – așa încât venea uneori să-și verifice opiniile chestionându-mă, prilej de mici bârfe „benigne” – cui nu-i place o mică incursiune în viețile altora, ca și în cea proprie, de altfel? – prilej de delectare, profitabil pentru munca serioasă care

înzestrat cu titlul (și beneficiile aferente) de doctor, alături de președintele-decan Iulian Popescu, prof. Dan Mănuță – îndrumătorul tezei, prof. Liviu Leonte și acad. Dimitrie Vatamaniuc. Regret că nu sunt în posesia referatului său – un model de tratare personală a actului oficial, care trebuia să se încadreze între niște „baremuri”, pe care Florin a știut, nu să le ocolească, ci să le îmbrace în straie lipsite de constrângeri.

Ceea ce, însă, nu voi uita este mărturisirea pe care mi-a făcut-o, la un moment dat: „Măi, să știi că nu te-am crezut și am început să-ți verific veridicitatea puzderiei de note de subsol, cu trimiteri la gazete din cele mai obscure. Nu te-am prins cu minciuni!”. Asta nu înseamnă că în referat nu s-au aflat și observații pertinente, pentru că asta este prietenia – să fii cinstit cu tine însuși și cu cei din preajmă.

Discreția, delicatetea, finețea – nu știu la ce cuvinte să mă opresc – îl făceau să mă înzestreze cu propriile cărți apărute (din care nu mai găsesc decât două!!),

fără a face vreo aluzie la eventualitatea unei „probe scrise” din partea mea, eu mai scăpând aprecieri prin gazete despre noile apariții. Și nu știu dacă am scris ceva, pe undeva – ceea ce nu l-a îndepărtat de mine. Dar a existat o instanță în care m-a rugat: să scriu despre cartea mamei sale, Margareta! Dovadă mai peremptorie a simțului său de familie – mai rar!

Am aflat mai târziu despre „plecarea” sa – nici nu este de mirare, cu pandemia, cu ziua mea natală de 6 iulie, a cărei „petrecanie” durează... cu zilele, cu izolarea relativă în care mă simt bine, „la țară”, rupt de mijloacele de informare mass-media, care-mi provoacă reacții adverse (ca să mă exprim elegant, precum Florin).

Dar mă mai aflu în proximitatea sa, căci sunt coleg de redacție cu Dragoș Cojocar, nepotul său bun, aflat în aceeași filiație de artist al cuvântului, care, însă, ca noi toți, refuză să creadă...

În comisia mea de doctorat, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, 28 septembrie 2002: Florin Faifer, Dan Mănuță, Iulian Popescu, Dimitrie Vatamaniuc, Liviu Leonte (Sursa: Liviu Papuc)

ne aștepta întotdeauna după vreun colț. Întâlnirile acestea aveau loc îndeobște la Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” din „buricul” Iașului, „la Fundație”, dar nu vă imaginați că mi-a călcat pragul biroului de prea multe ori. Sistemul patentat era să poposească la subsol, în atelierul fotografului și expertului xeroxist Costel Ghițescu, de unde îl trimitea pe acesta, în loc de buzdugan, să mă anunțe că aș fi dorit pentru niște nevoi urgente. Nu-i plăcea lui Florin să se exhibe falnic pe holurile și prin sălile Bibliotecii, preferând intimitatea unei întrevederi discrete. La fel se petreceau lucrurile și la Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, unde semna condica și unde, uneori, mai mergeam și eu. Despre adăstările cu ceasurile, în toiul nopții, după finalizarea vreunor întruniri culturale pe la Casa Pogor sau în alte locuri, sprijinind vreun copăcel din preajma blocului său de pe malul Bahluiului – mai bine să lăsăm să plutească voalul tainei.

Am avut parte și de o întâlnire „serioasă”, atunci când, în 2002, a fost membru al comisiei care m-a

Gellu DORIAN

Rugăciune

Cel ce mă ascultă se ascultă pe sine,
nu-ți arunca ochii în îndepărtări,
privește în tine, acolo e cea mai îndepărtată cale
pe care poți merge pînă la capăt,
dacă acolo nu ajungi,
nu ajungi nicăieri,
acolo fă lumină și mă vei putea privi în ochi
așa cum crezi că te privesc în ochi,
nu locuiesc în altă parte decît acolo unde
mi se face loc în suflet,
loc în casă,
dacă nu sunt acolo, înseamnă că nu exist pentru tine,
cel ce rătăcește printre stele este orb
și nu vede lumina ascunsă în el,
cel ce vrea mai mult decît i se poate da
nu primește nimic,
cel ce se regăsește m-a căutat pe mine
și m-a găsit pitit în inima lui
și nu m-a mai părăsit niciodată,
niciodată nu-l voi părăsi,
iar dacă nu m-a găsit înseamnă că nu m-a căutat
cu adevărat,

nu privi în gol, pentru că în acel gol nu exist,
acolo se amestecă toți cei care m-au căutat în altă parte,
nu în ei, unde au zidit alte lumi imaginare
în care s-au pierdut,
cînd simți că mă pierzi, te pierzi pe tine,
iar dacă mîna mea stă întinsă din umărul tău către tine,
atinge-ți fața cu palma
și vei simți cum plîng,
cheamă-mă cu adevărat
și voi veni la tine cu adevărat,
sunt acolo unde ești,
dacă ești acolo unde sunt,
lumina pleacă din tine
și-ți aduce cerul în ochi,

ascultă,
cel ce mă ascultă se ascultă pe sine!

Traian D. LAZĂR

Două ipostaze romanești

Palatul plăcerilor literare

Romanul lui Gabriel Chifu, *Maratonul învinșilor*, a constituit obiectul unor aprecieri elogioase din partea criticii literare, atât la prima ediție (1997), cât și la cea de a doua ediție „revăzută și adăugită” (2021).

La prima ediție, romanul a fost apreciat de Dan Cristea drept „o carte excepțională, pe care mulți dintre noi ar trebui sau ar dori să o scrie despre trecutul nostru recent” (p.330). Monica Spiridon considera că Gabriel Chifu încearcă prin această scriere „să evadeze din formele esopice, să se dezvețe de scrisul printre rânduri, să exorcizeze experiențele tehnice și literare trecute” (p.334). Iar Cornel Ungureanu definea romanul ca o „confesiune trucată (care are) meritul de a evoca anii optzeci ai literaturii din provincie” (p.336).

Venit cu întârziere la „masa cronicarilor literari” întinsă din momentul publicării romanului, ne aflăm în situația ingrată de a suporta efectele dictonului strămoșilor noștri latini – „tarde venientibus ossa” („celor veniți târziu – la masă – oasele”).

Așadar, nu ne rămâne decât să analizăm și comentăm osatura romanului. Avem de ales între o abordare anatomică și una arhitecturală. Romanul nefiind o ființă vie, ci o construcție material-spirituală, ni se impune a doua viziune.

E posibil ca cineva să considere nepotrivită această raportare, care este însă concordantă cu actualele tendințe de evoluție din literatură. Într-adevăr, se constată frecvente fenomene de interferență între speciile și genurile literare, mixturi, din care se nasc noi specii literare precum suita literară. (*Viața românească*, nr. 11-12/2020) De asemenea se practică interferențe între textul literar scris și artele plastice vizuale. Se publică nu doar cărți de literatură cu ilustrații grafice ori foto, dar și volume al căror text scris este redat sau completat cu desene pe același subiect, albume literare. (*România literară*, nr. 34-35/2022, pp.5,10).

În viziune arhitecturală, volumul se prezintă ca o construcție literară impozantă de 338 pagini. Cititorul invitat să o viziteze, să-și petreacă timpul în cele 14 încăperi ale sale (prefața, 12 capitole și o „cameră” de referințe literare), se va simți în largul său și va avea ce vedea.

Mă așteptam, în concordanță cu titlul invitației, pe care scria *Maratonul învinșilor*, să intru într-o Sală ori Palat al Sporturilor și să asist la un fel de analiză a slăbelor performanțe ale unor maratonişti. Când colo, am dat peste un adevărat Palat al Plăcerilor Literare, calificativ acordat pentru arta prozatorului, ce înfățișează cu profesionalism și simțire soarta tristă a unor personaje.

Fațada construcției, coperta, îmbină trei elemente distincte. Frontonul pe care figurează titlul construcției literare, *Maratonul învinșilor*, al autorului, arhitectul-constructor Gabriel Chifu și al firmei care a materializat, în 2021, proiectul, Editura Cartea Românească, parte a Grupului editorial ART, precizând că este o construcție „revăzută și adăugită”.

Elementul imagistic al fațadei este o lucrare nesemnă, dar care aparține, probabil, arhitectului-constructor, ceea ce sporește harurile polivalente ale acestuia, adăugând calităților de poet și prozator pe aceea de grafician. Acest element vizual este mai evident simbolic decât titlul. Dacă asupra aspectului simbolic al titlului, cititorul se va convinge abia pe măsura parcurgerii părții textuale a construcției, simbolismul părții pictural-grafice a fațadei este evident. Sunt delimitate, clar, două arii, una mată/întunecată și alta luminoasă/albă. Pe fiecare evoluează câte o figură umană – simbolizând, poate, personajul principal al construcției textuale – una luminoasă/strălucitoare în aria întunecată și alta neagră, în aria luminoasă, ambele aflate într-o poziție precară, gata să se prăbușească în prăpastie. Dacă am admite că ariile

reprezintă societatea, bună, respectiv rea, atunci omul, a cărui structură sufletească ar fi în contrast cu starea ariei, nu are altă soartă decât să se prăbușească, să cadă, să fie învinsul societății.

Al treilea element al fațadei, clapeta-coloana încastată, cuprinde imaginea – foto a autorului arhitect-constructor și enumerarea titlurilor construcțiilor sale literare.

În prefața-hol de intrare în Palat am fost întâmpinat de maestrul de ceremonii, Mircea Mihăeș, care mi-a explicat că în construcția Palatului „metafizicul joacă un rol crucial”, prezentându-mi apoi o serie de elemente orientative necesare pentru a savura plăcerile literare de care urma să am parte.

La intrarea în salon, m-a întâmpinat însăși gazda, asigurându-mă că vom parcurge într-un grațios pas de deux toate încăperile-capitole ale Palatului, beneficiind de îndrumarea sa, a maestrului de ceremonii și de compania altor oaspeți ai Palatului.

Mi-a fost prezentat, apoi, personalul în serviciu (personajele?) Palatului: Andrei Demetrescu, Victor Luca, Natalia, Delia, Virgil Puntea, Firea șase Degete. Din primul moment m-a izbit asemănarea dintre Andrei Demetrescu și gazdă, asupra căreia mă avizase de altfel maestrul de ceremonii.

N-am zăbovit mult timp în salon întrucât, la cererea mea, dornic să aflu detalii despre construcția textuală a Palatului, ne-am deplasat în camera-capitol „Referințe critice”, unde am făcut cunoștință cu ceilalți oaspeți, Dan Cristea, Monica Spiridon și Cornel Ungureanu.

Sub privirea îngăduitoare a arhitectului-constructor, noi, oaspeții, ne-am angajat într-o aprinsă discuție privind construcția textuală a Palatului.

Monica Spiridon și-a exprimat convingerea că „Uneori în roman nota de explicit este cam tranșantă. Totul e spus răspicat...” (p.334).

Construcția textuală din cele 12 capitole ale romanului, nu am ezitat să replic eu, este de fapt încifrată, acoperită de un ermetism simbolic al cărui cheie se află în titlul romanului, în imaginea de pe copertă și în motto. Termenul „maraton” din titlu nu semnifică proba sportivă în care atleții aleargă 42,195 km, ci existența umană a cărei durată este apreciată în Biblie la 70 de ani. În sens simbolic, „învinșii” sunt acei oameni al căror maraton existențial înregistrează nereușite și insatisfacții, nu urmează cursul și nu ajung la obiectivul dorit de ei. Figurile umane de pe copertă, omul bun (luminos/strălucitor) și omul rău (negru/întunecat) au fiecare o soartă nefericită, se îndreaptă către prăpastie, sunt amenințați să cadă în gol datorită faptului că se află într-o arie existențială, un mediu, o societate neconcordanță

coloristic cu ei. Sunt învinșii existenței, ai maratonului existențial. Personajele cărții sunt concepute și urmează căi identice acelora semnalate de grafia copertei, dar și altele neînscrise acolo.

A te exprima explicit, tranșant, cum spune Monica Spiridon, dar prin simboluri, după cum arătam noi, este tot una cu a te exprima quasi-ermetic. În consecință, după opinia mea, interpretarea politică (ideologică) a primei ediții a romanului, formulată sub impactul evenimentelor anticomuniste din 1989, trebuie înlocuită cu o interpretare în spiritul filosofiei existențialiste. „Colonia penitenciară”, des invocată în roman și în debaterile criticii, nu simbolizează numai/doar societatea românească a anilor optzeci, când se desfășoară acțiunea romanului, ci societatea umană în general, orice alt tip de societate. Societate care încearcă și, de cele mai multe ori, reușește să-l transforme pe „omul natural”, omul făcut de Dumnezeu după chipul și asemănarea lui, într-un „om nou”, după chipul și asemănarea societății respective, un „om învins”, când operațiunea reușește. Și

reușește, după cum spune mottoul, când omul are credință puțină.

Această acțiune, veche de când lumea, a fost sesizată, conștientizată și consemnată în scris, în vremea Renașterii, de către Francesco Petrarca (1304-1374), prin termenul „l'uomo nuovo”.

Societățile europene concepute de religiile Reformei, de Iluminism, Liberalism, Conservatorism, Social-Democrație, Fascism, Nazism, Comunism, au urmărit aceeași țintă, uneori implicit, alteori deschis.

Construcția textuală a romanului proiectat și realizat de Gabriel Chifu tratează aceeași arie tematică, ilustrând-o prin cazul particular al transformării „omului natural” din „colonia penitenciară” a anilor optzeci în „omul de încercare” (p.332). Un „om învins” pe care „societatea absurdă” a anilor optzeci îl socotea „omul nou” dorit de ea și pe care societatea anilor post-89, când „din lumea absurdă (anterioară) am intrat în altă lume absurdă” țintește să-l facă „omul nou” al ei, învingându-l din nou (p.333).

Care este, oare, cauza pentru care „omul natural” creat de Dumnezeu după chipul și asemănarea sa este transformat de „lumile absurde” în „omul nou” dorit de ele, transformat de fapt într-un „om învins”?

Arhitectul-constructor al textului dă un răspuns simbolic, general, trimițându-ne la motto („Puțin credinciosule, pentru ce te-ai îndoit?”) și un răspuns concret, particularizat în destinul personajelor romanului.

Nu terminasem încă să-mi prezint ipoteza, când corul contestatarilor și-a început argumentările. Mircea Mihăeș enumera „omul lui Cehov”, „omul lui Kafka” (p. 9), alte variante ale „omului de încercare” al lui Gabriel Chifu, pe care îl considera de fapt „un om nou al societății anilor 80” (p. 11), „adaptat la mediu pentru a supraviețui” (p. 9). Cornel Ungureanu considera că există un singur „om învins”, personajul principal, care însă nu e supraviețuitor, fiind asasinat. I s-a alăturat Monica Spiridon, încurcându-ne cu un joc de cuvinte în sensul că moartea „omului de încercare ... este poate o înfrângere simbolică în lupta cu lumea anomaliilor post-anormale” (p.334).

Amuzată de această dezbatere pasionantă, gazda, care își păstrase calmul, ne-a invitat să vizităm celelalte camere ale Palatului unde, ne-a făgăduit, vom avea posibilitatea de a audia povestea fiecăruia dintre personaje și a ne confrunta ipotezele cu realitatea ficțională. În timpul derulării vizitei și audierii istorisirilor personajelor am observat mulțumirea ce se citea pe figurile oaspeților, care găseau că istorisirile personajelor le confirmă teoriile. În ceea ce mă privește, am dedus că fiecare istorisire concretiza și dădea temei generalității ipotezei mele.

Discuția tindea să se acutizeze. Pentru a o detensiiona, am schimbat subiectul. Am solicitat gazdei să ne dezvăluie detalii privind proiectarea și realizarea construcției sale literare. Ideea primei fraze a gazdei mi-a sunat cunoscut: „Probabil fiecare carte are la temeiul ei o singură frază sau o imagine, sau o intenție anume din care pornește și se dezvoltă întregul, așa cum un arbore crește dintr-o sămânță” (p.326). Mi-a amintit de cele scrise în lucrarea lui Jean Guittou, *Le Travail intellectuel*. M-am bucurat. Înseamnă că arhitectul constructor lucra în consens cu metodele europene, că scris literatură de nivel european. Chiar și când a vorbit de „neajunsurile cărții” și de modul în care le-a remediat în „ediția revăzută și adăugită”. Variantă care „în clipa aceasta mă nemulțumește. Mi se pare că însemnările mele conțin prea multe cuvinte”, a spus gazda (p.328). L-am consolat citându-l pe Guittou: „abundența este defectul multor cărți”. I-am amintit, de asemenea, cazul lui Paul Valéry ale cărui scrieri erau cât pe ce să rămână nepublicate din cauza perfecționismului autorului. Dar nu mi s-a părut că a luat în seamă aceste argumente.

Ne-am despărțit în termeni amicali, gazda afișând o atitudine binevoitoare față de fiecare oaspete. Mi-ar fi plăcut să-mi spună că ipoteza mea asupra construcției textuale din ediția „revăzută și adăugită” a cărții sale este mai apropiată de tema tratată decât ipotezele celorlalți oaspeți rămași tributari primei ediții. Dar nu mi-a spus! Sau nu voia să se pronunțe în prezența celorlalți oaspeți!

ale lui Gabriel Chifu

Un cartograf european

Personajul principal al romanului *Cartograful puterii*, ediția a doua revăzută și adăugită, publicat la Editura Cartea românească, în 2021, de către Gabriel Chifu, este Matei Pavel. Un funcționar guvernamental, „însă fără calitate și ruinat pe dinăuntru” îl caracterizează autorul, un „om absurd”, zice Nicolae Oprea, asemănător cu „un om fără calitate” despre care a scris prozatorul austriac Robert Musil. (*România literară*, nr 20/20 mai 2022, p.12)

Totuși! Numele cu referințe biblice la apostolul Pavel și evangelistul Matei dezvăluie intenția autorului de a-i crea un destin special în roman. Este, totodată, un indiciu că tema romanului va fi, integral ori parțial, religioasă.

Într-adevăr, lectura romanului oferă suficiente argumente în acest sens și chiar o apropiere de celebrul *Dr. Faustus* al lui Thomas Mann, de tema literară a mitului faustic.

În ce constă această asemănare și cât de amplă este?

Criticul Nicolae Oprea are dreptate când scrie că în acest roman „mitul faustic și motivul pactului mefistofelic sunt localizate în spațiul balcanic. Dar intuiția și deopotrivă inventivitatea creatoare îl determină pe romanierul contemporan să evite subordonarea față de tema consacrată în literatura universală” (Idem). La acestea se adaugă, credem noi, deosebirile spațiale și temporale dintre subiectul romanului *Cartograful puterii* și romanele autorilor germani pe tema mitului faustic, precum și deosebirile materiale și spirituale dintre oamenii sau personajele literare aparținând celor două arii, germanică, respectiv balcanică.

În lumea germană, absolvirea unei instituții de învățământ superior este o performanță recunoscută imediat prin atribuirea titlului de doctor. *Dr. Faustus*!

În spațiul balcanic, un funcționar guvernamental cum este Matei Pavel, căruia i s-a încredințat misiunea de a participa la un colocviu internațional despre „Comunicarea în noua Europă” este, desigur, și el, absolvent al unei instituții de învățământ superior, dar nu are titlu de doctor. Acest titlu se obține în urma unor demersuri postuniversitare. Oare pentru că, în aria balcanică, absolvirea unei universități este o bagatelă? Nu cumva autorul îl tratează nedrept pe acest personaj neinvestindu-l cu titlul de doctor, deși e funcționar guvernamental? Nu! În Balcani, obținerea unor funcții guvernamentale nu cere absolvirea unei instituții de învățământ superior. Și nici chiar a vreunei instituții de învățământ, după cum probează practica!

În lumea germanică, diavolul, Mefisto, acționează personal, la vedere și în forme precise. Negociază, el însuși, cu victima, *dr. Faustus*, și stabilesc împreună condițiile contractului, pentru fiecare dintre părți, sufletul contra mărire!

În Balcania romanului lui Gabriel Chifu, diavolul acționează mascat. Nu se numește Satan, ci Natas, alias Siegfried, un bătrân procuror șchiop din orașul Ulm. Oare localizarea lui Satan-Natas în Germania, la Ulm, este efectul dorinței autorului de a face legătura dintre romanul său și cele consacrate de autorii germani mitului faustic, ori reflectă mentalitatea balcanică privind răul, care acționează exclusiv din exterior și vine de la străini?

Caracterul balcanic al universului românesc este dat și de atributele sale spațiale și temporale. Spațiul românesc se află în România și Serbia, cu localizare precisă la Calafat, Băile Herculane și Vârșeț. Iar timpul este după 4 martie 1998, când se desfășurau războaiele iugoslave (1991-2001) în care erau implicate Serbia și

NATO. Desigur că aceste elemente, ce caracterizează timpul și locul derulării faptelor și ideilor tratate în roman, au o anume semnificație intrinsecă romanului. Data de 4 martie amintește de cutremurul din 1977. Or, scrisoarea primită de Matei Pavel la 4 martie 1998 îi zguduie și schimbă existența, aducându-i la cunoștință că este moștenitorul sumei de un milion de mărci

germane de la un unchi, cu condiția de a locui alternativ (câte 182,5 zile din an) la Vârșeț și Calafat, zece zile din an la Băile Herculane și a scrie un eseu despre putere. De ce anume la Vârșeț și Calafat? Pentru a cunoaște direct, din experiență personală, manifestările Puterii în vreme de război (la Vârșeț) și pace (la Calafat). Dar care era sensul condiției de a petrece doar 10 zile la Băile Herculane? Eroul mitologiei grecești, Hercules, simboliza forța, puterea, motiv pentru care Băile Herculane erau locul cel mai potrivit pentru prezentarea eseului despre putere lui Satan-Natas, alias Siegfried. Totodată, prezența unei biserici, loc de manifestare a puterii divine, îl va ajuta pe Matei Pavel în confruntarea cu Satan. Iar cifra 10 este simbolul perfecțiunii (Cele 10 porunci!) și al intervalului temporal perfect pentru transformarea spirituală a lui Matei Pavel, în sensul clarificării poziției sale în raport cu Satan.

Treptat, Matei Pavel se va lămuri că nu e singurul asupra căruia se exercită puterea lui Satan. În lumea germană, acțiunea diavolului se exercită asupra individului. În universul balcanic, Satana acționează la nivel social. Deocamdată el își aplică puterea asupra unui „lot experimental”, format din trei persoane: Matei Pavel, pictorul Teodor Brenovici, și Vladimir Dumnea. Oare termenul de lot vrea să categorisească lumea balcanică drept o lume vegetală, în timp ce lumea germanică este umană?

Există o deosebire esențială între acțiunea lui Mefisto, în spațiul germanic, și cea a lui Satan, în Balcani. Obiectivul urmărit de Mefisto este sufletul individului, în timp ce al lui Satan este schimbarea modului de viață a trei persoane din lotul experimental și apoi al societății. Scopul lui Satan/Natas este de a-i determina pe cei trei să trăiască „autentic cu mine alături de voi”. Mefisto acționează la nivel individual, Satan la nivel social. Forma de acțiune este, de asemenea, diferită. Mefisto acționează prin încheierea unui contract, formă de înțelegere/acord, ce impune obligativitatea respectării. *Dr. Faustus* și celelalte victime din spațiul germanic sunt silite să respecte contractul, chiar dacă, pe parcurs, își dau seama de caracterul său dezavantajos. Satan acționează prin testament, formă a cărei obligativitate este diminuată, ceea ce permite lui Matei Pavel să renunțe la punerea în aplicare a testamentului, când se lămurește asupra caracterului său neconvenabil.

În timp ce romanele mitului faustic din literatura germană tratează doar despre puterea religioasă exercitată în formă juridică, romanul lui Gabriel Chifu pune în discuție și alte forme de exercitare a puterii: politică, administrativă etc. Această orientare reiese din conținut și din titlul romanului. Esul despre putere alcătuit de Matei Pavel tratând între altele și o variantă a puterii religioase, puterea divină, îl nemulțumește pe Satan. Puterea divină este cea care-l ajută pe Matei Pavel să iasă învingător în confruntarea cu Satan. Titlul romanului *Cartograful puterii* îl indică pe Matei Pavel drept persoana care cartografiază puterea, adică studiază și face măsurători și calcule asupra puterii, a autorității, stăpânirii și dominației, a factorului ce are aceste atribuții într-un anume domeniu. Având

în vedere sensurile multiple ale termenului putere (în fizică, tehnică, politică, matematică etc), poate că era bine ca acest termen să fie scris cu literă mare pentru a sugera cititorului să-l înțeleagă în sensul lui specific din științele/disciplinele sociale.

Considerăm că analiza efectuată probează că romanul *Cartograful puterii* nu este o simplă localizare a mitului faustic în spațiul balcanic. Poate fi o variațiune pe aceeași temă, dar cu o viziune mai amplă și mai complexă a raportului dintre om și Puterile ce se manifestă în plan social, cu o tușă mai pronunțată asupra Puterii divine.

Viziunea lui Gabriel Chifu asupra mitului faustic se apropie de cea a lui Thomas Mann. Ca și acesta, Gabriel Chifu nu tratează mitul faustic în forma sa medievală, cum fac Goethe și Marlowe, ci în forma modernă. Pentru omul modern, nu mântuirea, salvarea sufletului contează. El este interesat de poziția sa socială, de recunoașterea publică și succesul în profesie (personajul lui Th. Mann, Adrian Leverkühn în domeniul muzicii), sau de avere (personajul lui G. Chifu, Matei Pavel, dornic de a moșteni milionul de mărci). Prioritare nu mai sunt raporturile omului cu divinitatea, ci cu societatea civilă, în romanul lui Th. Mann, cu Puterea sub diversele ei forme, în romanul lui G. Chifu.

Există între cele două romane și alte asemănări, voite sau fortuite.

În ambele, drama personajului principal reflectă drama societății. Comentatorii au găsit că, în romanul lui Thomas Mann, există o legătură între drama Germaniei, care a adoptat regimul nazist și a provocat al doilea război mondial, prin mijloace reprobabile, pentru a-și impune dominația mondială și drama personajului Adrian Leverkühn, care apelează la forțele infernului pentru a se impune pe plan social. În romanul lui G. Chifu, aceeași relație ar fi între situația României comuniste și cea a personajului Matei Pavel, țara vinovată de existența regimului comunist, personajul de a fi acceptat testamentul oferit de diavol.

În construcția ambelor romane, abundă informațiile culturale. Prelegerile muzicale și expunerile privind forțele întunericii sunt în exces, în romanul lui Thomas Mann, consideră unii cronicari. În romanul lui Gabriel Chifu există de asemenea expuneri ample pe tema demonologiei și eseul asupra puterii. Dar nu i s-a reproșat abundența.

Romanul *Cartograful puterii* atestă că în România se scrie o literatură de factură europeană, din punct de vedere tematic și al construcției.

Breviar editorial

Poezia, ca „antropologie a sinelui”

O excelentă carte de poezie auto-proiectivă ne oferă Hanna Bota prin volumul „30 + 3. Poemele copilăriei” (*Editura „Școala ardeleană”, 2020*), o fantastică aventură a ființei care pornește din prenatal și care ajunge, după împlinirea rostului în lume, la un liman, care se dovedește o întoarcere în inconsistența sinelui: „tu din tine născându-te/ învățând, în sfârșit, de la fluturi și arhangheli/ cum se zboară”. Deși structurat în poeme de sine stătătoare (33 + 3), volumul este, de fapt, un singur poem, o poveste a unei inițieri în ceea ce înseamnă viață (și implicit, moarte) plecând de la realitatea și înțelesul eternității, asociind toate câte ni se întâmplă deopotrivă materiei și duhului. Trecerea dintr-o lume în alta e plină de suferință, inadecvarea și inadaptarea sunt răni supurânde peste care realitatea toarnă pumni de sare. Visul, ca mijloc de locomotie, te aruncă brutal pe parchetul din apartament sau pe piatra rece din curte. Elementele fizice ale lumii sunt probe ale impurității în care ne ducem veacul. Chinuitoarea lume din creier roade, sapă până face din acesta o rană fierbinte: „... vai, prelungirile acelea, mulțime de degete,/ apoi gură, nas și urechi/ nu știam ce-ar putea fi,/ nu foloseau la nimic;/ aveam ochi, dar nu era nimic de văzut;/ aveam mâini și nimic de făcut,/ picioare, dar nicăieri de mers./ în lumea de roșu și negru/ primeam totul de-a gata/ iar viața era completă/ de n-ar fi fost deformarea aceea/ aș fi trăit acolo de-a pururi/ însă veni ziua cumplită în care/ am fost împinsă afară/ din lumea umedă, caldă și blândă,/ am trecut printr-un tunel strâmt/ într-o lume cu altă lumină,/ un pânțec gigantic și aspru/ de-o vreme îmi fac iar probleme /văd iară nori de gânduri în culori/ ce radiază vibrând a răspunsuri/ deși încă n-am pus marea-ntrebare;/ văd cum am crescut suu și fără sens/ nu mai încap în pânțele acesta/ ce s-a strâmtat neîndoelnic/ simt cum împinsă sunt, apăsată,/ aud voci de dincolo, o chemare/ parcă mi-e ființa tot timpul măsurată,/ e timpul sau nu,/ cine să știe,/ ne-ntrebăm fiecare/ oare ne vom naște iar într-o lume/ cu altă lumină,/ tunelul de trecere îl ghicesc pe-aproape –/ când unul dintre noi moare, se naște?”.

Două sînt planurile pe care evoluează „discursul” poetic: unul al metarealității, altul al realității celei mai palpabile. Ca și cum am vorbi despre *tărâmul* acesta și despre *tărâmul* celălalt. Cel care face naveta între cele două tărâmurile este, evident, poetul, martorul care are misiunea de a relata continuu, de a spune ceea ce vede unei lumi care stă uimită și așteaptă vești incredibile, de a uni cele două tărâmurile în final prin propria ființă, prin propriul trup. Cum a ajuns în miezul tărâmului celălalt? Luându-se după propriile urme lăsate „pe lumea asta”, poezia fiind o dăru de lumină, greu de estompat: „... cu cât mai mare se făcea lumea oamenilor/ cu-atât mai mare creștea tărâmul de dinăuntru,/ se umfla ca niște baloane suprapuse/ cu tot mai multe fațete ale mele populând spațiul/ cu tot alte și alte versiuni/ ale celor cărora le-am dat pașaport de intrare/ sunteți acolo voi toți, chiar în mai multe exemplare,/ că altfel nici n-ați ști că scriu poezii”.

Circularitatea timpului determină o reversibilitate datorată de iluzii, astfel cel creat urmează celui încreat și cel încreat urmează celui creat, iar pietrele (pămîntul) sunt „baza de susținere” pentru ca acest ciclu să aibă infinitudine, pentru că timpul este legat de concretețea Terrei. Cei cinci pomi din rai, așa cum au „cîtit” specialiștii, sunt identificați cu cele cinci simțuri care fac realitatea vie, pentru că în afara simțurilor realitatea nu are substanță, nu are individualitate. Lipsindu-ne un simț, ne lipsește o știință, așa cum lipsindu-ne un cuvânt și un înțeles, ne lipsește o dimensiune pentru via-

ță, zice undeva Noica. În fapt, poezia Hannei Bota este fals autobiografică, nașterea, parcursul „inițiativ” al vieții, moartea, ca „evenimente” poetice sunt generalități, un mod subtil de a vorbi despre ceilalți prin sine, de a vorbi despre sine prin raportare la ceilalți, într-un act de „antropologie a sinelui”: „... nu vi se pare că lumea s-a strâns/ ca un cocoloș de hârtie/ ca un pachet de țigări mototolit după ultimul fum?/ că valul de mare ce se spargea în golful scriitorilor de la neptun/ turcoazul acela

nebulă s-a cernit/ că am crescut prea repede uitând să lenevim/ că prea alergăm într-o cursă care nu e a noastră/ nu asta e lumea mea,/ nu-mi mai recunosc patria/ de-aceea spre-năuntru plonjez tot mai adânc/ până goliciunea îmi bate în turcoaz/ iar pădurea și valul se dizolvă în epiderma mea de clorofilă,/ eu – o planetă verde din care sufletul/ a crescut peste margini și s-a eliberat”. Eugen Negrici, vorbind despre semnismul obscur al poeziei moderne și postmoderne, spune la un moment dat, că „aceste poezii emană o magie anume și dețin o forță înrobitoare, căreia cititorul cu greu i se va sustrage” (în „*Sistematica poeziei*”). Acest lucru este posibil datorită faptului că ființa umană, setoasă de certitudini, nu poate să admită „că acolo,

în text nu se află un sens anume”, iar poetului nu-i rămâne „decât să întrețină această nobilă confiență”. Este exact ce se întâmplă în poezia Hannei Bota, din acest volum, în care „Străinul” lui Camus își adjudecă, parcă, drama celorlalți cu o serenitate apropiată de neclintirea mineralelor sortite eternității: „și hanna aceea îmi spune să nu m-agit/ când lumea e în război m-a învățat/ cum să-mi aflui pacea ascunsă/ că-i mama bolnavă, că-n sala de operație anestezista aleargă speriată,/ că tata tocmai se duce,/ afară furtuna doboară copaci,/ ba orașul e inundat,/ că fiul meu se răzvrătește și vrea să plece în lume,/ că de bărbat mă despart,/ că lumea din juru-mi nimic nu pricepe/ și liniștea mea îi scoate din minți,/ eu doar stau într-o pace adâncă”.

Ca o spirală care revine neîncetat asupra punctelor pe care le-a atins, observându-le de fiecare dată de la o altă distanță, într-o altă configurație, poezia Hannei Bota prezintă expresia dramatică a descoperirii sinelui într-o lume care cu cât este mai aglomerată, cu atâta singurătatea este mai profundă.

Poezia și vraja hipnotică

Aflată la cea de a patra carte de poezie, toate apărute la editura „Vinea”, Carmen Secere scrie o poezie rafinată, în care, cel mai adesea, subînțelesul „ia fața” înțelesului. Cele mai multe poeme din volumul „Viața pe gheață” (*Editura „Vinea”, 2021*) sunt demonstrații despre cum, într-un text aproape monosilabic, gândirea și viața încearcă o continuă înnoire, într-o interdependență de cele mai multe ori dramatică. Conștientă că trăiește (evoluează) în fatalitatea abstracțiunii, în ritmul continuu al unui sentiment și al unui presentiment, poezia semnată de Carmen Secere, din volumul de față, dar și din cele precedente, are voluptatea încifrării stărilor afective în adevărate compoziții, la care participă elemente dintre cele mai diverse: „m-am încuiat pe dinafară// întind batiste/ la uscat// sparg oglinda/ în care locuiesc// pe dinăuntru/ cineva mă cheamă// o bufniță tace// îmi tai părul/ în formă de vineri”; sau: „prea mult fard/ soarele a răsărit/ ca o pată de adevăr// degeaba mă feresc/ diferențele au accente grave/ în conserva cu pești/ se vede până și gândul pescarului/ înain-

te să ajungă la copcă// superficialitatea are ochii albi/ sub aparențe alte aparențe// puțină pudră luminozitate/ și mult rimel// nu te speria/ sunt om de suprafață/ împlânzesc avioane// fâl-fâl” (*pata de adevăr*).

Carmen Secere încearcă o reorganizare verbală a realului, evitând confesiunile de orice tip, lăsând imaginile să vorbească singure, obligându-le să disloce concretul, așa cum îl cunoaștem grație experienței noastre empirice, subțind-l până la limita unei riscante abstractizări: „niciodată mi-am spus/ și până dimineată/ am rezistat sirenelor/ din artere// aerul se plimbă liber/ într-un spațiu care/ nu mă include// ventilația artificială/ are termen scurt// gesturile spontane/ nu mă sperie/ renegociez decizii// picior peste picior/ stau la masa de manevră// afară un pescăruș scapă/ carnea din cioc/ vidra înfometată/ o înfulecă// sunt multe feluri/ prin care se poate lua frișca/ de pe prăjitură” (*masa de manevră*).

Poemul este, la Carmen Secere, cel mai adesea, un spațiu al exultanței realului care provoacă o jubilație afectivă. În același timp, o anumită idealitate și o anumită rigoare strâng ca într-o plasă contrariile, ubicuitățile stărnite de vârtejurile memoriei: „sunt cea mai înaltă femeie/ din orașul catastrofelor/ confuziile mă sufocă// urca la etajul 56 în sky bar/ să văd cum betoanele/ zgâraie norii// fac un selfie/ modific saturația// cobor cu picioarele pe pământ/ emoțiile nu pot fi controlate// adaptare la pericol/ curaj// filozofez cinic/ îmi cumpăr rochii baby doll/ din jakarta// le tai asimetric/ să pot merge despletită/ pe ape// am cel mai lung păr/ în pădurea indiană de mangrove/ albesc” (*adaptare la pericol*).

Transformarea vieții în cuvinte este o adevărată poetică la Carmen Secere, fărâmițarea memoriei și a cărni în „spirale ale morții” face ca toate cuvintele să aibă semnificație, uneori simbolică, alteori incertă. „Fenomenul” pare o translație spre moarte, ca într-o vrajă hipnotică, numai că moartea este decorativă și are puritatea unui act spiritual: „luni întotdeauna lipsesc/ merg la patinoar/ să exersezi viața/ pe gheață// totul e previzibil/ îmi răsucesc gleznele/ într-un triplu axel/ care mă smulge din mine/ o dată/ de două ori/ de trei ori// n-am nicio amintire despre zăpadă/ traversez siberii amnezice/ urmărind un roi de furnici/ zburătoare// patinele au zimții tociți/ în spirala morții/ săriturile sunt prea joase// la fără zece/ ratez startul// soarele se smulge/ din rădăcini” (*viața pe gheață*). Notațiile contrastive, care se bazează pe un fragmentarism al percepției, cu voci care se întretaie în același discurs, creează o atmosferă de falsă teatralitate în care stridențele retorice sunt estompate de un limbaj care acționează ca un material „moale”, atonic, în care se pierde toate ecourile: „nu scriu/ doar șlefuiesc o scândură/ peste care pun carpe ude// în dulapul cu uși transparente/ țin o pensă de prins limba// cuvântul/ are garou” (*pensă de prins limba*).

Dacă am căuta o logică a textului, de la vers la vers, am rămâne cu sentimentul că *impresia poetică* „s-a desfoliat”, că un sentiment de zădărnici, de nimicnicie, de inconsistență a existenței se regăsește în fiecare poem. Carlos Busoño, în *Teoria expresiei poetice*, spune, la un moment dat, că poetul contemporan este uneori un creator absolut care nu imită sau interpretează natura, viața, ci care, dimpotrivă, „o creează, inventând o realitate inexistentă; vaci albastre, ceruri sau insule care vâslesc, amurguri, culori, pietre care cântă și chiar ființe și mai ciudate sau imposibile”.

Greu de încadrat în formule sau mode poetice, Carmen Secere este o voce remarcabilă a poeziei noastre de azi, care reafirmă dramatismul poeziei dintotdeauna, într-o tonalitate care, după formula lui Al. Cistelean, reface eternul și incitantul „colocviu cu absența”.

Răstimp parizian, 1997–2000.

Jurnal epistolar (X)

Miercuri, 12 februarie, 1997. Draga mea, dragul meu, s-a făcut miezul nopții, aproape 12, și sunt cinci ore de când nu am fumat nicio țigară. Tocmai au plecat de la mine, Eliza, Costi și Roxana, care mi-au făcut o vizită neanunțată, ca să-mi transmită din partea doamnei Anca Opreș, funcționara cu probleme culturale la Ambasadă, propunerea să merg pe 8-9 martie la Tours, unde va fi un, zice Eliza, un festival al limbilor, ca să țin ore de limba română. Măine voi afla amănunte la telefon, oricum am acceptat căci, se zice, sunt plătite drumul și cazarea acolo. Am stat de vorbă cu amicii două-trei ore, Eliza a fumat, eu am reușit să mă abțin. Apoi mi-am făcut, flămând tare, o minunată salată din patru ouă, ceapă, oțet, ulei, piper, o felie de brânză și o salată verde întreagă. Mi-a plăcut foarte mult. Desert: o felie de pâine cu unt și cu miere. Pantagruel, ce mai! Am aflat cum pot fi căutat la telefon. Numărul de telefon al etajului este 01 49 28 59 24, răspunde cine se nimereste și mă cheamă din camera 213 sau îmi lasă un mesaj lipit pe ușă. Cam ca la spital. Cu noroc și cu bunăvoința celorlalți, pot fi găsit. Mă pregătesc acum de culcare, nu mai am nimic de citit în afară de Biblie și ghidul Michelin al Parisului, pe care l-am studiat foarte amănunțit (firește, în afară de cărțile de specialitate). Ca să adorm, voi citi din Michelin. De Grimm nu mă mai apuc, poate voi începe primele pagini din Liber X a *Confesiunilor*.

Joi, 13 februarie, 1997. O nouă zi din marea singurătate. Astăzi este ziua când îmi expiră viza provizorie, aștept să fiu chemat la Prefectură pentru carte de sejur. Chiar adineauri am vorbit la telefon cu madame Routier, de la secretariatul central al Sorbonei, care se ocupă cu dosarul meu. Mi-a spus să aștept, că-mi va da ea de veste, să nu mă impacientez. Primii bani din salariu îi voi primi în cont după 24 februarie. Am vrut să vorbesc la telefon cu Ioana Mărășescu, fostă studentă a mea de la Iași, foarte bună, și-o amintesc de astă vară, de la o lansare la Polirom? E măritată aici. A răspuns automatul, am lăsat un mesaj. Am mai vorbit cu Nae Roman, băiatul de la Iași, de la geografie, cu care m-am întâlnit în avion. Apoi cu Ioana Vultur, tutorița studentilor mei, pe care am chemat-o, ca să mă mai consult cu ea, joi, când reîncep cursurile; apoi cu Anca Opreș, consilier cultural, pentru a-i transmite acceptul meu de a participa la Festivalul limbilor de la Tours, din 8-9 martie a.c. În sfârșit, cu Horia Bădescu, poet cunoscut de la Cluj, director adjunct la Centrul Cultural, pentru a-i cere casete video din țară, de prezentat la studenți. Mi-a dat coordonatele bibliotecarei, o voi suna altă dată. Micul dejun: un iaurt. Mă încercă vag dorul de o țigară, dar încă nu mi-e greu să-l reprim. În rest, până la prânz mă întorc la Grimm, *Ursprung der Sprache*, încerc să-l termin în câteva zile, nu este foarte mare.

Am lucrat intens la Grimm până la ora 12,30, după care masa principală a zilei: o salată de roșii, un pomelo, o bucăciță de cașcaval, o portocală, o chiflă, cușcuș cu legume fierte, un cârnăț (râu) și o bucăciță mică de carne de porc. Nu mai îmi place mâncarea ca în primele zile, când eram flămând. Am poftă de o țigară, dar mă abțin, nu mai am țigări. Din nou la lucru, Grimm. Nu am primit nicio scrisoare, nici de la tine, nici de la altcineva (am scris vreo opt-zece scrisori pe la prieteni). Diseară îți voi da telefon. Mă duc să cumpăr o cartelă telefonică, a cincea, a șasea? (42,60 franci bucata, ține două convorbiri medii). M-am întors, mi-am cumpărat cartelă telefonică dintr-un bar, m-au ispitit țigărele, 20,25 franci pachetul, 12,90 franci pachetul de Gauloise légère, fără filtru. M-am abținut și am plecat fără țigări. Voi rezista, trebuie să rezist! Bate soarele direct pe masa mea, mă încălzește tare, trag perdeaua. Mă voi întinde totuși puțin. Sper să nu adorm ca ieri! Oare ce faci tu acum? O mai fi frig pe la voi, aici pare că vine primăvara. Cel puțin, cu soarele asta, am impresia că este deja vară. Afară este totuși cam răcoare. Am ieșit în talie.

Totuși, am adormit vreo oră și jumătate. Mănânc portocală și mă apuc de lucru. Trebuie să termin Grimm neapărat. (Nu mi-ai scris dacă ai vorbit cu Lupescu). E ca și cum aş testa limitele rezistenței la singurătate și la lucru continuu. Cât nu dorm, lucrez, nici măcar nu citesc de plăcere ceva, pur și simplu lucrez! Visez să-mi creez această deprindere. Deși duc dorul televizorului (știri, un film), îmi impun rațional să iau în seamă nocivitatea și futilitatea televizorului. Stoicism absolut – ideal posibil. Totuși, aseară, când au fost la mine Costi, Eliza și Roxana, nu mă puteam opri din vorbă, vrute și nevrute! Ca și cum aş fi recuperat zecile de ore de tăcere absolută, mai bine zis de vorbire interioară continuă. Să ajung undeva, mai aproape de centrul universității, Parisul... Nu vreau însă nici să renunț să gust mereu savoare monotonei, o zi după alta la fel, scolare, masa, lucru, lucru, lucru, culcare...

Mâncându-mi portocala, îmi dau seama că țigara nu era doar o toxină care creează dependență (vorbesc deja la

trecut, deși nu au trecut decât vreo 20 de ore de la ultima țigară!), dar și un fel de ritmare a scurgerii timpului, un diez al melodiei continui care este viața curentă, și în cazul meu special, un fel de interlocutor mut. Renunțarea mi se pare o frustrare cumplită. Dar, dacă îmi trece prin cap întrebarea la ce bun, îmi răspund cu amintirea contractului de onoare făcut cu Domnul. Scriu o scrisoare mamei, la Seimeni. Aseară, Costi, care oricum mă calcă pe nervi cu comportamentul lui imprevizibil, m-a certat că nu am grijă de mama, care i s-ar fi plâns de asta când au fost ultima oară la Seimeni.

Mă gândesc la tonalitatea aspră a primei tale scrisori, în care mă ofensai cu numele infamant de... savant! Sper din tot sufletul să nu mai treci niciodată printr-o asemenea stare. Când ți-e dor mai mult de mine, dacă ți-e dor vreodată, adu-ți aminte de momentele din trecut când mă mai puteai suferi. Mi-am adus aminte că am citit cândva o vorbă atribuită lui Dante: „Depărtarea este pentru dragoste ca vântul pentru un foc: pe cel mic îl stinge, pe cel mare îl aprinde și mai tare.” Ce ar fi să verificăm adevărul acestei ecuații? Cât de fericiți vom fi la vară (voi veni eu oare în mai? sau iunie? vom veni împreună la Paris?). Ce ne mai rezervă viitorul?

La Sorbona, cu o altă grupă de studenți

Acuma despre „fericirea” de a fi savant. Nu e ușor să stai de veghe tot timpul. Imaginează-ți un elev sau un student care dă teză în fiecare zi. Cam asta-i cu savantlăcul! De exemplu, de două zile muncesc la postfața volumului *Ursprung der Sprache* de Grimm, tot cizelez, șterg, adaug, rescriu, reformulez și abia au ieșit 6 pagini scrise mărunt, adică 15-20 de pagini de carte. E un chin pe moment, un chin asumat de bunăvoie, în vederea unei satisfacții finale, care, oricum, este derizorie. Este, deci, ceva mai mult ca un blestem. A fi profesor este o meserie în declin de prestigiu și pe aici pe la Paris (se vede în micimea salariilor și, implicit, din inferioritatea statutului social). Ce-i de făcut? Avem altă soluție? Aș mai avea de terminat încă vreo trei, patru articole, plus comunicarea din toamnă de la Jena (ți-am scris că m-au invitat la Congresul Romaniștilor Germani). Mă concentrez pe Augustin, care mă absoarbe și îmi dă o zare senină și atrăgătoare a finalității: o ediție extraordinară, cum rareori se mai poate vedea astăzi. Am creat un stil nou, o îmbinare între vechea terminologie bisericească (fără excese arhaizante) și expresia neologică actuală, cu o sintaxă foarte elaborată, obținând expresia scurtă, penetrantă, cu fraze lungi, arborescente, aproape de ale originalului. Am terminat o pauză, apoi m-am întors la Grimm.

Uraa! Am terminat *Postfața* la Grimm, despre originea limbajului. Mi-au ieșit pină la urmă două pagini scrise mărunt, cu creionul, ceea ce ar însemna vreo douăzeci dactilo. Sunt mulțumit de ce a ieșit, expresie clară, matură, idei corelate și limpezi etc. Îmi place! Și totul într-un timp record, două zile. Ideile, din ce în ce mai clare, le rumeg de luni de zile în gând. Voi face o fotocopie și voi expedia originalul lui Alexandru Gafton, cu rugămintea să-l introducă el în computer și să-l ducă la editură. Mă bazez pe el, până acum nu m-a dezamăgit, e săritor și eficient. Sper să mă pot revanșa cândva pentru aceste mici servicii. Mai întreabă-l și tu, discret, ce a făcut, peste vreo săptămână, adică pe la sfârșitul lui februarie. Îmi fac de mâncare (salată de ouă), apoi mă voi apuca să scriu scrisoarea către Alexandru și faxul către Scorțanu! Tot cu gândul la tine, am mâncat o delicioasă salată de ouă, cu verdețuri, plus o bere, care m-a încălzit puțin. E abia 7,30 seara, abia peste trei ore îți voi da telefon. Îți mărturisesc că mă apropiu de telefon, întotdeauna, cu un sentiment îndoit: bucurie, dar și temere să nu-mi spui ceva (că Dinu a făcut o borboată, că s-a îmbolnăvit cineva, că... Doamne ferește!) care să-mi tulbure precarul echilibru. Este 9 seara, am mai citit o dată *Postfața* de la Grimm, i-am scris scrisoarea lui Gafton, căruia îi trimit textul cu rugămintea de a-l introduce în computer și a-l duce la editură. Până la 10, când cobor să-ți dau telefon, mai șlefuiesc încă vreo câteva fraze din Augustin. Măine voi merge la Facultate după corespondență, și voi face apoi o plimbare pe Champs Elysées, plimbare ritualică,

pe care nu am făcut-o până acum. Până acolo, din Cîteaux, voi lua metroul 1, direcția La Défense, 7-8 stații: Gare de Lyon, Bastille, St. Paul, Hôtel de Ville, Louvre-Rivoli, Palais Royal-Musée du Louvre, Tuileries, Concorde, Champs Elysées-Clémenceau.

Vin de la telefon cumplit de abătut. Starea ta de spirit era foarte agitată și nu mi-ai ascuns-o: că timpul trece greu, că la toamnă să mă întorc acasă, că îți este greu singură. Nu te înțeleg! Nu înțeleg de ce nu ai răbdare până la vară când veți veni la Paris, după cum ne-am înțeles. Cred că mie îmi este mai greu, dar nu mă plâng; de vreme ce am decis să facem această încercare, nu înțeleg să dăm înapoi. Te rog să ai răbdare, răbdare. Amintește-ți cum spuneai că, într-un fel, vei fi ușurată de corvoada de a mă slugări zilnic! Pe de altă parte, eu, aici, pot să mă concentrez și să lucrez la ce am de lucrat. Beneficiile singurătății. Hai, vino-ți în apele cele bune și nu strica totul. Nu îți imaginezi ce rău mi-ai făcut în singurătatea în care stau și în fragilul echilibru abia dobândit. Și, colac peste pupăză, nici scrisorile voastre nu-mi sosesc!

Este sufocant să scriu ca și cum aş vorbi cu tine, fără să-ți aud replica! Dar încă o dată îți spun: Am pornit pe drumul ăsta, hai să mergem împreună până la capăt pe el. Mai sunt trei, patru luni, vor trece și astea, ne vom întâlni și vom vedea atunci ce avem de făcut. Te rog să nu iei în seamă pornirea mea spre economie cu orice preț! Vom avea bani destui să vizităm toată Europa, după cum ne-am înțeles. Când va veni primăvara, vei scoate mașina din garaj, te vei obișnui cu ea încet-încet și-ți va veni mai ușor. Orice-ar fi, eu rămân deocamdată pe baricade și te aștept alături de mine. Nu avem oare următoarele țeluri comune: -să vedem lumea, toți trei; -să strângem un ban pentru o casă ca lumea; -să mă pot concentra, ca să-mi scriu cărțile pe care le am de scris? Dacă da, atunci nu poți accepta niște mici sacrificii care se compensează din plin?

Când vei citi scrisoarea asta, probabil peste vreo patru, cinci zile, vom fi vorbit la telefon din nou și te voi fi prins într-o altă stare de spirit.

Ah, aproape că îmi vine să plec să-mi cumpăr țigări! Sper să mă stăpânesc, este 12 noaptea, Doamne, ajută-mă!

Au mai trecut două ceasuri, m-am calmat, am tradus câteva fraze din Sfântul Augustin și mi-am revenit. Vreau să-ți spun încă o dată: Am venit aici nu să mă distrez, nu să fug de responsabilități, ci ca să-mi asum alte responsabilități, poate superioare, în fond, ca să-mi împlinesc destinul. Este adevărat, este un sacrificiu pentru toți trei, repet, pentru toți trei, să nu facem ierarhii ale suferinței, dar Dumnezeu ne va ajuta să ieșim la limanul pe care ni l-am proiectat. Cu condiția să nu ne pierdem cumpătul, să avem încredere unul în altul și fiecare în forțele sale. Altfel, chiar dacă m-aș întoarce acasă și mâine, asta nu ar rezolva nimic. Încearcă să-ți imaginezi acest scenariu, că m-aș întoarce, că aş lăsa totul baltă, aş lua primul avion și m-aș întoarce în țară. Întrezești toate implicațiile dezastrului? Fixează-ți această idee: mai avem de așteptat câteva luni. Câteva luni de sacrificiu nu înseamnă o veșnicie. Dacă oricum nu putem întoarce cursul aceste mașinării, ce rost are să ne cheltuim în van energiile sufletești? Aproape că îmi pare rău de zecile de pagini pe care ți le-am scris. Am impresia că nici nu prea te omori să le citești cu atenție. Iartă-mă pentru arțagul de o clipă. De mâine voi intra în fluxul normal, voi uita supărarea și îți voi povesti în continuare cu de-amănuntul aventurile timpului și ale sufletului meu. Noapte bună!

Revin, cred că și eu, poate mai ales eu, am fost vinovat, luându-te la acea serie de întrebări și nedându-ți răgaz să respiri și să spui ceva. Iartă-mă, am vrut să mă asigur că nu uit ceva, aveam un bilețel în față și îl urmăream. Poate asta te-a iritat. Am să caut să o rog pe Eliza să mă lase într-o seară la telefonul din biroul ei de la UNESCO, să vorbim mai mult, deși e foarte departe, iar ea cam face nazuri. Passons! Fluctuat nec mergitur! Asemenea Parisului, și noi! Pe mâine!

Vineri, 14 februarie. Azi e prima zi când sunt ilegal pe pământul Franței. Viza de 30 de zile a expirat ieri și nu am fost chemat la Prefectură pentru viza de long séjour. Dimineată, micul dejun, iaurtul matinal. Toaleta, curățenie, cusut pantalonii, care se descususeră pe-o parte și apoi la lucru, Augustin, până la 12 când voi merge la masă și apoi în oraș. Afară pare să fi plouat, oricum voi ieși, trebuie să fac o ieșire din mica mea chilie/celulă. Afară plouă în continuare, am fost la masă: salată de țelină, cartofi prăjiți cu pește oceanic, plus o tartă, plus o chiflă, plus o portocală. Ultimele trei le-am luat cu mine, plus vreo jumătate din cartofii care erau foarte mulți. Plec acum la Facultate și pe Champs Elysées, deși plouă, trebuie să ies puțin din claustrare. Vreau să pun și scrisorile la poștă.

Vă sărut, Eugen

Ionel BOSTAN

Versul subversiv

„Poezia este, prin definiție, antidespotism, antidictatură, antireligie”. (Adonis)

Despre faptul că un poem care „prinde” la majoritate ar putea arunca în aer ordinea internă a unui stat, știu foarte bine și dictatorii. Inclusiv cei autohtoni, atunci când vor fi fost. Apărea ceva conținând idei în dezacord cu valorile acceptate/aprobate la nivel înalt, era aproape literă de lege, se cam termina cu autorul... Nu se tolera nicicum *vulnerabilizarea* statului, care stat devenise totuna cu cel din fruntea lui – ajuns acolo nu contează cum. 1988 parcă a fost ieri. Atunci Ana Blandiana scotea la Editura Ion Creangă, din București, volumul de versuri „Întâmplări de pe strada mea”. Aparent o carte destinată copiilor, volumul respectiv cuprindea și un poem care care parodia imaginea atotputernicului conducător al statului. Astfel, „o carte de copii devenea un pamflet politic pe care adulții îl citeau cu nesaț. O nouă interdicție de publicare și, mai mult, supraveghere la domiciliu, nedisimulată. Numele Ana Blandiana a fost interzis, iar cărțile ei scoase din biblioteci.” (<https://evz.ro/ana-blandiana-intrebat-craciun.html>). Oricum, lucrurile erau „grave”, Ana Blandiana aflându-se deja în „recidivă”; cu numai patru ani mai înainte poeta publicase în revista *Amfiteatru* poezia „Eu cred”, al cărei final suna de-a dreptul ca o instigare la „revoluție”. „Eu cred că suntem un popor vegetal./ De unde liniștea/ În care așteptăm desfrunzirea?/ De unde curajul/ De a ne lăsa pe toboganul somnului/ Până aproape de moarte/ Cu siguranță/ Că vom mai fi în stare să ne naștem/ Din nou?/ Eu cred că suntem un popor vegetal –/ Cine-a văzut vreodată/ Un copac revoltându-se?”. Dar iată și poemul „O vedetă de pe strada mea”, în care regăsim parodiată imaginea „Marelui Conducător”, acum „regimul” apreciind că „s-a întrecut cu mult măsura”: „Înainte de a merge mai departe/ Trebuie să deschid o paranteză/ (Adică un capitol din carte/ Sau din poveste)/ Despre cineva care nu este/ Nici maidanez, nici maidaneză./ De fapt, în cazul lui,/ Epitetele nu explică nimic./ Mai bine să vă spui/ Că este vorba de Arpagic./ Și când am spus Arpagic/ Cred că e suficient/ Ca să nu mai explic/ Și să știți pe moment/ Cine este acest personaj./ Pe care-mi permit/ Să-l numesc cel mai vestit/ Motan din oraș./ Căruia i s-au scris poezii/ Și i s-au făcut portrete./ Așa cum se obișnuiește printre vedete./ Despre care, pe lângă toate,/ S-au făcut și desene animate/ Palpitante și pline de umor/ Date la televizor./ Ei bine, după toate aceste succese/ De necontestat/ Și de necrezut/ Arpagic, cum era și de așteptat/ S-a cam încrezut./ Dar nici nu e de mirare./ Când iese la plimbare/ Toată strada emoționată/ Se îmbulzește să-l vadă/ Ferestrele se dau de perete./ Copiii uită de caiete./ Crengile se apleacă peste gard./ E o aglomerație ca pe bulevard./ Mașinile sunt obligate/ Să încetinească./ I se aruncă ochade/ În manieră pisicească./ I se dau flori./ Pâine cu sare./ Câte-o scrisoare în plic/ Și toată lumea strigă/ Ar-pa-gic!// El înaintea-ză important și hai-hui./ Dă un sfat, ascultă un protest mai sonor/ Ca acela al unei cloști

cu pui/ Împotriva unui motan vânzător./ Distribuie zâmbete, străngeri de labă./ Câte o amendă/ Sau, mai degrabă./ Admonestare./ Și toată lumea e atentă/ Și recunoscătoare./ Ba se suspendă/ (să vezi și să nu crezi)/ Până și luptele dintre maidaneze și maidanezi!// Și (culme a culmilor) mi s-a relatat/ Ca un șoricel./ Care-aștepta să fie înșăcat/ De Domnia-Sa./ Scâncea subțirel/ Printre suspine./ Ce cinste pentru mine/ Să mă înghită chiar El!/(...)”. Nu insistăm aici asupra a ceea ce a avut „de tras” poeta, după publicarea volumului „Întâmplări de pe strada mea”. A dat interviuri despre aceasta, în presa literară s-a scris relativ mult etc. Să vedem însă cam ce muncă ducea Securitatea pentru a extrage cartea din circuitul de desfășurare, căci zeci de mii de volume luaseră deja calea către cititori prin rețeaua comercială socialistă. La nivelul unui singur județ, cumva submediu ca mărime și fără cine știe ce activitate culturală, au fost recepționate cinci sute asemenea volume. Pentru „remediere”, mai întâi Departamentul Securității Statului (Direcția I, Serviciul 5 București) a emis un mult trebuincios ordin (No. 151/AV/0070510/20.09.1988) către toate unitățile județene de securitate. În

executarea acestuia, se impunea ca securității din teritoriu „să acționeze pentru verificarea, prin sursele de informare și controale nemijlocite, a modului în care Centrul de librării și Difuzare a Cărții Zalău și Uniunea Județeană a Cooperativelor de Producție, Achiziții și Desfacere a Mărfurilor Sălaj au executat dispozițiile forurilor competente de a fi retras din circuit volumul *Întâmplări de pe strada mea*, apărut la

Editura Ion Creangă din București, în anul 1988” (MAI, Arhivă fond informativ, Dosar No. 0646, Vol. I, 02.07.1991, Problema Presă-Artă-Cultură, <http://www.cnsas.ro/documente/judete/Salaj/9.pdf>). În consecință, cei de la Securitatea Zalău raportează disciplinați că „Din datele și informațiile verificate ce le deținem rezultă că Centrul de librării și Difuzare a Cărții Zalău a primit spre vânzare un număr de 500 exemplare din volumul de poezii menționat mai sus. Până la data de 10.08.1988, când s-a primit dispoziția de retragere, au fost vândute prin librării și difuzorii tarifari un număr de 300 exemplare. Raportăm că s-a reușit recuperarea și returnarea a 200 exemplare. Prin Uniunea Județeană a Cooperativelor de Producție, Achiziții și Desfacere a Mărfurilor Sălaj s-au primit 160 exemplare din volumul de poezii menționat mai sus, care au fost vândute în totalitate.” (Raport No. 1/JI/007015/27.09.1988, emis de Inspectoratul Județean al M.I. Sălaj/Securitate). Zeloși, ofițerii de securitate au efectuat și controale în mod direct la gestiunile din teren, să vadă dacă nu cumva s-au dosit lucrări ale Anei Blandiana. Bosumflați, consemnează că „din verificările efectuate în depozitele de cărți ale celor două unități nu au fost identificate alte exemplare (...), difuzorii de carte acționând operativ pentru retragerea lor din circuit”. Din același raport mai aflăm că atât conducerea unităților de difuzare a cărții, cât și lucrătorii de la raft au fost temeinic instruiți în privința manierei de lucru legată de *cărțile subversive*.

suburbii subterane

Dan Bogdan HANU

Post(st)ări

* Este pentru prima dată când electoranții își tratează (votează) aleșii cu mănăși. Iar frigul nu are niciun amestec. Bineînțeles, a nu se scăpa din vedere că reciproca nu doar că se suspendă (din lipsă de probe), e chiar distopie în fașă.

* Sintem, poate, singura țară ambalată în (co)vid înaintat.

* Dacă schimbi mereu doar pozițiile lucrurilor, poziția ta în lume nu se schimbă cu nimic.

* De ce atîta eufemistică și sclifoseală cînd vine vorba despre timp? De ce tot spunem, „a trecut pe nesimțite” și nu „a trecut ca un nesimțit”? Aaaa...poate pentru că el nu simte nimic (pentru noi), dimensiunea nu simte nimic pentru întregul din care face parte și doar el îi (ergo...își) simte limitele?!

* Tata a fost deținut politic, în vreme ce eu speram măcar să-mi iasă să fiu de ținut minte. Poate (și) de aceea el era tînăr și la 80 de ani, iar eu sînt bătrîn de cînd mă știu.

* Nu știu cum de le ies multora atîtea restartări într-o viață, că mie unul, abia îmi ajunge de restaurări!

* Remember (11.10.2020)...15 ani fără Emil Iordache (n. 16.12.1954 – d. 11.10.2005), magister ludi al boemei ieșene de sfîrșit și început de mileniu, inestimabil profesor, traducător și prieten, sagace și incisiv veghetor în lan(d)urile literaturii contemporane. Cîteva „artefacte” din vremea freneziei emulative, uneori cu proporții de brainstorming, șezătoare în vatra de boem(atic)ă rezonanță, Green Bar (pentru conformitate & posteritate). Mai departe, atașez textul apărut în revista „Dacia literară”, ca memento la un an de la plecarea lui Emil (decembrie 2006).

EMILOGRAME

Acum mai bine de trei ani, numitul G.B. – Green Bar, pentru vizitatorii inocenți ai acestor iconodule rînduri –, dispărut și el între timp, șters din heraldica bahluvionară frecventabilă, ajunsese, prin forța tradiției, dar cu osebite a adunăturii ce-i sfințea (pre sine aghesmuindu-se) numele, teatru al unui soi de brainstorming epigramatic. O neostoită (nici măcar de năbădăioasa emulație a gradelor din interiorul paharelor cu acelea din afara lor) țesătură de pase limbistice, care își dezvăluie abia acum încărcătura magnetică. Plasma epiframatică gravitează poate și astăzi undeva deasupra locului ce și-a schimbat și numele și, aș îndrăzni să spun, chiar și năravul, deși actorii s-au împrăștiat, revenind la mai serioase și lucrative unelte.

Dacă ar fi să însilez ad-hoc niscăi însemnări despre Emil Iordache, n-aș putea evita derularea, suprapunerea unor imagini la care, deși definitiv arhivate, aș vrea să mă întorc pe cît se poate de rar.

Cred că aceste mici texte rimate păstrează fără șovăială esențele tari, bașca sînt și un fel de termosuri în interiorul cărora temperatura vieții ce, pe atunci, nu dădea semne că se va tulbura prea curînd, a rămas neschimbată.

Așadar, motor:

Profesorul Emil e categoric
Cu-adevărat artistic, chiar și literar
El patinează cam retoric
Și totuși cade foarte rar
(așa zisă glosă în marginea unui interviu al lui Emil Iordache, apărut în ALA)

Aici se scrie și se bea
Ca să citești îți trebui' dezlegare
Și mă întreb de n-ar fi vremea să se ia
O pauză de ...înnălțare!
(scrisă în ajun de înnălțare 2003)

De la o vreme totu-i să ai pastă-n pix
Și Caron, plictisit să plescăie la Styx
Șezu la Green Bar și uitîndu-și lotca
Mai vislind o vreme, traversă și vodka

Aici, în înverzitul bar
Emil și Dragoș își scriu des
Poate e-mailul e-n inventar
Iar noi ne dregem în exces

La Green nu peștele ci vodca se-nmulțește
Iar soarele-ți despică țeasta tocmai din zenit
Aici oricine pe Emil îl înnâlțește
Umil ia forma celui înnîlnit

* Undeva, în poemele regretatului Traian T. Coșovei, există aceste versuri copleșitoare ca un șpagat peste abis: „adevărul că un cîine privit de aproape nu e un cîine” (se subînțelege, e o lume, dar cîți mai au răbdarea să vadă și cine ar rezista să și locuiască acolo) & „pină la urmă, ești singur de unul singur și cauți pe altcineva ca tine” (se subînțelege, un cîine, căci, doar el poate fi lumea care te primește oricînd și unde mai poți locui).

* „Oamenii cărora nu le plac cîinii îmi trezesc suspiciuni. Dar mereu am încredere într-un cîine căruia nu-i place un om.” (Bill Murray). Eu obișnuiesc să spun așa: reacția cîinelui față de om e cel mai precis diagnostic...pentru om; reacția omului față de cîine este așijderea...tot cel mai precis diagnostic și tot pentru om. Ergo...cîinele este cel mai bun diagnostician al eternului pacient numit om.

Umori și rumori

„Nerecunoașterea valorii naște monștri.”

C. Trandafir

Rad Bradbury, în *451 grade Fahrenheit*, afișa programul distrugerii valorilor: „Luni ardem Miller, miercuri ardem Whitman, vineri Faulkner.” Prozatorul Mirel Taloș și-a găsit titlul: *Să ardă cărțile!*. Sunt, cu toatele, „gunoiul vechiului”.

Literatura română este scoasă la tablă, examinată politic și interziși cei incorecți. *Oamenii de apă*, care iau imediat forma vasului *Cancel Culture*, sunt gata să rescrie tot, de la Biblie la V. Voiculescu. Să-l rescrie și pe Eminescu? Ei, e mai greu să vâri soarele-n sac (vorba lui Ion Creangă), dar se tot încearcă. Nu-i lipsit de dificultate s-o faci, dar T. O. Bobe a încercat. Culmea ironiei, a luat un premiu Eminescu. Banii nu miros a flori de tei.

Criticii de direcție nouă, de-constructivistă, vor să-l vadă *altfel*: făcătură, fake. Ca istoricul dez-unirii, Lucian Boia, pentru care Unirea e doar o ipoteză. Ce dacă Emil Cioran a scris: „fără Eminescu, neamul nostru ar fi neînsemnat și aproape de disprețuit”?

Opera lui Eminescu, ni se spune, e a unui „organism uzat”. Să fie *Rugăciunea unui dac* (o capodoperă după Cioran), expirată? *Odă în metru antic* – un semn de întunecare a minții și Scrisoarea a III-a, școlărească?

Un Scărlătescu (altul decât Mastercheful cu cuțite în dotare) contrazice ideea de poet nepereche. Găsește trei: Creangă, Caragiale, Maiorescu. Doar că numiții, trei, Doamne, și toți trei, n-au fost poeți, atâta tot. Alți exegeți scot la iveală poeme la care Eminescu mai avea de lucrat, ca să-l elimine din canon. Ioanei Bot (Both) îi displace sintagma de poet național și român (v. *Eminescu-poet național român*). Fiind canonic, e ilizibil, crede Bot (Both).

Multora le pică „adevărul” din bot că Eminescu e „frigid”, „mortifiant”, „ilizibil” și că-i intangibil, fiind prea sus, pesemne. Dintr-un sondaj stradal, ar fi aflat că niciun om simplu, dintre cei intervievați, nu era străin de Eminescu: știau câteva versuri măcar. Deci nu-i nici intangibil, nici ilizibil. Ca publicist, a fost persecutat și de P. P. Carp, și de liberali, neîntrepuți nici azi în a huli, a batjocori. A fost demis din postul de revizor școlar de un ministru liberal Chițu (Cițu, contemporanul nostru, scrie *esee*), pentru a-și aduce în locul lui Eminescu un ins din suită. Vă sună cunoscut?

Un personaj al meu, din romanul *Strigă acum...*, avea dreptate să spună: „Adevărul nu e la mijloc, ci deasupra.” Goma a provocat crize de ură și de furie cu adevărul lui. „România literară” i-a închis paginile, după cel mai „sângeros” adio: „Adio, Domnule Goma!”, de parcă murise. Iar Goma și-a purtat războiul, în numele adevărului, cu neînfricare și risc.

Tot în „România literară” (nr. 3, 1993), Zigu Ornea executa *Om. Tratat de filosofie creștină*, vol. I, Ed. Timpul, 1993: „Valoarea acestui tratat filosofic este inexistentă.” Afirmații *sub orice critică*, cum i-a spus Maiorescu lui Gherea despre micii restauratorului, pe peronul gării din Ploiești. Gherea, nu, are statuă de păstrat, în timp ce Goga e taxat „fascist” (cum pronunță Ion Iliescu, președintele). Blaga e pus la zid de liber-pansiști, iar Sașa Pană e scos mereu din pălăria avangardistă de stânga. Dan Anghelescu e și el taxat „fascist” pentru că scrie repetat despre Vintilă Horia, care, ca să-și suporte cei 46 de ani de exil, l-a transformat în literatură: *Dumnezeu s-a născut în exil*. Operă deschisă, neavând alt acoperiș decât cerul.

Edgar Papu a fost acuzat de Gogu Rădulescu („România literară”, 1986), că „propagă idei de extremă dreaptă”. N-a primit drept la replică. Papu calomniat, Moșu Gogu reabilitat și înscris în GDS. Să-l pui pe eruditul cărturar Papu lângă N. Dragoș, pe Cezar Ivănescu lângă același Dragoș, pe Ion Gheorghe lângă...Țociu și Palade, treabă-i asta? E creditat etic Țârnea, că-i talentuos; Nichita Stănescu, nu, n-are talent și-i continuu blamat pentru *Roșu vertical*.

Radu Cosașu, drag mie ca „extremist de centru” (centrul său, desigur), ironiza „omul și sindromul”. Mulți au sindromul Călinescu. Domnul Ghiță de la Craiova le are pe toate: sindromul Călinescu, dar și sindromul literaturii române per total. Hașdeu? Pentru habilitatul prof. univ., Hașdeu, autor al sintagmei „naționalism creator”, e doar autor de proză porno. A tolera așa ceva într-o universitate și a nu reacționa e inconștientă. Numai că se excelează în a tolera ce nu-i de tolerat.

Un sindrom de tratat are și domnul Florian (și-i tolerăm intoleranța), fiul marxistologului Radu Florian. Domnul Florian nu-l iartă ciclic pe Gyr, care a stat închis cam jumătate din viața de om matur. A avut parte doar de înfrângeri pentru credința sa și s-a rugat Cărții: „Tu fii triumf/ Smulge-mă, Carte, morții și durerii”. Nu i se iartă faptul că a colaborat la „Glasul Patriei”, revistă de propagandă destinată exilului, comandată de PCR. Gyr, în opinia mea, rămâne cel mai talentat poet al închisorilor. Și el, nu altcineva, a înființat Teatrul Evreiesc Barașeum.

În vremi normale, Anton Golopenția (nelegionar) făcea schimburi de scrisori cu Traian Herseni și cu Ernest Bernea (legionari); tot Anton Golopenția recomanda lucrarea lui P. P. Panaitescu (legionar), *Interpretări istorice*. Dialogul nu era blocat de o convingere de extremă dreapta. Să nu uităm că Mihail Sebastian a publicat în „Cuvântul” lui Nae Ionescu până în ultimul număr al revistei, interzisă de Carol II.

E cam de mulțitor povestea, nu? Acum, confrății împărțiți pe baricade luptă pe viața și pe moartea celorlalți. Cei mai duri hunteri ținesc proza amprentată național. Uite că nemții nu-și denigrează *Heimatliteratur*. Noi, da. Rebreanu și Preda sunt mereu ținte predilecte. Parantetic spus, mi-a fost dat să aud, pe un canal, că personajul cel mai cunoscut din Preda este Ion. De Rebreanu! Mă mir că mă mai mir. Rebreanu e pe ducă din manuale, în favoarea lui Băjenaru cu *Cișmigiu&Comp*. Pentru clasele V-VIII, recomandat e Florin Bican, autorul volumului *Cântice Mărlănești*, mici „povești cu rimă și fără tâlc”. Or, mărlănia prinde pe posturile televizuale.

Prolet-scriitorii „turciți” (cum îi numește Virgil Ierunca) sunt recompensați cu premii de excelență, ca D. Ignea, șef la ziarul Canalului morții, Dunăre-Marea Neagră. Când i-am reproșat asta, Cezar Ivănescu, mereu inflammat, mi-a urlat că mă dă în judecată. Totuși, nu mi-a plăcut deloc atunci când a fost numit proto-anarhist.

Hingherii ideologici din timpuri ceaușii își pot repara volumele omagiale: pe Ceaușescu îl șterg, îl pun în loc pe Ștefan cel Mare și iau premii, după câte știu, și mai generoase. Multe ciudățenii se pot afla din culisele premiilor literare. Și sunt în URȘ și susțineri nemotivate, mai mereu ale altora în detrimentul altora. Buba e spiritul critic. La noi, în Târgul Ieșilor, Dulcele, atmosfera e salubă, în continuare, pentru profitorii realismului socialist, cărora li s-a asigurat o existență prelungită și confortabilă de șefi ai „punctelor de cultură”. Ca bonus, sunt cetățeni de onoare. S-au mai împrumutat și din Valahia. Probabil doamna Ioana Diaconescu a fost crezută când s-a mărturisit fiică sau nepoată a lui Ștefan cel Mare. Altfel de ce ar fi fost aleasă cetățean de onoare al Ieșilor?

Știu de la Theodor Codreanu: când a fost vorba să se acorde titlul de cetățean de onoare al municipiului Huși, unde s-a născut, lui Costache Olăreanu, un con-

silier s-a opus, pe motiv că el n-a auzit de Olăreanu. Pe cale de consecință, Olăreanu nu există! N-ai cultură, n-ai opinie, obișnuia să repete la cursuri Mihai Drăgan, deocamdată ultimul eminescolog al Universității „Al. I. Cuza”, sacrificat postdecembrist de cabala mediocrilor.

Christian Schenk se simte nedreptățit (pe dreptate!) de URȘ și de ICR. Pentru că propagă cultura română de 50 de ani, fără a confunda cultura cu culturnicii. Și nu cred că a vrut să-și dea demisia din URȘ, Filiala Iași, unde e respectat și apreciat pentru realizările sale. Despărțirea, retragerea, demisia din munca de traducător cu har e o metaforă. Cum altfel? Schenk a promovat aproximativ 380 de autori români, clasici și contemporani, în antologii. Procesul de difuzare al celor 150 de cărți de autori români este în dinamică. Nu cred să existe un premiu pentru traducători ca el. Și de ce ar fi blamabil să-ți spui deschis opinia despre situația reală a actualității literare? Cum ar fi ca URȘ să aibă secția sa de traducere și promovare a literaturii noastre în străinătate. Că ICR știm cum și pe cine promovează.

Herta Müller a fost nobelizată pentru că a trântit ușa literaturii române. Când i-a murit mama, Virgil Ierunca n-a putut veni în România. Nici n-a știut că a murit. Poșta i-a returnat mandatul cu mențiunea *decedată*. N-a trântit ușa culturii române. Și nu s-a sfiit să afirme că Iorga e „un Erasmus al Balcanilor”. În Creangă, Ierunca a văzut un Hesiod. Steinhardt l-a comparat pe Caragiale cu Rabelais; pentru el, *Luceafărul* era „Faustul românesc”. Iată că un evreu poate fi cel mai bun român, iar un român get-beget poate fi anti-român, după cum bate vântul.

Oare Aura Christi sau Radu Ulmeanu nu pot primi premiul unei luni a anului, în valoare de aproximativ 300 de milioane lei vechi? Oare Lucia Negoită nu poate aspira la un premiu la Ipotești? Nici Șerban Codrin Denk sau Virgil Diaconu? Un nesupus nu ajunge sus.

Trăim *vremi antibeltriste*, cum le-a numit C. Stere, absent din manuale. Nu se mai poartă atitudinea morală? Cam da. Cum am mai spus, e mai ușor să-i scuipi

pe înaintași, supunându-te blestemei corectitudinii politice, ca să salți tu deasupra. Ideologia asta neomarxistă ne duce spre irațional, spre absurd, dar e suficient s-o iei în brațe și poți să ajungi la vârful ierarhiei literare.

Cei care, în urmă cu 30 de ani, vedeau în sertar spațiul libertății de gândire și nu ingenuncheau la auzul discursului ceaușist, sunt amenințați acum de ceea ce se cheamă *political correctness*. *Cancel Culture* e și mai aspră, dacă Shakespeare a devenit rasist antisemit, Romeo și Julieta psihopați, iar preoții criminali. De la Christian Schenk știu că nici Lorelay nu se simte mai bine. Și, cum de departe se vede mai bine, Eugen D. Po-

pin, redactorul-șef al revistei „Alternanțe”, îmi scrie: „Dragă Magda, de ce vor cioclii să-l înmormânteze pe Eminescu lunar? Că eu nu am auzit Niciun Cioclu Teuton să vrea să-i înmormânteze pe Goethe ori pe Schiller ori pe Thomas Mann.” Cauza: firfirici, steluțe și petlițe aurite, crede poetul *Evanescentelor*.

Ce se poate face contra barbariei?, se întreba în „Bucovina literară” (1-2-3, 2022) Matei Vișniec, referindu-se la altfel de barbarie: a războiului de la hotarele noastre prescurtate de barbari.

Soluția e dată: Să avem *curajul întrebării și al răspunsului*.

Virgil DIACONU

Un infern deghizat în patrie

Marea sarcastică, recenta carte de poezie a **Valeriei Manta Tăicuțu*** (Editgraph, Buzău, 2022), cu CV literar și referințe critice la sfârșitul cărții, pare că schimbă ceva din cursul de până acum al versurilor, în sensul că prezentele creații acordă o atenție mai mare problematicii existențiale, mai precis intensității trăirii existențiale, un element care ar trebui exploatat mai des de către poezia contemporană, care se pierde de cele mai multe ori în banalități și biografisme de buzunar. În ceea ce o privește pe Valeria Manta Tăicuțu, temele „la zi”, atât de dificile tocmai pentru că sunt „la zi”, apar tratate dintr-o postură critică acidă: „măreț este războiul, nu faci doi bani pe lângă el / măreți sunt conducătorii secreți de prin buncăre, / ei comandă /șoarecilor cârțițelor și trimit clipuri frumoase pe Facebook și tu, / cu telefonul mai scump decât tine, te uiți și-i admiri, crezi tot, / credința n-a omorât pe nimeni, cel puțin / în ultima sută de ani” (*credință*).

Multe poeme sunt voci ale Revoltei, sunt fragmente dintr-un mare pamflet care înfiercează răul care se pare că ne cuprinde pe toți: „copiii noștri sunt uciși cu arme albe, cu gloanțe de argint / sârma ghimpată le sfărâmă strigătul (...); / copiii noștri sunt uciși, iar noi stăm la porți, / trăgând din țigară, privindu-ne ghiulurile, în timp ce / pe smartphone galepează fete călare pe jocul / de-a dezbrăcatele (...) / ne înfășăm în imagini și rămânem acolo, la porți, / încă un veac” (*lumea cea mică*).

După cum se vede, poetica Valeriei Manta Tăicuțu „alungă imaginea prea romantică” a lumii, deci ea nu mistifică euforic lumea, ci optează pentru scoaterea la vedere „a silikonului din noi, a fardului scump sub care stau / îngropate nopțile, mai ales cele târăgănate în ritm de manea, / lasciv incolăcite, narcotizate de fum și alte alea, / stăm ca semințele și marea ne adulmecă îngrețosată izul de / bere, de mici, de porumb fiert la cazan, de Chanel nr. 5 / și produse din seria Avon, ne scuipă în față disprețul ei de / mamă vitregă, *oh, my step mother*, behăie o oaie-berbec, / sau un țap-capră, identitatea de gen și de specie / e greu de dedus, e incorectă politic” (*pe țarm*).

Versurile cărții dezvelesc ființa noastră de sub fard, de sub măști, ființa reală, cu toate sofisticările ei postmoderniste. Așadar, poeziile se constituie ca o critică, ca o satiră la viața care se petrece „în spațiul acesta mai curând selenar, / mai curând volatil, ca o aplicație pe calculator, / un fel de patrie a fantasmelor, a urletelor, / un *no man's land* controlat de ocultă, de secte, de diavol, / un infern deghizat în patrie;” (*carnea zilelor noastre*).

Aici, în „infernul deghizat în patrie”, canibalismul zilei este la putere: „acum ne sfâșiem unii pe alții și pe noi înșine, rupem /din carnea zilelor noastre pentru ca nopțile să pară poetice, /pentru ca viața să pară cool și la maxx, când ea e doar butaforie, imitație din carton și rigips, frumos colorată, cât / să semene cu tarabele de la bălci, / de la târgul de oase și cărți” (*ibid.*).

În acest context existențial, concluzia autoarei este previzibilă: „suntem a mia generație pierdută, la a doua venire doar / fiarele vor adulmeca tămâia din aer, / din oasele strămoșilor, / din spațiul acesta turbat” (*ibid.*).

Dintr-o poezie aflăm că sentimentul dominant al poetului, în general, este *greata* în fața spectacolului pe care ni-l oferă lumea, politica, manifestările idolatre care îl au ca obiect pe „sfântul îmbălsămat la kremlin”, care este „pupat pe mâini pe ochi / pe față slăvit în tabloidele roșii de doi lei” (*lumea virtuală*).

„Poetul vede totul!” Saturat de experiența comunistă, el nu îi poate uita pe „educații pe cartelă,

măreți și demni sub tricolor, șoimi pionieri uteciști mânați de cauza partidului și de alte cauze ca niște cărucioare de lemn pe rulmenți” (*ce tineri eram și ce proști*).

Acest trecut glorios – „*partid iubit părinte bun noi suntem floarea tinereții*” – face însă pui și în democrație, pentru că vechiul și iubitul conducător este „ciuruit de vorbe și de gloanțe / de alt conducător iubit, cu tancurile și minerii lui veniți din / întunerice și plecând înapoi” (*ibid.*). În acest fel, ștafeta puterii este dusă mai departe: peste noi stăpânesc „nebulii de la butoane, gata să apese pe ele și să se / ascundă apoi în buncăre / în adăposturi nucleare în pântec de munți / și pe sub mări și oceane / noi rămânem la suprafață senini și prea puțin înspăimântați” (*un război, două războaie*).

Cuvântul război apare în carte de câteva zeci de ori, însoțit de tot armamentul din dotare și de sentimentele satelit – cel de nesiguranță, de îngrijorare, de teamă, de revoltă. Marea însăși, care până mai

ieri simboliza nesfârșirea, aventura, freamătul ființei, devine acum mesagerul morții, devine o „mare sarcastică”: „trec crucișătoare tancuri tunuri rachete umbra lor / se întinde poetică distrugătoare peste marea noastră, / peste liniștea ei pierdută / Domnul nostru din cer își astupă urechile cu nori și ochii /cu lentile gigantice de privit înăuntru” (*marea sarcastică*).

Lumea merge spre rău, iar jurnalul parțial „de război” al Valeriei înregistrează tocmai întruchipările răului. *Poetul*, spunea un vers, *vede totul*.

xxx

Prezentul volum își eficientizează poemele în

măsura în care acestea își mențin și dezvoltă atitudinea critică, satirică, la adresa ipocriziei noastre, a kitschului și surogatelor sociale, a imposturii și artificialității, a războiului, a vulpilor și crocodililor care fac jocurile democrației noastre color. Și se observă că nu sunt iertate nici ritualurile din prejma sacrului: „pupăm pătrățelele fotocopyate, la prețuri derizorii, / cu speranța că între imaginea ștersă și esența din cer / ar fi vreo legătură, alta decât cea comercială / sfînșii noștri de hârtie se decolorează ca orice speranță / de doi bani, se vestejesc la fel ca florile peste care nu plouă / e secetă pe pământ și în noi” (*secetă*).

Cât despre Domnul, acesta rămâne neimplicat în viața creaturii sale: „și Domnul trecea întorcând capul, nici măcar pedepse / nu mai trimitea, dar nici speranță și nici iubire / alegea să ne uite și chiar ne uita” (*sacrificiu*).

Eliminarea parțială a punctuației, propozițiile și frazele nemarcate cu literă mare la începutul lor și nici cu punct la sfârșit, contribuie la producerea unui text fluviu, la o scriitură năvalnică, ce își revărsă „peste margini” semnificațiile și referenții. *Marea sarcastică* practică o scriere avalanșă, puțin metaforică, poemele ei împlinite au un ton involburat, non-contemplativ, plin de nerv și acid.

Valeria Manta Tăicuțu își închipuie Apocalipsa ca pe o câmpie pustie și fără poezi: „în curând, aici va fi o câmpie și-atât, fără poezi” (*beție*). Și putem presupune că oamenii care trăiesc din întrupările Frumosului vor remarca lipsa poeziilor, însă majoritatea nu își va face probleme. Pentru că majoritatea nu trăiește din Frumos.

Titlul curios al cărții, care apare în versurile „ci marea sarcastică, cu flori de dolii ofrandă / suite pe câte un val cenușiu (...)”, pare să semnifice moartea.

Cred că *Marea sarcastică* este cel mai bun volum de poezie scris până acum de Valeria Manta Tăicuțu; fapt pentru care merită citit.

Mircea M. POP

Lucian Blaga în limba germană

Un prim volum bilingv cu poezii de Lucian Blaga a apărut deja în 1963 la editura Bibliotecii române din Freiburg cu titlul „Die Gezeiten der Seele / Mareele sufletului”. Selecție și traducere de Georg Drozdowski.

În 1965 publică Oskar Pastior un volum la Editura Tineretului cu titlul „Poezii alese / Ausgewählte Gedichte”.

În 1974 Wolf von Aichelburg publică la editura Albatros volumul „Poeme / Gedichte”.

În 1980 Ruth Herrfurth, din fosta R.D.G., realizează cel mai amplu volum bilingv din creația lui Blaga, cu titlul „Poeme / Gedichte” care apare la editura Minerva și însumează 687 de pagini.

După 1989 mai apare volumul „Der wunderbare Samen / Mirabila sămânță” în traducerea lui Wolf Aichelburg la Universal Dalsi, iar în 2003 la editura Dacia din Cluj-Napoca se reeditează „Die Gezeiten der Seele / Mareele sufletului”, volumul din 1963.

Aceste volume – cu excepția celui din 1964 – au apărut numai la edituri românești, rămânând volumele respective necunoscute în Vest.

Totuși Blaga este prezent și în Vest în unele antologii, precum: „Poezii românești de Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Ion Barbu”, alese de Hedi Hauser și Michael Rehs, editura Horst Erdmann, Tübingen, Basel, 1975, „În adâncul tuturor depărtărilor”, cu subtitlul: „șase poeți români din secolul 20”. Selecție, traducere și ilustrații de Wolf von Aichelburg, editura Süddeutsches Kulturwerk München, 1995, în care sunt incluse 14 poezii de Blaga (pp.79-94) și antologia „Orizont pierdut”, cu subtitlul „50 de poezii din română”, alegere și traducere de Hans Bergel, la editura Boack & Block, Berlin, 2012, cuprinzând 10 poezii de Lucian Blaga (pp.59-72).

De asemenea, Hans Dama din Viena a publicat 13 traduceri în cadrul Societății Culturale „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca în volumul 3 din 2003 apărut la Casa Cărții de Știință și alte 7 în reviste literare din țară.

Se mai cuvin amintite și volumele bilingve „Psalm an die Liebe und 46 andere Gedichte / Psalm dragostei și alte 46 de poezii” în traducerea subsemnatului, apărut în 2013 la editura Azur din Mannheim, precum și „66 poeme / Gedichte” tradus în colaborare cu Joachim Schwietzke și apărut în 2016 la Alba Iulia, la editura Altip.

Dacă toate volumele Blaga apărute până acum, exceptând antologiile menționate, au fost bilingve, meritul poetului și traducătorului Christian W. Schenk constă în faptul că realizează un volum destul de amplu, „**Cele mai frumoase poezii**”¹, însumând poezii numai în germană.

Volumul are drept „motto” poemul „Eva” din „Poemele luminii”.

Fiind vorba despre „cele mai frumoase poezii”, desigur că traducătorul le alege pe cele pe care le consideră ca atare. Majoritatea sunt din „Poemele luminii”, 15 din „În marea trecere”, tot 15 din „Laudă somnului”, 10 din „La cumpăna apelor”, din care reținem din poemul „Boală”, alcătuit din 5 distihuri, distihul „*Bolnav e omul, bolnavă piatra, / se stinge pomul, se sfarmă vatra*” excelent tradus: „*Krank ist der Mensch, krank auch der Stein / der Herd ist entzweit der Baum fehlt ein*” (p.109).

Din volumul „La curțile dorului” sunt alese 9 poeme, din „Nebănuitele trepte” 8, din „Vârsta de fier” 4, din „Corăbii cu cenușă” 9, (de fapt 10, având în vedere că din ușoară neatenție poemul „Cântecul somnului” apare inclus la „Poemele luminii”), din „Cântecul focului” 7. Din „Ce aude unicornul” e aleasă doar „Poezia”, iar din „Ultimele poezii” (1958-1960) doar 5 poeme, în schimb din „Addenda” – nici una! Cartea de față se încheie cu o „Notiță biografică” Blaga.

De aceea ne bucurăm că am avut inspirația de a alege în volumul „Psalm dragostei...”: „*poezii de Blaga mai puțin cunoscute care au apărut doar în addenda și periodice*” (p.12), iar în volumul „66 poeme/Gedichte” nici o poezie din „Poemele luminii” și „Pașii profetului”, fiindcă ambele volume erau traduse integral.

Adevărul este că s-a tradus mult din poezia lui Blaga, dar că majoritatea traducătorilor, fascinați fiind de primele volume, care, de fapt, sunt mai accesibile din toate punctele

de vedere, au neglijat creația lui Blaga de mai tâziu. De exemplu, poemul artă-poetică ”Eu nu strivesc corola de minuni a lumii” a fost tradus de 5 ori!

Privim cu invidie „Complete Poetical Works of Lucian Blaga” de la 1 iulie 2001, de 624 pagini, publicat de Center for Romanian Studies, precum și pe cel intitulat „Antologia poetică generală” realizat de Darie Novăceanu la Pressas de la Universidad de Zaragoza, 1 februarie 2006, de 289 pagini și ne întrebăm pe drept: Pe când integrala poetică Blaga în germană? Un răspuns concret se cuvine să-l așteptăm din partea ICR, forumul cel mai îndreptățit să soluționeze problema și căruia îi amintim că în mai 2025 se împlinesc 130 de ani de la nașterea poetului. Desigur că printre realizatorii acestui deziderat se cuvine a fi cooptat și traducătorul de față.

¹ Lucian Blaga: *Die schönsten Gedichte*. Übersetzt von Christian W. Schenk, Dionysos, Boppard am Rhein, 2021, 196 p.

Timpul și omul

Volumul semnat de Vasile Ionac, apărut la Editura 24:Ore Iași, trezește, de la început, curiozitatea cititorului prin titlul „Priviri peste timp”, în care prepoziția „peste” implică o dublă interpretare; „peste” cu semnificația *dincolo* de timp sau cu sensul *deasupra* timpului. Ambele posibilități de interpretare sunt valabile: dincolo de timpul uman în care se găsește și pe care îl trăiește poetul, nu poate fi decât tot timpul, mai ales dacă acceptăm ideea circularității acestuia. Timpul este simbolizat de o roată/cerc, în care se rotesc cele douăsprezece semne zodiacale, care implică ciclul vieții, conform Dicționarului de simboluri, semnat de Jean Chevalier și Alain Gheerbanț; în orice punct al cercului s-ar afla, privind în față sau în spate, poetul tot timp ar vedea, rămânând în timp; dacă e deasupra timpului, ieșind din coordonata măsurabilă a acestuia în afară, creatorul de poezie devine un fel de stăpân al dimensiunilor definitorii, fundamentale, ale universului, timpul integrându-se în spațiu, văzut ca un pătrat care corespunde pământului și materiei (op. citată). Așadar, privirile peste timp implică o acceptare a acestuia, cu toate urmările posibile și o negare a acestuia: „timpul este un nimic/care ne stinge scânteie cu scânteie/(...) timpul este unul dintre nimicurile/care îmi apropie prezentul”, iar privirile de „deasupra” timpului implică o neantizare a acestuia, în curgerea lui spre veșnicie.

Timpul devine personaj liric al volumului, fiind văzut din perspectiva unei triplicități: trecut-prezent-viitor, ieri-azi-măine, dimineată-amiază-înserare; diviziunile timpului în secole, ani, zile, ore, nu contează pentru poet. Pentru Vasile Ionac importante sunt doar clipele care au „ochii lor de vedere/și urechile lor spre a auzi”, care sunt momente ale *necesității*: hrana, tăcerea, somnul, ale *întâmplării*, cum ar fi iubirea (cine-i poate fixa ora?) sau ale *descoperirii* cuvintelor. Clipa-secundă este esența vieții fiecărui om care trebuie s-o cunoască, căci clipa e suspendată între *amintirea*-legată de trecut și *visul*-ce trimite în viitor. Este originală observația autorului, conform căreia în miezul unei secunde „s-ar putea să zărești, pentru o clipă, veșnicia”, aceasta fiind singura așteptare/care își schimbă mereu structura în gândire”. Și are poetul impresia că așteptarea e însuși timpul deghizat în ispită. Ca măsură a acestuia apare și clepsidra, care vizează „mersul stător (interesant oximoron!) al acestuia, mersul fiind al firului de nisip ce cade, stătătoare fiind firele de nisip aflate în așteptare. Timpul este al tuturor și al nimănui, în aceeași măsură, realizând doar o trecere dinspre *tinerețe* (vis) spre *bătrânețe* (păclă), marcând o rătăcire în tăcerile definitorii dintre cuvinte.

Timpul este o prezență obligatorie în apariția înserărilor care au o dimineată și o amiază, în care fiecare om se poate învăța ca o roată, asemenea timpului, care arzând fără flăcără între viață și moarte. Încercând să stabilească o relație a omului cu timpul, Vasile Ionac realizează că acesta nu se strecoară în viața ființei umane, ci este trăit de ființa care trece prin timp nepăsătoare; ideea obsedantă a imposibilității de a măsura vremea dă naștere unor imagini originale: „timpul se stinge hoșește” (când e timp măsurabil, individual); „timpul se varsă în uitare, fiind egal cu nesfârșirea” (când e universal), sau „se scurge”, precum acel „tempora labuntur”, din „Fastele” lui Ovidiu (conform cunoscutului dicționar al lui I. Berg). În ceea ce-l privește, consideră că timpul i-a fost magister-profesor care l-a învățat că vremea e unică, aceasta cântărind oamenii până când din ei rămân amintirile și cenușa. Poetul pare să-și fi propus să discute problema existențială a timpului în legătură cu sine, cu ceea ce a simțit, a visat și a trăit: „timpul este tot ce-am fost/ ce sunt, ce voi fi/ ceea ce nu voi avea avea vreme/ să devin”. („Ancestrală”)

Văzut ca trecut, prezent și viitor, timpul e prezentat în sintagme originale: prezentul e „nesigur și amestecat”,

trecutul „închide șirul celor care au fost și nu mai sunt/ străbunii și bunicii”/(pentru Nicolae Steinhardt, de pildă, trecutul este o variabilă, o noțiune cu un conținut variabil, citându-l pe filozoful german Rudolf Stammer, în cartea sa „Primejdia mărturisirii); viitorul e doar „părere” despre identitatea altcuiva. Despre prezent, poetul formulează cele mai multe cugetări, care subliniază capacitatea inventivă a acestuia, deosebit de interesantă fiind observația privitoare la cele patru „rostuiri” ale omului ce se petrec în prezent: *curiozitatea*, punct de plecare al cunoașterii, *certitudinea*, în trăirea unor sentimente, *instrumentarea*, prin care se realizează fapta și *materia* (atomul) ce stă la baza creației. Prezentul, singurul care contează, nu este numai al rostuirii, ci și al zborului, al metamorfozei eului care poate deveni cântec „într-o scrisoare nescrisă”, ale cărei semne vor dăinui.

Timpul este urmărit și în dimensiuni restrânse: trecutul devine *ieri*, prezentul devine *azi*, viitorul devine *măine*. „Ieri”, semn al risipirii timpului, îl prezintă pe om mai tânăr; „Azi” omul este mai adevărat, căci timpul trăit e văzut și simțit, tot „azi” fiind direcția în care „poate să bată vântul, să curgă ploile, să se întunece marea”. „Măine” este inexplicabil, aflat mereu sub semnul incertitudinii „dacă voi mai fi”. Ce va veni nu poate fi prevăzut, ceea ce-și dorește nu poate fi definit. De aceea, „prezentul este singura stare de a fi” („Măine”).

Vasile Ionac, cel ce și-a dorit să supună timpul, observându-l în toate formele sale, l-a întrezărit și în anotimpuri care sunt în imaginația sa „stări ce se încolăcesc/ și formează cercuri/ în tulpina copacilor, apoi/ în calendare/ semne de trecere/ frumusețea iernii/ și farmecul primăverii sunt cele două capete/ ale unui cântec”. („Intersecție”) Cele mai dragi i-au fost primăvara pe care o definea „ca pe o iertare a iernii” și iarna, pentru că aceasta „urmează pentru o clipă dansul trecerii spre muguri”. Vara este absentă în poezia lui Vasile Ionac, dar interesant este faptul că intrând într-o altă vârstă trăiește, din plin, toamna.

Poeziile pe această temă sunt copleșitoare prin emoție, căci po-

etul, intrând în acest anotimp nepăsător, se trezește, fără să știe cum, invadat de toamna ce i-a ocupat sufletul, curios, odată cu iubirea: „frumusețea ta mi s-a născut străină;/ am tot rătăcit prin anotimpuri/ până când am auzit că-i toamnă...lasă-mă doar să te sărut/ și să-i spun toamnei că sunt/ timpul meu prezent”. („Frumusețea”) Anotimpul galben plânge în sufletul poetului, peste care varsă ploaie, freamătul lumii, soapele stelelor, în timp ce „câțiva ploi/ se plâng în frunze de toamnă”. („Singurătate”)

Privirile peste timp devin mijloc de cunoaștere a vieții în care Vasile Ionac pătrunde, pe care o controlează și din care selectează semnificații ce pot deveni poezie. În viață, esențială este *rostuirea* ce presupune *asezarea* lucrurilor și a sentimentelor după rostul lor, într-o ordine firească sau aleatorie, dar și *procurarea* (a procura, adică a face rost de ceva, a rostui) altor bunuri necesare vieții, cum ar fi: adevărul, frumosul, iubirea. Știind că viața unește un șir de opoziții, poetul apelează la antonimie, pentru a le defini și exemplifica: adevărul coexistă cu minciuna, poetul subliniind, absolut original, că „prin adevăr curge minciuna”; vederea (cu ochii!) e dublată de nevedere, căci omul poate vedea adevărul numai cu inima, ceea ce ne duce cu gândul la lecția despre „vedere” dată Micului prinț de către vulpe: „Nu poți vedea bine decât cu inima. Esențialul e invizibil pentru ochi” (Micul prinț, Antoine de Saint-Exupéry); iubirea se alătură neubirii, căci sărutul ca semn al iubirii (indiferent de ipostazele acesteia: dintre îndrăgostiți, dintre prieteni, dintre părinți și copii) poate deveni și semnul trădării, ca în cazul sărutului lui Iuda.

Poetul iese din sfera observațiilor comune, datorită curiozității, deschizând drum larg originalității sale. Astfel, pentru el veșnice în viața oamenilor nu sunt munții,

piatra, apele, ci iubirea, cuvântul, fapta, altfel spus *sentimentul*, *rostirea*, *acțiunea*. Deși este un trăitor ardent al vieții, o consideră, totuși, o iluzie. Mai folosește Vasile Ionac, cu bună știință, două sintagme ce dezvăluie sensuri diferite, deși par apropiate ca formă, căci una este semnificația expresiei „în timpul vieții”, alta este aceea a sintagmei „pe timpul vieții”. „În timpul vieții” se referă la conținutul acesteia, adică la esența vieții, la ceea ce se petrece între un trecut revolut și viitor, adică foamea, setea, dorul, dragostea, îndoiala și uitarea; cea de-a doua se referă la durata vieții (la temporalitate); viața înseamnă trecerea prin dimineți, nopți, zăbovirea sub ape, soare, ceață, anotimpuri. Durata înseamnă „venire, trecere și plecare”.

Privind peste timp, poetul conștientizează că o „nevoie” a sufletului este iubirea. Despre aceasta a compus „o poveste lirică” ce se încheagă treptat din mai multe poezii, căci Vasile Ionac nu scrie o poezie numai despre iubire, dar câte un vers sau două, câte o sintagmă, câte o mărturisire sau un adevăr elegiac definesc trăiri puternice, unele senzuale care îl arată ca pe un slujitor al lui Eros: „între mine și tine, timpul/a trecut mai ales prin mine(...)/mie îmi seamănă înserările”; „noi ne îndrăgostim cu sufletul rămas tânăr/(...) inima noastră înfloarește a dor”; „iubirea e înflorire instantanee în zefir”. Unele imagini sunt de o sensibilitate rară: „am să te ating doar cu sufletul/am să te sărut cu amintirea” sau „pasărea nu zboară cu aripile,/ ci cu aerul de sub ea, eu nu te iubesc doar cu inima/ ci și cu timpul prezent”. („Prezent”) Îndrăgostitul constată scurt „când ți-e drag/ doar iubesti”. Surprinzător de pătimaș este Vasile Ionac atunci când își dezvăluie cele mai intime trăiri: „trupul tău s-a născut în mine,/dragoste/ înainte ca tu să fii zidire” sau „te-aș chema să nu dormim/ când nopțile sunt lungi”/devoalând o fantezie erotică. Gândindu-se la posibilul sfârșit al dragostei, regretă că „trecătoarele iubiri/nu pot face punte/ între uitările mele și speranțele tale”. Regretă, analizându-și trăirile și iubirile din tinerețe, că sufletul său tânăr nu a putut oferi adăpost iubirii și nici odihnă fericirii.

Așa cum a scris „povești” despre timp („cândva, am văzut timpul/mergea pe jos, înspre cer”), despre iubire (pe care a irosit-o în „primăveri/ce mi-au trecut alături de ființă”), despre copilărie („copilul înseamnă copilărie/copilăria înseamnă mirare/mirarea se îndrăgostește; astfel se nasc întrebările”), tot așa a spus povești despre cunoaștere („cunoașterea este cea mai relativă/materie existențială/de aici începe uitarea”), despre așteptare și veșnicie („veșnicia e singura așteptare/care îți schimbă mereu structura în gânduri”), despre lumină („din nevoia de a se face lumină...aștept dimineată”) și despre amintiri („repetarea la ore exacte a anotimpurilor” realizând că timpul poate distorsiona ceea ce numim amintire. Mai ales „povestește” poetul despre nevoia cuvintelor de a ființa în poezie, pentru a căpăta lumina împrumutată din răsăritul soarelui, care înseamnă „bucurie a zilelor”.

Dincolo de povestea cuvintelor devenite poezie, aflăm adevăruri poetice despre lumina ce umblă desculță și crede în viața cuvintelor și despre poetul ce „iubește cu dimineata poeziei”. Poezia devine cântec, iar esența acestuia este însăși aventura poetului care creează iluzia că omul poate aparține atât universului (cerului înstelat), cât și ideii care face din el un cugetător. Aflat sub atotputernicia timpului, el intuiește că la „marginea timpului meu/cuvintele vor rămâne tăcute/pentru că timpul și cuvintele/nu au același sens/timpul se năruie/ cuvintele zidesc și se dăruie”. Împărtășind idei comune cu alți poeți, cum ar fi aceea a analogiei poezie-cântec, creatorul consideră că luminoasele cuvinte se leagă de a liniște, cântecul acestora adormind timpul.

După toate trecerile și petrecerile prin timp ale cărui coordonate, trăsături, săvârșiri se desprind din originalele definiții metaforice, *născocite* de imaginația poetului, susținute de spiritul său de observație, *împodobite* cu emoțiile sale, Vasile Ionac, minte echilibrată și suflet ardent, ajunge la concluzia că definitorii pentru ființă sunt *tinerețea* – generatoare de energii și de visuri, *dragostea* – condiția împlinirii sufletești și *frumusețea* – în orice formă, care presupune aspirația spre echilibru, armonie, bine și adevăr. Dacă ființa e și poet, ca Vasile Ionac, toate acestea se tocesc în poezie, indiferent de orientarea literară asumată.

Adrian Dinu RACHIERU

redimensionări

Dumitru Radu Popescu și „Morișca” Adevărului (II)

Sub aparența unui roman țărănesc, dobândind „un ton epopeic” (cf. Mirela Roznoveanu), *F* (1969), ca apariție surprinzătoare, de șocantă virtuozitate tehnică, vorbind despre o tragedie colectivă, închidea (temporal), de la *Boul și vaca* până la *Cele șapte ferestre ale labirintului*, un întreg ciclu, fiind o „revărsare evenimentială” într-un *regat al spaimelor*. Oamenii sunt *legați* între ei, Marele Mecanism îi cuprinde pe toți; hieroglifa *F* poate fi o cale / calea de acces spre o lume labirintică, „frisonată” (cf. C. Cubleşan), încercată de viermuială și frică; „îndemonizații” (cf. Cornel Ungureanu) se tem unii de alții; întors acasă, procurorul Tică vrea să asculte toate vocile într-un sat „întors pe dos”, vrea ca *adevărul*, dincolo de vorbe, să rămână mărturie. *F* (la care, din păcate, se oprește analiza lui N. Manolescu) este un reper decisiv pe traiectul scriitoricesc al lui D.R. Popescu și, inspirat, Valentin Tașcu distingea, în *Dincoace și dincolo de F* (1981), această etapizare, fixând o bornă de neocolit.

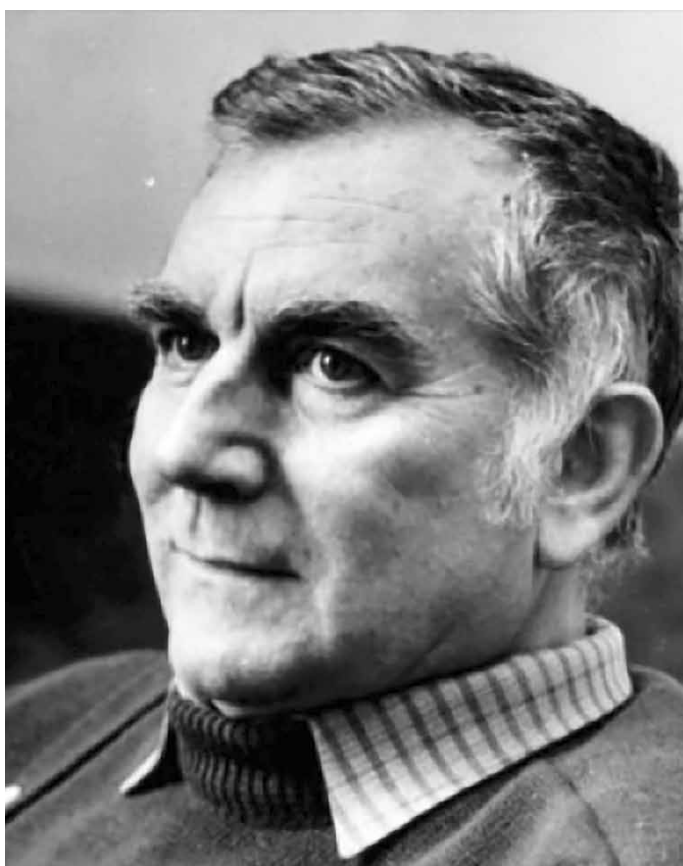
Pornind de la o enigmă-pretext, stăpânind, prin convergența detaliilor, un teritoriu fictiv, digresivă, aparent fără logică, culegând o aglomerație de întâmplări (*horror*, chiar), proza trăiește, în căutarea adevărului, prin acumulare și sofistică, suspendând verdictul. S-a vorbit (insistent) de influența lui Faulkner, a fost invocată (repetat), din unghiul teatralității, lumea shakesperiană, cu mășcăricii și bufonii ei, întoarsă în tragic, fără măreție, sub glazura burlescului și grotescului, respectând, însă, severe convenții dramaturgice. Putem cerceta, cu folos, substratul mitic, filonul folcloric, sonda arhetipală sau fabulosul epic, în vecinătatea lui Marquez și a magnetismului realismului magic, influențe „topite” în retortele alchimistului Dumitru Radu Popescu, desfășurând, într-o lume de relativități, o viziune asupra vieții, de pregnant relief stilistic. Și impunând, cum sesiza Vl. Streinu, încă în 1968, *o dublă percepție estetică* (diafan / trivial), într-o formulă literară de acută originalitate, centrifugală, complicată prin sistemul de oglinzi, sub aura incertitudinii.

Și *Iepurele schiop* (1980), deschizând un nou ciclu epic, se dorea insolit și aluvionar, eliberând o fantezie greu de strunit și înglobând, nesățios, *o realitate totală*. Indecis, evaziv, derutant prin caleidoscopie, pulverizând convențiile, aglutinând orice, plin de bizarerii, fără centru, așadar, noul „roman” (deschis) dovedea, din nou, „elasticitatea” formulei testată de D.R. Popescu, în numele unui febril și neostoit experimentalism (cf. Mircea Iorgulescu). Și tot sub masca unei relatări ingenuie, convocând un șir de naratori, livrând adevăruri parțiale, cu sens bruiat, prin avalanșa interpretărilor și faptelor noi, contradictorii, părând a se anula reciproc.

Spărgând granițele realismului tradițional, romancierul construiește, convocând personaje fictive și reale, barochismul și onirismul, o Istorie încâlcită și un spațiu geografic imaginar, sub cupola realismului magic. Iată, un creator amator, ziaristul ardelean Tiron B., suspectat de grafomanie, erou al romanului și, deopotrivă, comentator, interpretând toate rolurile este delegat, de romancierul-redactor, a rescrie istoriografia (oficializată), pliindu-se altor clișee (*Viața și opera lui Tiron B.*, I-II, 1980-1982). Cîrcarul Francisc, zisul „împărat al norilor”, se substituie autorului omniscient. *Orașul îngerilor* (1985) reconstitua istoria tulbure a anilor '40 și eliberarea Ardealului, topind istorii orale, de circulație și dezlegând, ca și în precedentele titluri, „în ambianța vremii factorii mai puțin spectaculoși”, printr-o complicată țesătură de personaje și fapte, sfidând cronologia; așa cum, de pildă, fotografia Gogu Pană „împune o realitate”. Cu romane-deltă (cf. I. Simuț), cultivând, ca dramaturg, un realism „simulat”,

propagandistic (crede Ciprian Șiualea), Dumitru Radu Popescu, când nu e sedus de exerciții stilistice, performante în sine, lansează diatribe înveninate, sub semnul contrautoipiei (v. *Noptile săptămânii*). Îndeosebi, în faimoasele „scrisori deschise”, dar și în romanele din urmă (v. *Paolo și Francesca*) unde, prin știutorul profesor de sport Mircea Zero Kopros (M.Z.K.), pune problema „ochilor văzători” într-o lume confuză, hibridată, cu statut de *moroi*, într-un „timp fals”, obligat să rejudece Istoria printr-o nouă „reîncadrare”, așa cum plănuiește politicianul Sâmbuan, construind *Cimitirul Nou*, al Eroilor și Trădătorilor neamului.

În fond, barochizantul prozator, așa cum mărturisea, vrea să găsească *tonul* în efortul de „recompunere” a Istoriei. Or, ficțiunea, ca realitate suverană și totală, speră să prindă tocmai „pulsăția adevărată a timpului”, să aducă la lumină cazuri mărunte, vieți minore, prinse și strivite de marele angrenaj, anonimii care stau la

„temelia Istoriei”, atentă la „ochii și urechile lumii” (explică Tiron B.); să lumineze intercondiționarea, determinismul circumstanțelor (plonjând în absurd), vârtejul relativist. Să afle, precum încerca abilul intrigant Moise, *ce înseamnă Istoria*, „un joc”, după părerea maleficului director de școală, împins în grotesc, încercând „să ucidă” picioarele dansatorilor sleiți, victime ale „bătăii (sale) de joc”. Sau să constate, precum în *Cămășile roșii* (din *Falca lui Cain*), întorcând pe dos concluzia basmică, într-o istorie rememorată parodic, că răul învinge; că răul nu poate fi evitat prin boicot, cum spera dezamăgitul Zoli; sau că *omul problematic*, dincolo de samavolniciei, trăiește într-o lume dăruită cu miracole. Ceea ce prozatorul, și un harnic epistolier, colocvial și vervos, biciuind sindromul autist cu „furibonderie pamfletară” (cf. Jeana Morărescu), chiar asta face prin scrisorile sale *deschise*. Această magmă epico-lirică, revărsată cvasi-metaforic, prin recurs la operele mari ale umanității, vrea să împiedice „marșul duios al uitării de sine”; publicistica epistolară vorbește despre protopărinți, despre eroi, viață și moarte, despre sublim și ridicol, despre suferința morală; sau, sarcasmic, despre cei fără memorie, blamând, hilar, *balastul cărților*. Și, în fine, din *colțul nostru de rai*, despre cei ce trudes pe „ogorul florii de piper”. Cu mare poftă de scris și minuțiozitate realistă, prolific, „pulverizat” în discursurile perso-

najelor (cf. Dan Culcer), punând în dificultate cititorul obișnuit, de un postmodernism neprogramat (cum sesiza, subtil, regretata Jeana Morărescu, etichetă refuzată net de Ciprian Șiualea, considerată chiar „o fraudă estetică”), deșteptând imaginarul subconștient și invitând la „interogarea misterului ontologic”. Impresionând prin anvergură, proza lui Dumitru Radu Popescu, dincolo de trama (coaja) *policier*-ului, își dezvăluie *structura palimpsestică*, aptă de „revelare sacrală” (ortofanică). Cu atât mai nedumeritor, așadar, slabul interes (postdecembrist), însoțind cărțile d-sale, numeroase.

*

Aproape necunoscut (și, în consecință, necomentat), romanul *Săptămâna de miere* (1999) s-a ivit, aflăm, după „o îndelungată cercetare”. Prozatorul, inițial, gândise o trilogie, alăturând romanului în cauză alte două cărți, *Delta* și *Oglinda*; și acest proiect a fost părăsit, însă, rămânând doar tentativa de a lumina („nițelus”, zice șagalic autorul) lovitură, pusă la cale de „o mână de evrei”, la banca din Giulești (28 iulie 1959), atacând „mașina cu bani”. Evident, nu e vorba de o supervizare, juridică sau politică, a cazului, ci de o falsă reconstituire, „cu mijloacele blajine ale condeiului”. Adică, absorbând în magma textului, dincolo de „ancorarea” în epocă, mărturii disparate, în conflict, sub semnul supoziției, încălcând firele epice într-un atractiv „spectacol de vorbe”.

Suntem în anii în care nebunia de după război „prindea viață”, surpând temeliile lumii vechi. Istoria, cugetă un personaj, trebuie distrusă; ea înseamnă „o continuă visare”. Leon, un evreu „de nădejde”, pricepe că marxiștii, ca și iacobinii, vor fericirea cu forța. Opera socialismului ar fi o lume în sărbătoare, chiar dacă Tase, protagonistul-pivot, o înțelege ca o societate fără suflet, plină de lozinci. Cum Marx oferise *un text absolut*, stabilind „niște legi”, ideologia pare „un paradis al cauzei comune”, deși Lică (Alexandru Ioanid, cumnatul lui Drăghici, implicat în afaceri cu case) conștientizează prăpastia dintre ideal și realitate. Aventurierul Tase, scos din învățământ, un „suflețel oniric” și „hoț de femei”, ar vrea să-și izbăvească „poporul”, ajutându-l cu bani. Or, copoiul de rasă Cazimir Ionete, talmăcitor / colecționar de vise, însă fără vârstă, un arhetip sau o ficțiune, pătrunde în visele lui Tase și denunță abandonul: Tase, fluturile rătăcitor, „marțafoiul gagicar”, vrea să-și cheltuiască *beția de viață*, uitând de ideile pentru care a luptat. Nebunia în care intrase „ca într-o povestă” (jaful), îl va teroriza; bucureșteanul Tase, „nu evreu sau român” (cum se prezenta), nu mai crede nici măcar în sine. Deși planul croit părușe perfect, povestea „năroadă” a atacului banditesc îi întreține spaima, o „teroare friguroasă”; curajul sălbatec (inițial), apoi pașii rătăciți, vânat de oamenii lui Drăghici îl aruncă în plasa coșmarului, în gura puștilor, „trăind” visul *execuției*. Dacă dușmanii au fost puși „cu botul pe labe” cei din banda teroristă află că tovarășii de luptă și de idealuri sunt mai periculoși. Soldați devotați, evreii roșii „uită cine-au fost ieri”, se dezic de legătura cu Partidul, vor să o șteargă în Izrael. Ceea ce intenționa și enigmaticul Tase, apelând la sprijinul petrecărețului Gogu, alt personaj important al epocii. O epocă suspicioasă, pe care însuși Gogu-Torquemada o califică drept „curvășărie ideologică”, promovând răul ca formă a inteligenței.

Ca romane „neterminate”, cărțile lui Dumitru Radu Popescu, greoaie, masive, „polițiste”, rămân provocatoare; ori, *ancheta* întreprinsă de scriitor „trebuie terminată de cititor”, ne îndemna autorul *Vânătorii regale*.

Flavius PARASCHIV

Un (fals) tratat de antropologie

Despre Mircea Băduț am mai scris și în anii trecuți. Scriitorul a absolvit Facultatea de Electrotehnică din Craiova la începutul anilor '90 și s-a concentrat, cel puțin în prima parte a carierei, mai mult pe domeniul tehnic (cine a studiat informatica, de exemplu, nu are cum să nu-i cunoască volumele despre CAD și GIS). Cu toate acestea, interesul lui Mircea Băduț s-a mutat din ce în ce mai serios spre literatură, iar drept mărturie stau cărți de ficțiune ca *Ficțiuni Primare* (Editura Conphys, 2006), *Ficțiuni Secunde* (Editura Europress, 2016/2020) sau *Întoarcerea perenă* (Editura Europress, 2018/2020).

Ultima carte tipărită de autorul în cauză este o colecție de eseuri, publicată anul acesta tot la Editura Europress: *Fals tratat de antropologie*. Volumul conține studii și monologuri pe teme diverse, toate publicate de-a lungul timpului, iar ceea ce atrage atenția din start este natura letăea stilului. Eseistul nu pretinde niciodată că epuizează subiectul aflat în discuție. Din contra, textele lansează întrebări viabile, încă actuale, iar răspunsul nu face altceva decât să provoace mai departe și să stârnească alte semne de întrebare în mintea cititorilor.

Așa cum ne-a obișnuit, stilul abordat de prozatorul-inginer este cât se poate de limpede. Printr-un limbaj simplu, dar plin de substanță, publicul cititor poate descoperi reflecții coerente despre probleme actuale și nu numai. De exemplu,

în *Thanatos în oglinda cu patru colțuri (a)simetrice*, autorul meditează pornind de la ideea sinuciderii. Acest act este analizat din 4 perspective unice, care încep de la suferința cauzată familiei și apropiaților și terminând cu modul în care decid ceilalți să judece gestul (sinucigașul a fost un laș, a renunțat la „lupta” de zi cu zi etc.).

În alte texte, subiectele capătă alte valențe. Ne referim aici la studiile în care discuția tinde să devină mai abstractă. De pildă, în *Despre idei și blocaje*, întâlnim o încercare de raționalizare a modului în care ideile se nasc în mintea oamenilor. Chiar dacă eseul are o încărcătură intelectuală puternică, stilul „deschide”, într-o anumită măsură, accesul spre o înțelegere cât mai pătrunzătoare. În opinia lui Mircea Băduț, apariția unei idei are impactul unei revelații de mici dimensiuni, care promite să schimbe ceva în modul de a gândi și de a fi (p. 104). De remarcă faptul că autorul nu precizează că o idee *trebuie* sau necesită să modifice ceva în conținutul propriei vieți. O idee *promite* o schimbare, dar nu o și înfăptuiește imediat. În acest punct, eseistul oferă exemplul unui regim alimentar, care poate funcționa sau nu, în ciuda faptului că recomandările au fost respectate în totalitate (p. 105). Altfel spus, o cugetare are două dimensiuni, după cum se precizează și în finalul textului: „Unele idei ne animă, ne dau energie. Altele ne deprimă până la renunțare. Unele idei ajung să ne preocupe până la obsesie, devenindu-ne gândurile sau chiar viața pe alte făgașe. Unele idei înalță destine, altele pot să le coboare. (Altfel spus, ideile fac și desfac destine)” (p. 106).

Revenind pe câmpul beletristicii, în *SF-ul ca literatură formativă* avem parte de câteva opinii demne de reținut despre natura science-fiction-ului. În treacăt fie spus, Mircea Băduț este deja familiarizat cu tehnicile S.F.-ului, iar opiniile lui provin dintr-o pasiune bine cultivată. Pentru autorul *Ficțiunilor secundare*, S.F.-ul se definește ca „o aventură umană (individuală, de grup, de specie) desfășurată în condiții extraordinare (într-o lume ce diferă de lumea noastră obișnuită prin una sau mai multe abateri de legități naturale), dar în contextul unei coerențe cvasi-științifice (adică derulându-se în limitele unei plauzibilități, oricând de elastică ar fi aceasta)” (p. 226). Scriitorul identifică în această definiție trei elemente principale ale literaturii S.F.: aventura, experiența, anomalia/extraordinalitatea și decorul care asigură contextul logic al narațiunii. Aventura nu se referă neapărat la o experiență umană, ci din contra. Există, după cum bine precizează și Mircea Băduț, narațiuni în care personajele sunt alte ființe, deși acestea au experiențe similare oamenilor. Anomalia se referă, de fapt, la ceva care distruge ordinea naturală a firescului (călătorii în timp, evenimente extrasenzoriale, iar lista poate continua). Ultimul element al definiției se referă la faptul că cele expuse în intrigă trebuie să se desfășoare, mai mult sau mai puțin, într-un cadru care prezintă credibilitate (p. 226 – 227). Totodată, genul S.F. are un rol educativ prin faptul că oferă atât o cunoaștere de tip cantitativ (pe care eseistul o identifică cu acumularea de cunoștințe), cât și una cantitativă (care presupune dezvoltarea abilităților de sinteză, relaționare și – desigur – de gândire abstractă) (p.228). Cele două modalități de cunoaștere nu sunt specifice science-fiction-ului, ci pot fi atribuite și altor specii literare. Din punctul meu de vedere, science-fiction-ul este popular și încă valabil pentru că oferă viziuni asupra unor lumi care pot fi. Dincolo de elementul științific, un text S.F. comunică ceva despre umanitate, iar aici intervine farmecul acestui tip de scriitură: explorarea posibilităților de expresie prin adăugarea unor detalii tehnice, științifice etc.

Ultimul volum tipărit de Mircea Băduț conține și alte eseuri ofertante, care merită descoperite și studiate de publicul cititor. În *Fals tratat de antropologie* descoperim o aventură intelectuală cuprinzătoare, iar autorul reușește să nu dezamăgească nici de data aceasta.

Emanuel VASILIU

Serile filmului românesc – ediția a XIII-a

Principalul invitat a fost Marcel Iureș, organizatorii alegând o serie de cinci filme, producții internaționale și naționale, în care renumitul actor român a jucat fie rolul principal, fie un rol de secundar de impact, în compania unor vedete hollywoodiene precum Bruce Willis, George Clooney sau Nicole Kidman.

Prima documentație video din cadrul festivalului inițiat în 2010 de Asociația studenților jurnaliști din Iași a fost „Regele Mihai: drumul către casă” (regia Trevor Poots, 2021), proiectată în anul Centenarului Încoronării Regelui Ferdinand I și a reginei Maria. Utilizând forma unui documentar biografic, regizorul acordă un interes deosebit enunțării unui adevăr istoric: responsabilitatea Regelui Mihai I privind lovitura de stat din data de 23 august 1944. Ceea ce este cunoscut generației mele prin formule eliptice, precum „La 23 August 1944, România s-a alăturat coaliției antifasciste și a adus o importantă contribuție la cauza aliaților.” (Istoria universală modernă și contemporană. Manual pentru clasa a X-a, Editura didactică și pedagogică, R.A.

Surpriza selecției festivaliere a fost cu siguranță „Pentru mine tu ești Ceaușescu” (2021) în regia lui Sebastian Mihăilescu. Este o documentație video care contrapune costume fanteziste unor replici alese pe bază de documente de arhivă din viața fostului președinte al R.S.R., livrate neprofesionist, în cadrul unor reconstituiri, lecturi „la masă”, dacă vreți; actorii sunt costumați și poziționați în majoritatea cazurilor frontal în decor, cu dispozitivul cinematografic la vedere (microfon-girafă, lumini). Regizorul nu a încercat să rafineze jocul actoricesc, ceea ce se comunică fiind personalitățile actorilor neprofesioniști aflați într-un permanent casting pentru rolul lui Nicolae Ceaușescu; în montaj sunt incluse secvențe de discuție între actori din afara filmărilor, astfel rezultând un portret al generației actuale recrutate din toate straturile societății.

Revelația acestei ediții a festivalului este, fără doar și poate, „Imaculat” (2021), în regia Monicăi Stan și a lui George Chiper-Lillemark. În același timp director de imagine, ultimul co-semnat al regiei a ales să filmeze în neobișnuitul format academic, efectul

– București, 1998, p. 110) nu identifică actantul. Greu cred că un elev de 16 ani, care și-a petrecut întreaga viață într-o republică, își poate închipui o monarhie și diferența dintre decizia unui guvern și cea a unui monarh. Un al doilea aspect de interes în documentația video a fost mențiunea că Regele Mihai I a contribuit la aderarea României la NATO. Nedorind să diminueze meritele regizorului Trevor Poots, poate ar fi fost util de insistat asupra metodelor prin care acest deziderat a fost atins. Motivele sunt astăzi evidente.

fiind, bine-nțeles, cel al portretizării personajului principal feminin și a unora dintre personajele secundare. Într-o primă parte a filmului, Daria este urmărită la prim-plan, mișcările de cameră ignorând în mod consecvent fundalul. Rezultă o imagine plată, lipsită de perspectivă, umplută însă prin tensiunea jocului actoricesc dezvoltat de Ana Dumitrașcu.

În absența cadrelor generale, actrița atinge un maximum de expresivitate prin priviri și gestică, perfect adaptate unui personaj care frapează prin inocență.

Cărți în curs de apariție la Editura ALFA

Maria BILAȘEVSCI

Adrian Podoleanu

Un virtuoz al zugrăvirii de subțire

Un album monografic, pe lângă o muncă de cercetare, aprofundare, înțelegere în context a vieții unui artist, este un act de generozitate intelectuală, oferit publicului cu toată onestitatea poveștii cuprinsă în paginile sale. Tocmai de aceea, albumul monografic Adrian Podoleanu, *Un virtuoz al zugrăvirii de subțire*, este, în primul rând o călătorie prin penelul autorului, scriitorul Grigore Ilisei, o călătorie în matricea umană, apoi artistică a celui care scris nenumărate file de autenticitate în arta românească. Astăzi, când amintirea stălpilor pe care s-au ridicat generații de specialiști face parte din discursul oficios de auto-validare într-o urbe culturală, raritatea cercetărilor și caracterul exclusiv intim al demersurilor de publicare, susținute preponderent familie, te face cu atât mai mult să apreciezi plusul adus cunoașterii și perpetuării pentru posteritate a emblemelor artistice care au iubit și dăruit Iașului din preaplinul lor. Ca critic de artă, nu pot decât să sper că, într-un viitor mai senin, cei responsabili de a sprijini cultura, vor rețipări din gândurile și speranțele puse pe hârtie, pe pânză, prin creion sau culoare, într-o recuperare memoriei care și astăzi, formează conștiințe artistice, așa cum a fost pictorul Adrian Podoleanu. Alături de scriitor, familia, Georgeta Podoleanu, Adriana și Sonia, sunt viorile care au s-au unit la unison în erudita simfonie a redescoperirii celui care a fost artist, pedagog, soț și tată.

Împărțit în șase capitole, albumul mărturisește, prin împărțirea sa, file din biografia maestrului Podoleanu. Un prim capitol, *Excurs monografic*, începe cu povestea de familie, a mezinului Andrușca, născut la 26 august 1928, a mamei sale Maria și a tatălui Trofim Prohnițchi. Harul de scriitor al lui Grigore Ilisei te face să simți splendorile sărbătorilor de Paște sau truda activităților de zi cu zi, în mica gospodărie din Sadacia, pe malul Cogălnicului. Aflăm importante repere în evoluția artistică, de la preșuirea de către părinți a educației, înainte de munca în gospodărie, la întâlnirile cu pictorul Ioan Bălău (absolvent al Școlii de Arte Frumoase din Iași sub Nicolae Tonitza și Stefan Dimitrescu), în timpul studiilor la Școala Normală din Chișinău. Momentul providențial, al întâlnirii cu Bălău, a fost înregistrat prin schițele păstrate peste ani și ani, după cum semnaleză scriitorul, „contemplarea și descrierea odoarelor nevăzute la prima vedere, se aflau înscrise în codul său genetic, anume ca să poată immortaliza clipa ce repede, să nu se lepede, cum rostea Eminescu”. Descrierea evenimentelor ce au dus la anii de exil de pe tărâmurile natale, mai întâi Ardeal, cu mica oprire în Gara Iașului, unde amprenta locului a răsunat în sufletul tânăr, întâlnirea profesorilor ce i-au deschis ferestre înspre înțelegerea artei de la Institutul de Arte Plastice „Ion Andreescu” de la Cluj (Anton Lazăr, Alexandru Mohi, Aurel Ciupe), contactul cu creația lui Th. Pallady și, mai ales, întâlnirea cu soția sa, Georgeta, sunt adevărate mărturisiri, condensate de Grigore Ilisei asemenea micilor minuni ce schimbă destine.

Așezarea la Iași, începerea carierei artistice, ulterior universitare, expozițiile de forță avute la Iași și București, validările profesionale, mult necesare la început de drum, de către cei mai titrați critici de artă, prietenii cu generația de pictori ce se stabileau drept borne identitare ale artei ieșene post-belice, Mihăilescu Craiu, Alupi, Agafitei, Boușcă, Popa, Hatmanu ș.a.

Mai mult decât redarea climatului unei generații, Grigore Ilisei recompune traseele expoziționale, punctând astfel inovația stilistică specifică fiecărei perioade de timp, mediul predilect de lucru, ecourile contemporanilor. Astfel aflăm importante informații despre expoziția din 1963 din București cu care a cucerit publicul și a primit încrederea criticilor Petru Comarnescu, Amelia Pavel și despre cea de la Sala Victoria, 1965, în Iași, unde cele 127 de lucrări dispuse pe simeză au

însemnat „consacrarea nu doar ca unul dintre cei mai importanți acuareliști ai acelor ani, ci al întregii istorii a acuarelei românești, o tehnică a fragilității și visării, a cântului înșoriat sau înlăcrimat” (p. 34). Urmând trecerile și experimentările cu uleiuri și tehnici mixte, materializate în expozițiile ce au urmat, prin exemple concise aduse de Grigore Ilisei (*Orașul dalmat, Muntenegru, Curioșii, Brigada, ș.a.*) observăm profunda trăire plastică și alchimia transformărilor în registrul cromatic. De asemenea, scriitorul delimitează genurile cultivate de Adrian Podoleanu în peisaj, natură statică, portret, în tehnica acuarelei, uleiului și pastelului, uneori tehnici mixte, probând inovația și prospețimea pe care a avut-o pictura sa pe întreaga perioadă a carierei artistice, „arta compunerii suprafețelor, reunite într-un același țel, cel al făptuirii miracolului frumuseții”. Această frumusețe a însemnat orice obiect însușit, case, crâmpie de peisaj, „florile podoleniene” și personajele care și-au depășit stadiul carnal, arătând prin fiecare linie și tușă de culoare, existența unui fin psiholog, cunoscător în „știința citirii caracterului”.

Autorul notează cheia de citire a creației lui Adrian Podoleanu care, „nu a fost doar artistul de mare performanță pe care îl știm. În personalitatea sa au coexistat mai multe euri, dar cele mai relevante au fost cele ale creatorului și magistrului de la înalta școală de arte a Iașilor”. Cu această constatare intri în cea de-a doua dimensiune a caracterului cultural a creației lui Adrian Podoleanu. Actul predării, în fapt o dăruire, ce continuă profesiunea de credință mărturisită în interviul realizat de Gloria Lăcătușu în 1988, redat în partea a doua a albumului, *Confesiuni*, a însemnat nu doar formarea unor generații de artiști, ci însuflarea unei discipline și dragoste față de profesia aleasă. Fiica sa, Sonia, remarcă în partea a treia a albumului, a amintirilor, într-un text dedicat tatei, că în Adrian Podoleanu „artistul și criticul dădeau mâna cu dascălul exigent și cu tatăl îngăduitor și mândru”. Cu siguranță, mărturiile scrise ale absolvenților săi, dar mai ales cele plastice, cu sămburele în gândirea podoleniană, arată că pe lângă calitatea de dascăl, pentru cei care îi câștigau încrederea, devenea un prieten.

Intimitatea propriei case, a relațiilor cu familia sa strânsă, de la proprii părinți la copii, poate fi citită printre rândurile scrise de Georgeta Podoleanu și Adriana Micu. Camaraderia deloc ușoară a plasticianului cu muzeograful, barierele depășite prin respect și susținere reciprocă, strălucirea bucuriei de a fi și de a forma un întreg solid, a stat nu doar la temelia familiei, ci la înrăurirea benefică asupra activității profesionale a fiecăruia dintre cei doi. Adesea, traseul părinților este urmat, cu fidelitate, de copii, atât în reușite, dar mai ales în încercări. Similitudinile în destinele profesionale Adrian-Adriana, ne arată că șansa, evoluția, se arată celor stăruitori.

Mărturiisrile colegilor de breaslă, Dan Hatmanu, Liviu Suhar, Zamfira Birzu, ne zugrăvesc portrete distincte ale aceluiași artist, numitorul comun fiind relevanța în fața picturii podoleniene. Susținut de teoreticienii artei, cronicile de expoziție semnate Constantin Ciopraga, Cornel Radu Constantinescu, Vasile Drăguț, inserțiile punctuale din Valentin Ciucă, Negoită Lăptoiu, devin fresce în timp, ce au captat din substanța clipei și a virtuozității plastice.

Prin selecția de imagini, care acoperă o mare parte a prezentului album, Grigore Ilisei oferă o vastă incursiune în universul artei Maestrului Adrian Podoleanu, fie grafică, acuarelă, pastel sau pictură în ulei. Acest album reconstituie o lume nu numai cu optica istoricului de artă, a scriitorului, a arheologului culturii, ci și cu pasiunea unui mare cunoscător și iubitor de artă. Un an mai bogat cu o carte de mare ținută, rezultat al inspirației și muncii unui vrednic cărturar ieșean – Grigore Ilisei.

Pictură de Adrian Podoleanu

Ioan RĂDUCEA

Vandalizarea după graffiti

Vandalizarea clădirilor și a spațiului public este reproșul principal care i s-a adus artei graffiti. Manifestată la început, în anii 1960-1970, prin însemne marcând inclusiv teritoriul bandelor, în cartiere sărace din Philadelphia și New York, ea cunoaște etape de evoluție (taguri, *throw-up-uri*, *bomb-uri*, *piece-uri*, producții colective), afirmă artiști specifici (Keith Haring, Jean-Michel Bastiat) și își diversifică tehnicile (șabloane, *paste-up-uri* – i.e. afișe –, instalații), pe măsură ce se asimilează artei stradale, ba chiar și muralismului.

Toate acestea, urmare a faptului că, după ce a început să fie acceptată în galerii de artă și să fie susținută de o industrie specifică (tuburi cu vopsea aerosol, culori lavabile), ea s-a și instituționalizat, treptat, uneori nedecarat. Astăzi, oficialitățile îi asigură chiar și spații specifice de expunere sau, cel puțin, permit intervenții (și microintervenții) în anumite puncte. Este și cazul României, al Iașului inclusiv, care, în perioada 23-25 septembrie 2022, a găzduit cea de a treia ediție a Festivalului de artă stradală *Street delivery* (prima ediție, în 2006, la București, a doua la Timișoara). Locul ales a fost scuarul „Octav Băncilă” de lângă podul rutier cu același nume, lucru firesc, de vreme ce principalul punct de atracție l-a constituit prezentarea producțiilor vizuale care au decorat recent pasajul (unele se aflau încă în lucru). Coordonată de organizația „Artipic”, în asociere cu Primăria Municipiului Iași și cu Colegiul Național de Artă „Octav Băncilă”, sub „brandul-umbrelă” *Regenerarte*, inițiativa a presupus mai multe etape, printre care finanțarea, stabilirea unor sesiuni de lucru (finaluri de săptămână), a unor echipe de voluntari, selectarea participanților, dintre care staruri ale domeniului, din oraș și din țară, în frunte cu Harcea Pacea, care a asigurat coordonarea tuturor, dar și Kaput, Frag, Menta ori un număr de liceeni bănciliști – de menționat că locul ales se află în preajma fostei case Băncilă, care ar fi putut fi muzeu dar care a fost demolată, prin nepurtare de grijă, pe la 1990.

Așadar, artă, fostă contestatară, acum cu acte în regulă, cu voie de la stăpânire, ba chiar cu sprijinul ei (polițiștii comunitari patrulau și ei, îndrumând trecătorii și contemplând lucrările). Însă problemele de legitimare nu au dispărut: astfel instituționalizați, creatorii nu cumva riscă să fie simpli promotori ai narațiunilor oficiale, mai ales că le-a fost fixată și o tematică, și încă una dublă, inerent contradictorie – omagierea lui Băncilă și condamnarea războiului din Ucraina? Reacțiile, așa cum apar ele în operele artistice în sine, au fost în bună parte conformiste, deși există și exemple de ignorare totală a tematicii – cf. lucrările complexe, cu ecouri de op-art, ale unor artiști timișoreni, în partea dinspre cartierul Alexandru cel Bun a podului. Abil, Harcea Pacea dezvoltă, înseriat cu aceștia, un savuros *piece*, din care nu lipsește tagul său, cel scriptic și cel imagistic – șobolanul cu mască de gaze – iar în locul cel mai vizibil (pilon de lângă bulevard) fixează și capodopera: portretul supradimensionat (cca. 6x4 m.) al pictorului evocat, în cap cu o bască din care atârnă pe o ureche exotice foi vernil...

Salutară este și replica la un tablou bucolic (grigorescian mai degrabă), în care o țărancă, purtând pe umăr sapa, cu o mioară alături, contemplă, pe fondul orașului, un panou cu indiciile bursier (în cădere). Ce ne facem însă cu o lucrare care ne propune aducerea la zi a imaginii iconice 1907 a lui Octav Băncilă? Aici, personajul în alergare, care umple tot spațiul, nu mai este țărânul nostru răsculat, luat la țintă de represiune, ci o femeie în pantaloni, alergând cu un copil în brațe și țeva unui tanc în spate. Văzduhul este albastru-galben, ciubotele copilului galbene, haina albastră, chiar și înfloriturile de pe ie alternează albastrul cu galbenul, în conformitate cu drapelul vecinilor. Lăsând la o parte execuția nereușită, noi știm că ia este un element identitar românesc (există și o zi a iei, pe care primăria o promovează cu regularitate) și nu am vrea să înțelegem că se promovează (poate și la nivel statal?) înlocuirea unor valori românești cu altele, etalate după cum bate vântul politic. Pe drumul conformismului extraestetic, pe care calcă destui dintre blinzii (ori îmblînziții) noștri grafferi, apar suficiente alte exemple de ridicol și de caricatură. Ceea ce este mai trist este însă faptul că ideea de vandalizare pare să fi fost preluată de oficialitate, pentru a fi aplicată la un nivel mai pervers: nu permitem întinarea clădirilor prin însemne (mai mult sau mai puțin) artistice dar permitem vandalizarea conștiințelor prin teme impuse și, încă mai urgent, prin acelea impuse de politica zilei...

Au rămas, pe unele ziduri ale pasajului, și graffiti ilicite (contur de inimă cu „Bebe”; triunghi cu o pereche de ghețe de fotbal „Ultras Poli 1945”; un șablon cu tricolorul în conturul țării noastre). Acestea par, poate doar prin comparație, atât de proaspete, atât de estetice...

O nouă stea pe cerul României

Din împrejurările de azi, România trebuie să iasă întreagă și mare! România nu poate fi întreagă fără Ardeal; România nu poate fi mare fără jertfă!

Ardealul e leagănul care i-a ocrotit copilăria, e școala care i-a făurit neamul, e farmecul care i-a susținut viața. Ardealul e scânteia care aprinde energia, e mutilarea care striga răzbunare, e fățărnicia care cheamă pedeapsa, e sugrumarea care cere libertatea! Ardealul e românismul în restriște, e întărirea care depărtează vrăjmașul, e viața care cheamă viața!

Ne trebuie Ardealul! Nu putem fără el! Vom ști să-l luăm și, mai ales, să-l merităm!

Pentru Ardeal nu-i viață care să nu se stingă cu plăcere; pentru Ardeal nu-i sfârșit care să nu se ofere de la sine; pentru Ardeal totul se schimbă, totul se înfrumusețează, până și moartea se schimbă: încețoșă de a fi hidoasă, devine atrăgătoare!

Ardealul nu e numai inima României politice; privești harta: Ardealul e inima României geografice!

Din culmile lui, izvorăsc apele cari au scaldat românismul în istorie: la miază-noapte Someșul; la apus, Mureșul; la miază-zi, Oltul! De-a lungul Carpaților, România de azi se întinde ca o simplă zonă militară a unei fortărețe naturale, încăpută în mâini străine!

Acel care nu se simte tăiat la brâu, când privește Ardealul, acela nu-i roman, acela-i sămânță străină pripășită în România, pe vremea când o băteau vânturile din toate părțile!

Ne trebuie Ardealul, dar ne trebuie cu jertfă! Nu se lipește carne de carne, fără să curgă sânge!

Emoționante cuvinte! Numai să fii de piatră și să nu lași lacrimile să se prelingă în amintirea celui care le-a rostit, dar mai ales în amintirea miilor de martiri care au făcut ca această vatră strămoșească stăpânită abuziv de tot felul de străini să se întoarcă în matca milenară din care a plecat fără voia ei. O țară mutilată de dușmanii din jur, a cărei răni adânci supurează și azi.

Vorbele profunde și pline de dragoste de țară, care nu pot decât să răscolească sufletul celui care le ascultă, aparțin celui mai mare om politic din istoria modernă a României. Ele au fost rostite la un mare miting organizat la Ploiești în 3 mai 1915, care a avut ca scop pregătirea intrării României în primul război mondial de partea forțelor europene progresiste, urmărind refacerea unității naționale, în pofida monarhiei aflată la un mare miting organizat la Ploiești în 3 mai 1915, care a avut ca scop pregătirea intrării României în primul război mondial de partea forțelor europene progresiste, urmărind refacerea unității naționale, în pofida monarhiei aflată la un mare

Moartea regelui german Carol I și impunerea voinței elitei politice naționale a așezat România pe traiectoria care a avut ca finalitate actul istoric din **1 Decembrie 1918** prin revenirea în hotarele de drept a vetrei milenare a strămoșilor daci. Vorbele de mai sus aparțin marelui diplomat și om politic Nicolae Titulescu, care s-a născut la Craiova, la **4 martie 1882**.

A fost singurul român care a fost ales președinte al Ligii Națiunilor Unite, ba chiar a obținut două mandate, fiindu-i apreciată pe plan internațional activitatea bogată pe care a dus-o în promovarea păcii și înțelegerii între popoare, punând accent pe *spiritualizarea frontierelor* care, în opinia sa, presupunea o apropiere bazată pe valorile spirituale și culturale ale națiunilor. Pe acest fundament politic a fost primul care a lansat proiectul unei Europe Unite, care avea să fie dat uitării

când a izbucnit al doilea război mondial, deși era singurul viabil pentru statornicierea unei păci durabile pe bătrânul continent.

Având studii juridice, N. Titulescu a intrat în politică în partidul conservator-democrat condus de Take Ionescu (1909), remarcându-se prin discursurile sale în favoarea reformelor de care avea nevoie România. În 1917 devine ministru de finanțe în guvernul Averescu, calitate în care va susține un proiect fiscal bazat pe reformarea sarcinilor fiscale pe principii echitabile și alte măsuri menite să contribuie la modernizarea țării. Peste un an este trimis la Paris, unde va pleda alături de Take Ionescu, Octavian Goga, Traian Vuia, Constantin Mille, Iuliu Maniu, Ion I. C. Brătianu și alți români patrioți pentru o Românie unită, așa cum era în vremea marelui rege Decabal, așa cum ar trebui să fie și astăzi dacă vrem să păstrăm vie amintirea strămoșilor noștri daci și a dărzenei cu care au luptat pentru libertate.

Diplomat abil, socotit a fi cel mai inteligent om din Europa din vremea lui, orator desăvârșit, ascultat cu interes de public, Titulescu a călătorit prin toată Europa pentru a susține interesele țării sale, una din marile lui înfăptuiri fiind pregătirea pactului Briand-Kellogg, prin care războiul era scos în afara legii, la care a aderat și România.

Delegat la Conferința de pace de la Paris, Titulescu va media pentru realizarea unei păci trainice după tragediile aduse de primul război mondial, străduindu-se să aplaneze mult prea multele tensiuni interetnice și teritoriale care continuau să mențină o stare de încordare în Europa, cu toate că conflictul a luat sfârșit și s-a semnat pacea între cele două blocuri militare. A avut o activitate susținută pentru semnarea Tratatului de pace de la Trianon, prin care Ungaria a trebuit să accepte unirea Transilvaniei cu România, un act istoric de o importanță covârșitoare în drumul prin istorie al poporului nostru, un drum marcat de poticniri și ocolisuri, dar niciodată întrerupt de cineva. Avea să fie actul izbânzii mult așteptată de frumoasa prințesă Do(a)chia care continua să străjuiască pe muntele Ceahlău, o misiune sacră pe care și-a asumat-o rugându-l pe Zamolxis s-o prefacă în piatră pentru a rămâne veșnic pe pământul strămoșesc. Numai că azi Do(a)chia continuă să plângă, de la picioarele ei lacrimile curg șuvoi croindu-și albie adâncă la vale, prințesa fiind din nou îndurerată de rănile proaspete ale țării pe care a iubit-o și pentru care atât ea cât și fratele ei Decabal s-au jertfit, pentru ca ea să fie din nou liberă, ca prin amintirea lor să viețuiască în veci.

Din 1920 N. Titulescu devine delegat permanent la sesiunile Adunării Ligii Națiunilor, înființată prin Tratatul de Pace de la Paris din 25.01.1919, menită să vegheze asupra păcii în lume. O va face, dar pentru scurtă vreme. Oamenii politici ai vremii nu au luat în seamă ideea strălucită a marelui diplomat român, potrivit căreia doar o Europă unită putea să aducă o rezolvare reală tensiunilor datorate nenumăratelor conflicte și frământări care au marcat istoria europeană după

prăbușirea Imperiului Roman, atât prin invaziile popoarelor barbare, care au avut ca rezultat o Europă formată din un amalgam de etnii, cât și luptelor interdinastice pentru putere și noi teritorii care au urmat, cu efecte dezastruoase în evoluția istorică a hărții ce o reprezenta pe ica regelui Agenor, răpită de marele Zeus. Degeaba i-a sărit în ajutor zeița *Afrodita*, care luat chipul diplomatului român venit să-i salveze viața după ce a pornit din nou pe drumul prăbușirii de pe stâncă. În calitate de ministru de externe și alte funcții publice pe care le-a avut, Titulescu va pleda pentru respectarea tratatelor internaționale și găsirea de soluții adecvate de menținere a păcii europene, continuând să ia parte până în 1936 și la lucrările sesiunilor Consiliului Societății Națiunilor. În toamna anului 1930 a fost ales în unanimitate în funcția de președinte a Ligii Națiunilor, funcție în care a fost reales și în anul următor.

În 1935 devine membru titular al Academiei Române, iar, tot în acel an, Consiliul profesoral al Facultății de Litere și Filozofie din Iași îl recomandă pentru Premiul Nobel pentru Pace, pe care nu

l-a primit din cauza unor jocuri de culise. A fost distins cu titlul de Doctor Honoris

Causa al universităților din Atena și Bratislava, a fost ales președinte al Academiei Diplomatice Internaționale și președinte de onoare al Comitetului Român al Conferinței universale pentru pace.

Fiind un mare vizionar politic, Titulescu a pledat pentru încheierea unui Tratat de pace cu Uniunea Sovietică, act care, dacă ar fi fost încheiat, alta ar fi fost soarta

României după al doilea război mondial (între propunerile marelui diplomat și om politic era și aceea a acceptării de către URSS a unirii Basarabiei lui Ștefan cel Mare și Sfânt cu România, act de revenire la pământul strămoșesc a unor teritorii smulse abuziv în urma războaielor ruso-otomane).

Abia în 1935 va reuși să obțină acordul aderării României la pactul de asistență între URSS și Cehoslovacia, prin care cele două țări se angajau la ajutor reciproc în cazul unei agresiuni străine, după care a trecut la negocierea Tratatului. Titulescu nu a mai apucat să-și ducă planul până la capăt deoarece a fost îndepărtat din poziția de ministru de externe la 29.08.1936 (când se afla în străinătate), de regele Carol al II-lea care a optat pentru dictatură personală și aderarea la politica progermană a strămoșilor săi, ce aparțineau familiei de Hohenzollern care au stăpânit multă vreme în Prusia sau chiar peste Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană, fondat pe ruinele Imperiului Roman de Apus după destrămarea Imperiului Carolingian (1512). Un Imperiu cu o istorie marcată de lupte interdinastice și de acaparare de noi națiuni și teritorii, care a urmărit să aducă și România în sfera de influență a Germaniei, rezultatul cel mai vizibil fiind alianța din al doilea război mondial, care a avut ca urmări comunismul și sfârșecarea teritorială a țării. Iată ce a însemnat faptul că nu s-a ținut seama de opiniile oamenilor politici români și ne-am lăsat antrenați într-un război agresiv, care nu caracteriza

națiunea noastră. Iar schimbarea taberei într-un context total defavorabil și fără a se obține garanții prealabile a fost la fel de dezastruoasă ca și hotărârea de intrare în război. Este motivul pentru care marele diplomat român Nicolae Titulescu avea să înțeleagă și să combată cu vehemență concepțiile naziste ale lui Hitler și Mussolini și să atragă atenția în plenul Ligii Națiunilor asupra primejdiei acestora.

Îndepărtat din toate funcțiile oficiale și obligat, ca și Cuza, să trăiască în afara țării, în 1936 Titulescu se va stabili în Elveția, iar în 1940 va pleca în Franța, unde și-a dat sfârșitul după o lungă suferință, la 14 martie 1941, la Hotelul Carlton din Cannes. Guvernărilor din România prohitleristă le-a fost frică și de trupul neînsuflit al marelui om politic și au refuzat să dea curs testamentului acestuia, prin care și-a exprimat dorința să-și doarmă somnul de veci la Brașov. În 24 martie a fost înmormântat în cimitirul Bisericii ortodoxe ruse Sf. Mihail din Cannes. Abia în 14 martie 1992 osemintele pământești îi vor fi aduse în țară și înhumate în curtea bisericii Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului, potrivit cuvintelor atât de frumoase cuprinse în Testamentul scris la Saint Moritz în Elveția, la 05.01.1940:

„În ce mă privește, cum m-am considerat totdeauna ca un soldat al teritoriilor alipite României între 1918 și 1920, doresc să fiu îngropat la Brașov, într-un loc ceva mai la o parte. Prietenii mei din Ardeal vor ști să găsească un loc potrivit dorinței mele. Take Ionescu sus la Sinaia și eu la picioarele lui, jos la Brașov, pentru repauzul etern, este felul cel mai convenabil și doresc ca locuitorii Brașovului să accepte rugămintea mea.”

După ce apuci cu greu să citești aceste vorbe, printre valurile de lacrimi care te copleșesc fără voie, mai ai oare puterea să treci prin grădina întortocheată a minții momentele din viața acestui astru strălucitor care, ca un adevărat vestitor al primăverii pe care a adus-o poporului său, avea să strălucească vreme de mai bine de trei decenii și să aducă lumină nației sale. Un om care și-a iubit țara mai mult decât s-a iubit pe sine, punându-și întreaga viață în slujba neamului său, răsplătit din păcate spre sfârșitul vieții la fel cum noi oamenii știm a ne răsplăti eroii, meteahnă pe care o avem încă de la începuturile lumii, la care nu vom renunța până la sfârșitul ei.

Promotor al păcii, dar mai ales a unității neamului românesc, marele diplomat și om politic a știut să lupte pentru realizarea și în plan diplomatic a năzuințelor obținute prin jertfa nenumăraților tineri care și-au dat viața în primul război mondial, dar și pentru menținerea în viitor a acestora. Valurile de lacrimi și de sânge care au curs de-a lungul istoriei noastre milenare pentru apărarea pământului strămoșesc și păstrarea lui în vechile hotare și-au găsit în cele din urmă împlinirea, un rol de seamă revenind marelui diplomat și om politic Nicolae Titulescu, adevărat astru care a strălucit vreme de câteva decenii deasupra pământului nostru românesc.

De aceea voi încheia tot cu câteva din vorbele sale la fel cum am început, un adevărat Testament politic lăsat de marele geniu al diplomației românești, demn de urmat de toți politicienii sau cel puțin de cei care se scotesc a fi în slujba poporului pe care îl conduc: „*Viața mea a fost o luptă continuă în scopul de a croi pentru România un loc în viața lumii, apărându-i, totodată, interesele naționale*”.

Elemente de sociologie

Studiile privind organizarea socială privesc structura colectivităților, grupurile formate în cadrul acestora, elementele de coeziune, condiția individului în contextul grupului, acceptarea prezențelor individuale în grup, respingerea din grup, stabilirea ierarhiilor în acest cadru, adversitățile dintre grupuri... Grupurile sînt definite precis, sînt stabilite identitățile lor sociale specifice, care determină modele de existență, de identificare, relaționări caracteristice... Pentru membrii unor astfel de organizări sociale apar determinări inclusiv în ceea ce privește percepția valorilor. Dinamica în cadrul colectivităților a condus la apariția studiilor privind *teoria identității sociale*. *Social Identity Theory*, prezentată inițial de Tajfel, H. and Turner, J. C. este astăzi un domeniu de studiu important pentru lumea în care trăim.

*

Oamenii se definesc social, ca multe alte specii care trăiesc în grupuri, în... turmă. Legile acestor organizări spun multe despre relația dintre individ și societate - realități observabile în toate formele de solidaritate sau de ostilitate, de la „gînțile” profesionale pînă la organizarea spațială artistic (așadar inclusiv a celor care se definesc prin profesii strict individuale). Studiarea evoluțiilor în cadrul grupurilor este avută în vedere, în final, de cei care se ocupă de controlul și direcționarea masei...

*

Observații privind stabilirea și funcționarea grupurilor sociale au existat, neîndoindu-se cu mult înainte de studiile sociologice dedicate - în scrieri istorice, în literatură - romanul fiind precursor, în nu puține domenii, al studiilor de antropologie, filosofie, sociologie. Mișcarea mulțimilor, dinamizarea acestora, direcționarea lor și poate mai ales reacțiile acestora față de individ, toate apar în scrieri literare memorabile. Dar observate consecvent, științific examinate în cadrele disciplinei consacrate vieții mulțimilor acestea pun în evidență aspecte precis definite ale organizării umane și clarifică numeroase aspecte subsecvente ale vieții colectivelor. De maxim interes pentru lumea artelor, de pildă, este stabilirea și gestionarea valorilor estetice. În afară de valorile universale, cele valabile pentru întreaga umanitate (mai exact: care ar trebui să fie valabile pentru întreaga umanitate - dar care nu sînt, cum demonstrează atacul rușilor în Ucraina), celelalte valori sînt determinate de fiecare grup în parte - iar cel mai bun exemplu, la o adică, este exact ceea ce se întîmplă astăzi în România. Ultimele evenimente mioritice în care apar oameni politici... importanți (și faptul că au devenit... importanți spune multe) care și-au numit rudele, de obicei specialiști în agricultură care nu-și mai iubesc meseria și devin fără nicio competență specialiști în... aviație sau în finanțe internaționale au stîrnit reacțiile presei care mai are opinie... Dar fenomenul e general și necrozează în totalitate țesutul social. A intrat chiar în domeniile cele mai delicate, acolo unde era de presupus că identitatea de grup a specialiștilor îl va opri. În medicină. Sau în universități. Etc. Acolo unde un astfel de parazit reușește să pătrundă își găsește rapid, prin mijloace specifice, un post de decizie care îi permite să introducă la fel de rapid în gruparea în cauză paraziți echivalenți. Multiplicarea e exponențială și în scurt timp nu se mai poate face nimic. Procesul e favorizat și de lășitatea proverbială a celor de la care te-ai aștepta la exemple de fermitate morală. Așa-zisul intelectual român își lasă prietenul și se aliază cu nemernicii pentru doi lei în plus la salariu, pentru vreun titlu decorativ, pentru un birou mai arătos... Un... universitar de

genul acesta ajuns într-o poziție de conducere influențează concursurile, aranjează promovările ș.a.m.d. încît în scurt timp locul unde ar trebui să domnească legea competenței, a emulației profesionale etc devine un furnicar de golăneală ineptă pe banii statului, sub eticheta învățămîntului superior. Și nimeni nu mai poate face nimic. Doar clasificările internaționale ale universităților arată clar cum decad instituțiile românești încăpute pe mîna escrocilor cu doctorate... (Altfel, pe plan... intern, toate-s bune și frumoase mereu...). Avem un exemplu de grup, de identitate specifică, de „valori” susținute în cadrul acestuia. Grupurile, criteriile grupurilor, anomaliiile de funcționare a valorizărilor în limitele acestor grupuri sînt toate extrem de instructive pentru cine și-ar propune să studieze dinamica socială. Nu mai puțin instructive sînt în cadrul exemplului prezentat reacțiile celorlalte grupuri din mediul social - pasivitatea lor paralizantă față de devierile celor care dețin puterea.

*

Aceste caracteristici „locale” se întîlesc în toate domeniile vieții colectivității. Am văzut de curînd oameni politici exultînd pentru că s-a votat în parlament o lege conform căreia „infractorii nu mai au voie să apară pe buletinele de vot”. Își dă cineva seama unde ne aflăm dacă un lucru care ar fi trebuit să fie de la sine înțeles, în afară de orice discuție - ca delincvenții să nu conducă, să nu dea... îndrumări altora - să aibă nevoie de o lege, iar aceasta să poată fi... obținută doar după mai bine de trei decenii, votată cu mari eforturi, proclamată ca o mare victorie? Este vorba de o lege care să interzică hoților, escrocilor, violatorilor și altora de aceeași teapă să candideze și să ocupe funcții în statul Român... Și pentru așa ceva era nevoie de o lege... Care, ca de obicei, va fi încălcată... Valorile naționale nu se dezminț.

*

Studiile privind organizarea socială vizează realități precum cele enumerate mai sus. Toate aspectele vieții sociale sînt examinate cu acribie, există studii strălucite pentru aspectele amintite. Pot fi descoperite însă și aspecte care ar merita mai multă atenție. Sînt de pildă puțin studiate atitudinile și reacțiile grupurilor la observațiile critice privind propria colectivitate. În ce mă privește cred că aceste reacții revelează adevăruri importante despre societate. Ele ilustrează, evident, nivelul de reflecție, de instrucție, de înțelegere ș.a.m.d. al interlocutorilor. Toate corespund motivației lor, oferă indicații semnificative: ce surse au aceste reacții, care este motivația lor reală ș.a.m.d.? Atunci cînd o explicație complexă nu poate fi propusă sînt de căutat alte

motive. Fenomenul e de competența psihologiei sociale. Manifestările grupurilor sînt, încă o dată, diversificate, după nivelul de educație, experiența, competența indivizilor. Există atitudini determinate de compoziția generală a grupului - ca atunci cînd sînt implicate realități naționale. Aprecierile în privința calităților, meritelor etc. proprii națiunii sînt vehement afirmate și în afara oricărei discuții atunci cînd nu există o cultură a spiritului critic. Educația, tradiția susținută de educație, construitele fixate în conștiințe... sînt elementele care apar în calea manifestării spiritului critic. Și cum tradiția națională, educația etatizată au creat și întreținut construite sociale direcționate precis, spiritul național se manifestă în orice opinie.

*

Nu intru în detalii, dar refuzul evaluărilor critice vizînd propriul grup social sînt prezente la toate colectivitățile consistent coagulate. Narcisismul de grup - orgoliul, aroganța, autoevaluarea fără argumente, solidaritatea în orice împrejurare, nejustificată, „acoperirea” neregulilor membrilor grupului ș.a.m.d. au fost observate și studiate - este o realitate de multe ori trecută cu vederea, dar a cărei importanță nu poate fi ignorată. Despre narcisismul de grup găsim referințe începînd cu Freud, la Erich Fromm, Isaiah Berlin, Pierre Bourdieu (referitor la colectivitățile oamenilor de artă) și mulți alții. După cum se vede, cercetători de primă importanță. Unul dintre cazurile cele mai flagrante, studiat în mod special de toți cei care s-au aplecat asupra problemei, este cel al națiunii. Este cel mai evident, dar nu este singurul.

*

Există o interdependență decisivă între autoevaluarea să-i spunem națională - și autoevaluarea în grupurile sociale care alcătuiesc națiunea. Cu cît orgoliul național este mai gonflat, irațional, fără argumente, cu atît vor fi mai umflate și aprecierile în domeniile adiacente. Înalte aprecieri generale se vor răsfrînge asupra aspectelor particulare - uneori nu doar dintr-o eroare de apreciere, ci susținute și din anumite interese mult mai puțin... glorioase. Dacă ești învățat să-ți supraapreciezi națiunea vei vedea neapărat pozitiv și aspectele ei concrete. Există și aici „strategii” specifice. Dacă sînt domenii în care comparațiile ar fi evident defavorabile (industrie, armată, venit pe cap de locuitor etc.) supraaprecierea găsește alte domenii în care poate fi strecurată autoflatarea... Da, avem o industrie puțin dezvoltată, trăim în sărăcie, după compararea salariilor, sistemul medical e inferior celui din alte state, educația e la pămînt, după clasamentele mondiale ale universităților... Da, dar sîntem... cei mai inteligenți.. (Cît sîntem o pot dovedi studiile despre analfabetism și analfabetism funcțional.) Da, dar sîntem cei mai credincioși ortodocși... Da, dar avem literatura cea mai...

*

Autoevaluarea lipsită de discernămint provine din folosirea unor unități de măsură discriminante. Ar putea exista o „grilă” de evaluare universală, care să urmărească evoluțiile globale, în întreaga lume. Dar după impunerea unor criterii naționale imaginea globală este ignorată în favoarea aprecierilor din propriul perimetru. Și este neîndoindu-se că atunci cînd te limitezi la o zonă restrînsă detaliile capătă o importanță mult mai mare decît atunci cînd vezi întregul. Iar observarea unei realități de întindere redusă are și un avantaj: nu mai ești obligat să cunoști întregul, să te ostenești într-un studiu complex și elaborat.